

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНОЇ ПОЛІТИКИ

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

«__» _____ 20__ р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр» на тему:

**«Євроскептицизм в програмах сучасних партій Західної Європи
(на прикладі Німеччини та Франції)»**

студентки історичного факультету
спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії, ОС «Магістр»

Бурди Валерії Олексіївни

Науковий керівник:

Балабанов Костянтин Васильович, д. політ. н.,
професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої
політики Маріупольського державного університету

Рецензент:

Фесенко Микола Васильович, д. політ. н., провідний
науковий співробітник державної установи «Інститут
всесвітньої історії НАН України»

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 20__ р.

Маріуполь – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ ЯК ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ.....	12
1.1. Підходи до визначення поняття «євроскептицизм» та його класифікація.....	13
1.2. Стан наукової розробки проблеми, джерельна та методологічна бази дослідження.....	33
1.3. Причини активізації євроскептицизму як політичного явища.....	41
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2. ІДЕОЛОГІЯ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НІМЕЧЧИНИ.....	48
2.1. Програмні установи політичної партії «Альтернатива для Німеччини»...52	
2.2. Основні програмні положення «Націонал-демократичної партії Німеччини».....	68
Висновки до розділу 2.....	83
РОЗДІЛ 3. ПРОЯВИ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ В ПАРТІЙНИХ ДОКТРИНАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ФРАНЦІЇ.....	85
3.1. Євроскептицизм як ключова ідеологія партії «Національне Об'єднання».....	90
3.2. Особливості політичної програми партії «Народний Республіканський Союз».....	103
Висновки до розділу 3.....	115
ВИСНОВКИ.....	117
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	121

ВСТУП

Актуальність теми. У витоків створення Європейського Союзу з самого початку стояли Німеччина та Франція. Зовнішня політика обох країн протягом всього розвитку інтеграційного утворення відрізнялась активністю на високому рівні. Ці країни активно просували ідеї нових проектів. Наприклад, ідея Шенгенської зони, розбудова Валютного Фонду і посилення ролі Європейського центрального банку. Пройшовши ряд реформ Європейське об'єднання вугля та сталі трансформувалось в регіональне міжнародне співтовариство, поєднуючи в собі країни та народи з метою стабільного економічного та політичного розвитку країн-членів і забезпечення безпеки для них.

Основним завданням об'єднання Європи в одне інтеграційне утворення було зрівняння економічної ситуації у країнах-членах. Втім, зрівняти економічне становище не вдалось. Протягом багатьох років проект слугував гарантією оптимістичних уявлень про майбутнє та був організацією, яка слугувала більш комфортному існуванню та стабільного розвитку майбутнього.

Сьогодні Європейський Союз переживає глибоку кризу, яка пов'язана з рядом внутрішніх та зовнішніх факторів. Наслідками глибокої кризи стали глибокі трансформації політичних систем практично у всіх країнах-членах Європейського Союзу. Це вплинуло на цілісність та єдність європейських народів. Водночас це стало наслідком того, що початок XXI століття ознаменувався зростанням противників ідеї європейської інтеграції. В політичні системи приходять нові антисистемні політичні партії, а також відбувається процес модернізації традиційних партій. Формуючи свої політичні програми та стратегії партії беруть на своє озброєння феномен євроскептицизму.

Євроскептицизм це новий феномен в житті сучасного Європейського Союзу. Це політичне явище доволі неоднозначне та складне, але має яскраво виражену стійку тенденцію до широкого проникнення в суспільну свідомість, настрої населення та політичної еліти країн-членів Європейського Союзу. На сьогоднішній день євроскептицизм як ідеологічна течія стала невід'ємним елементом функціонування демократичного суспільства.

Євроскептицизм присутній в тій чи іншій формі практично у всіх програмах політичних партій. Тобто ідея євроскептицизму присутня і в програмах традиційних політичних партій. Але ж існують певні риси за, якими можна виділити євроскептичні політичні партії. Ряд антисистемних політичних партій знаходяться при владі в країнах та в Парламенті Європейського Союзу. Євроскептицизм міцно вкоренився в програми політичних партій. Немало важливим є те, що антисистемні політичні сили набирають електоральну підтримку. Саме це обумовлює актуальність обраної теми дослідження. Євроскептицизм трансформувався з маргінального явища до стійкого політичного тренду в країнах-членах Європейського Союзу. На основі євроскептицизму відбувається процес формування протестних громадських рухів.

Об'єктом дослідження виступає євроскептицизм, як політична ідеологія та практика.

Предметом дослідження виступають політичні програми сучасних політичних партій Німеччини та Франції.

Історіографічна база дослідження. Феномен євроскептицизму став предметом наукового аналізу у країнах Європи наприкінці ХХ століття, причому спостерігається стабільне зростання інтересу до цього явища. Розглядаючи ступінь вивченості даної проблеми, можна класифікувати літературу за проблемним принципом.

До першої групи дослідників ми віднесли праці, в яких надається аналіз розвитку інтеграційних процесів на теренах Європи на сучасному етапі, в яких надається характеристика соціально-економічної ситуації, яка склалась на теренах Європейського Союзу на сучасному етапі. Це праці таких авторів, як Н. Арбатова [1, 2, 3], В. Г. Воронкова [19], А. Громико і В. Федерова [7, 32], М. Носова [34], О. Потемкіна і Н. Кавешнікова [33] та інші.

До другої групи дослідників ми віднесли праці, які присвячені проблемі євроскептицизму, причини його встановлення, його вплив на Європейський Союз, як інтеграційне утворення. Важливо зауважити, що і вітчизняній історіографії дана проблема тільки набирає обертів вивчення даної проблеми. Першість в розробці даної тематики в основному належить західним авторам, серед яких необхідно відзначити праці таких авторів, як П. Копецкі і К. Мудде [108,115], С. Рісхой [121], Я. Ровни [123], П. Таггарт і А. Щербяк [131-134], Т. Тіерскі [140], К. Флуд [100], В. Якунін [74, 75]. В працях цих авторів розкриті концепти підходів до аналізу євроскептицизму, дана його типологізація, висвітлюється причини його трансформації у впливову політичну силу. Серед дослідників пострадянського простору необхідно виділити праці Г. Вайнштейна [15, 16], в яких надається аналіз сутності євроскептицизму, його типологія та причини його виникнення. Ряд дослідників аналізують євроскептицизм в окремих взятих країнах. Так наприклад, стаття «Євроскептицизм в Німеччині, Австрії і Швейцарії» В. Грибовського [25], де аналізується посилення позицій критиків ідеї європейської інтеграції. Дослідник П. Тимофеев у своїй статті «Французький євроскептицизм: витоки і сучасність» [61] аналізує причини росту феномену євроскептицизму на партійному полі Французької Республіки, а також проаналізовано участь країни в фундаментальних європейських проектах.

До третьої групи дослідників ми віднесли праці, які аналізують становлення сучасних політичних систем в країнах-членах Європейського

Союзу, а також авторів, які досліджують ідеологічні та політичні установи праворадикальних партій в країнах Європейського Союзу. Серед авторів, які досліджують це питання слід виділити роботи Г. Вайнштейна [15, 16], Р. Костюк [36], В. Сергієва [59], В. Шейніса [68, 69]. Приведені праці авторів, розкривають як причини так і тенденції, в рамках яких сьогодні відбувається трансформація як політичних систем в цілому, так і їх партійних систем. Для розуміння особливостей трансформації партійних систем, насамперед її правого сектору, інтерес представляють праці К. Холодковського [65]. Процес формування нових партій, концептуальні підходи до розуміння та осмислення даного процесу, а також визначенні суті правого радикалізму знайшли глибоке відображення в працях західних дослідників, а саме в працях Р. Ітвела [94, 95] та П. Норіса [149]. Значний вклад в розробку проблеми, яка нас цікавить, внесли праці К. Мудде [115].

Загалом, з приведеної теми написана достатня кількість публікацій як російськими, так і західними дослідниками. Таким чином, аналіз літератури доводить нам, що у вітчизняній науці відсутнє комплексне дослідження з обраної теми дослідження. Отже, не достатнє висвітлення даної проблематики у вітчизняній науці робить наше дослідження актуальним.

Мета. Відтворити цілісну картину основних причин та ролі, яке займає євроскептицизм як політична ідеологія в програмних документах партій Західної Європи, зокрема в Німеччині та Франції. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання:**

- опрацювати категоріальний апарат дослідження;
- розкрити сучасний стан наукової розробки проблеми;
- дослідити причини та умови трансформації євроскептицизму та його типології;
- розкрити особливості євроскептицизму в політичних програмах сучасних партій Німеччини та Франції;

- висвітлити електоральні успіхи розглянутих політичних партій Німеччини та Франції.

Джерельна база дослідження представлена трьома групами: нормативно-правовими документами, програмами політичних партій та статистичними даними. До першої групи ми віднесли фундаментальні документи, які відносяться до діяльності Європейського Союзу. Ці документи визначають цілі, задачі діяльності інтеграційного утворення. До таких документів слід віднести Маастрихтський договір 1992 року [142], Лісабонській договір 2008 року [141], які визначили характер відносин між наднаціональними структурами Європейського Союзу та його країнами-членами. Також до першої групи слід віднести стратегію розвитку Євросоюзу «Європа 2020» [98], яка була прийнята в 2010 році та Римська декларація [138], яка була прийнята на ювілейному саміті. Останні два документи визначають стратегію розвитку Співтовариства, в контексті якої мали бути реформовані для успішного вирішення поставлених цілей та задач, економічна та соціальна сфера держав-членів Євросоюзу. Важливо зауважити, що одною з причин росту євроскептицизму є економічна і міграційна кризи. В контексті цього ми включили основоположні документи Європейського Союзу для вирішення цих питань. До цих документів слід віднести Пакт зростання та зайнятості, прийнятий в 2012 р. [128], Десятирічний план економічних реформ «На шляху до більш ефективного економічного та монетарного союзу» [140], Дублінські угоди 2013 р. [93], які регламентували питання про надання притулку.

До другої групи ми віднесли програмні документи політичних партій, які були розглянуті в кваліфікаційній роботі. До них відноситься програми «Альтернативи для Німеччини» [137], «Націонал-демократичної партії Німеччини» [92], «Національного Об'єднання» [52] та «Народного Республіканського Союзу» [118].

Третю групу складають статистичні дані, які опубліковані на сайті Євробарометр – це данні про соціально-економічний розвиток країн-членів Євросоюзу, які характеризують як вплив кризи 2008 року, так і сучасний стан їх економік [129]. Також були використані результати соціологічних досліджень, які характеризують настрої громадян Євросоюзу [96]. Крім того нами були використанні статистичні данні, яка опублікована на сайті Євросоюзу з питань міграційної політики ЄС, а також матеріали дослідницького центру міжнародного та європейського права з надання притулку та прав іноземців [97]. Проведений огляд значної кількості різноманітних документів та різнопланових джерел засвідчує, що характер джерелознавчої бази дослідження є цілком достатнім та дозволяє в повній мірі висвітлити тему нашого дослідження.

Методологічна база дослідження. Проблема євроскептицизму має міждисциплінарний характер, що обумовлює застосування широкого кола загальнонаукових методів наукового пізнання. В праці був використаний широкий спектр не тільки загальнонаукових методів, так і принципи та методи політологічного аналізу.

Під час глибокого вивчення поняття «євроскептицизм» та його типології було використано метод термінологічного аналізу. Використання описового методу в дослідженні дозволило викласти всю інформацію, яка була отримана за допомогою спостережень. Метод вивчення документів спрямований на аналіз важливих для дослідження офіційних документів Європейського Союзу.

Застосування системного методу забезпечило комплексний підхід до проблеми вивчення політичних партій, а також їх взаємодію з іншими інститутами політичної системи Європейського Союзу. Натомість, використання структурного методу дозволило виявити особливості формування ідеологічних установ і політичних стратегій розглянутих партій. За допомогою аналітичного методу вдалось виокремити фактори виникнення євроскептицизму

в партійних системах Німеччини та Франції, а також динаміку його розвитку в обох країнах. Зокрема, за допомогою аналітичного методу було визначено основні причини зростання євроскептицизму, як політичного явища.

За допомогою використання хронологічного методу в дослідженні вдалось розглянути важливі події в чіткому порядку. Зіставити політичне становище за однаковий період 2015-2020 років в обох країнах дозволив синхронний метод. Натомість використання порівняльно-історичного методу дозволило зіставити політичну ситуацію к одній країні в різні проміжки часу, що в свою чергу дало можливість визначити основні етапи розвитку євроскептицизму. Застосування статистичного методу піл час дослідження дозволило використати та проаналізувати певні кількісні статистичні дані. Наприклад, використання цього методу дозволило проаналізувати електоральні настрої населення Німеччини та Франції. Важливу роль в дослідженні зіграв метод наукового прогнозування. За допомогою цього методу було створено прогноз, щодо майбутніх електоральних досягнень розглянутих політичних партій Німеччини та Франції.

Застосування даних методів при дослідженні кваліфікаційної роботи дає можливість в повній мірі розглянути проблему євроскептицизму на сучасному етапі у країнах Західної Європи, а саме у Франції та Німеччині, а також визначити перспективи розвитку євроскептицизму, як політичної течії.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше у вітчизняній науці робиться спроба дослідити роль євроскептицизму в програмних документах партій Федеративної Республіки Німеччини та Французької Республіки в умовах міграційної кризи сучасності.

Практичне значення. Отриманні данні дають змогу створити базу для подальшого поглиблення дослідження з обраної теми. Окрім того отримані результати роботи можуть бути використанні при розробці програм навчальних дисциплін та методичних рекомендацій до практичних занять для студентів спеціальностей «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні

студії» та «Політологія», а також при підготовці студентами до семінарських занять з дисциплін: «Історія та теорія політичних партій», «Вибірчі системи країн світу», «Міжнародна та європейська безпека», «Політологія», «Роль ЄС в сучасному світі», «Міжнародні відносини в умовах глобалізації». Результати роботи можливо використовувати для публікацій у збірниках студентських конференцій.

Апробація результатів. Результати роботи були опубліковані:

- Бурда В.О., Светлакова М.А. Євроскептицизм як ідеологія політичних партій Французької Республіки (на прикладі «Національного Фронту») // Майбутній науковець – 2019 : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Сєверодонецьк, 2019. С. 25 – 27 [12].

- Бурда В. О. Активізація євроскептичних політичних сил Франції (на прикладі «Народного Республіканського Союзу») // Дебют: Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2020. Маріуполь, 2020. С. 43 – 45 [10].

- Бурда В. О. Євроскептицизм у програмних засадах «Націонал-Демократичної Партії Німеччини» // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Десятої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Маріуполь, 2020. С. 115 – 120 [11].

- Бурда В.О., Светлакова М.А. Програмні засади сучасних партій Німеччини щодо проблем нелегальної міграції // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2020. Вип. 32. (у друці).

Хронологічні та географічні межі дослідження. Хронологічні рамки кваліфікаційної роботи обмежуються 2015-2020 роками. Нижня межа починається з початком міграційної кризи на теренах Європейського Союзу. Це стало поштовхом для посилення ролі євроскептичних партій на політичній арені Німеччини та Франції. Верхня межа закінчується сучасністю.

Географічні рамки обмежують двома країнами Західної Європи, а саме Німеччини та Франції. Нами було обрано саме ці країни, тому що вони стояли у витоків створення Європейського Союзу, а зараз в обох країнах на партійному рівні ідеологія євроскептицизму активно просувається в маси.

Характеристика змісту роботи. Робота складається зі вступу, основної частини, висновку та списку використаних джерел. Основна частина, у свою чергу, складається з трьох розділів.

У першому розділі «Теоретико-методологічна база дослідження» розроблений категоріально-понятійний апарат дослідження, описаний ступінь вивченості теми в науковій літературі, джерельна та методологічна бази дослідження, а також з'ясовані причини зростання євроскептицизму, як політичного явища.

У другому розділі «Ідеологія євроскептицизму в організаційно-політичній діяльності сучасних політичних партій Німеччини» аналізується доктрини таких політичних партій, як «Альтернатива для Німеччини» та «Націонал-демократична партія Німеччини», а також розглянуто їхню електоральну популярність.

У третьому розділі «Прояви євроскептицизму в партійних доктринах політичних партій Франції» аналізується доктрини політичних партій «Національне Об'єднання» та «Народний Республіканський Союз», а також розглянуто їхню електоральну популярність.

Список використаних джерел та літератури складається з 149 позицій.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ ЯК ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Феномен євроскептицизму являє собою доволі складне вище, яке пов'язує різні напрямки розвитку Європейського Союзу. З самого початку свого розвитку Європейський Союз зіштовхнувся зі скептичними настроями до тої чи іншої сфер діяльності. Сьогодні не існує єдиного та однозначного підходу до визначення цього поняття та його класифікації. Більшість дослідників, які вивчали це політичне явище вважали його не об'єктивним явищем, яке не знайде популярності ні на партійному рівні, ні в суспільстві. Але ж сьогодні євроскептицизм переріс з маргінального явища до стійкого політичного явища в багатьох країнах-членах Європейського Союзу.

Події, які відбуваються на сучасному етапі розвитку Європейського Союзу створюють запит на повноцінний аналіз такого політичного явища, як євроскептицизм. Науковці, які досліджували феномен євроскептицизму, намагались дати визначення та класифікувати це поняття, втім не знайшли єдиного однозначного визначення. Євроскептицизм представляє собою складне та багатогранне явище, що унеможлиблює дати однозначну характеристику феномену та оцінки підходів до його вивчення. Все що пов'язано з феноменом євроскептицизму в експертному та науковому середовищі носить яскраво дискусійний характер. І саме це обумовлює необхідність чіткого визначення категоріального апарату кваліфікаційної роботи. В даному розділі нами було проаналізовано підходи до визначення поняття євроскептицизм та його класифікація з точки зору різних дослідників, поняття політична партія, права партія, антисистемні партії та популізм. Проаналізувавши теоретичну базу нашого дослідження нам вдалось дослідити доктрини сучасних євроскептичних

політичних партій к раїнах-членах Європейського Союзу. Нами було досліджено програму політичних партій Німеччини таких, як «Альтернатива для Німеччини» та «Націонал-демократична партія Німеччини», а також політичні партії Французької республіки, а саме «Національне Об'єднання» та «Народний Республіканський Союз».

1.1. Підходи до визначення поняття «євроскептицизм» та його класифікація

Створення Європейського Союзу бере свій початок ще у 1951 році, коли Федеративна Республіка Німеччина, Франція, Бельгія, Нідерланди, Італія та Люксембург підписали договір Європейського об'єднання вугля та сталі строком на 50 років. Договір вступив в силу в наступному році. Основною метою договору стала модернізація і підвищення ефективності виробництва у металургійній та вугільній промисловості. У 1957 році було прийнято рішення заснувати Європейське Економічне Співтовариство та Європейське співтовариство по атомній енергетиці, з метою поглиблення економічної інтеграції країн-засновників [34, с. 16]. Країни, які не увійшли до Європейського Економічного Співтовариства у 1960 році у главі з Об'єднаним Королівством вирішили створити альтернативну організацію під назвою Європейська Асоціація Вільної Торгівлі. В результаті три європейських співтовариства прийняли рішення об'єднатись в одне під назвою Європейські Співтовариства [142]. Саме з цього моменту бере початок створення сучасного інтеграційного утворення Європейський Союз.

Після остаточного формування цього регіонального інтеграційного утворення воно знайшло як противників, так і ярих фанатів. Саме на початку формування Європейського Союзу вже були перші передумови для формування такого сучасного поняття, як «євроскептицизм». Раніше це явище вважали

тимчасовим, основною метою якого була дезінтеграція суспільно-політичних процесів країн, а також створення альтернативного економічного та політичного розвитку.

Поява терміну «євроскептицизм» пов'язано з характеристикою «залізної леді» Маргарет Тетчер у 80-х роках минулого століття. В англійській газеті «The Times» було написано, що вона сприймається більшістю урядів країн Європейського співтовариства, як євроскептик. Саме цей момент можна вважати початком використання терміну «євроскептицизм» в широких професійних колах [34, с. 11-12].

З самого початку євроскептицизм розуміли, як недостатню підтримку в подальшому розвитку інтеграції європейських країн. Так наприклад у 1992 році на сторінках британського журналу «Economist» з'явилась стаття, в якій термін «євроскептицизм» був використаний в контексті невдоволення жителів Федеративної Республіки Німеччина, щодо приведення німецьких правил пивоваріння до відповідних стандартів встановлених на загальноєвропейському ринку [32, с. 78-80]. Ще довгий час ідеологія євроскептицизму знаходилась на периферії політичного ландшафту європейських країн. З плином часу цей феномен почали описувати, як частковий або повний опозиційний рух європейському інтеграційному процесу. Вже на початку XXI століття феномен євроскептицизму перетворився в широкомасштабний рух та політичну ідеологію, який зайняв провідні позиції в більшості країн-членів Європейського Союзу. На сучасному етапі ідеологію євроскептицизму можна прослідкувати в багатьох доктринах політичних партій країн Європейського Союзу [37]. Важливо зауважити, що форми та причини появи євроскептицизму на партійному рівні можуть бути зовсім різними. Більш ліберальні політичні партії також можуть дотримуватись ідеї критики Європейського Союзу, але в програмах ніколи не прозвучить необхідність виходу з Європейського Союзу, або його повне реформування. Водночас, беручи до уваги праві політичні партії

то євроскептична ідеологія в їхніх доктринах буде звучати більш радикально [30].

На сучасному етапі розвитку суспільства не з'явилося єдиного спільного поняття «євроскептицизм». Різні дослідники цієї проблеми зовсім по-різному пояснюють це явище. В британо-американській універсальній енциклопедії «Британіка» дається наступне визначення поняття «євроскептицизму» - політична доктрина, яка припускає дистанціювання від Європейського Союзу. За поняттям слідує пояснення, яке трохи пояснює ситуацію: «Політичні партії, які стоять на позиціях євроскептицизму в більшій мірі представляють собою популістські сили та в основній своїй масі підтримують вимоги більш жорсткого контролю над проблемами міграції поряд з закликами до демонтажу або спрощення Європейського Союзу» [99]. Ряд дослідників вважають, що визначення поняття «євроскептицизм» в цій енциклопедії занадто широке і саме тому перед ними постало питання конкретизувати дане поняття. Наприклад, В. І. Якунін розглядає євроскептицизм, як додаток трьох дискурсів [74, с. 106-108]:

- по-перше, протест проти глобалізаційних процесів та витрат на неї.
- по-друге, розглядає євроскептицизм, як боротьбу з бюрократією в Європейському Союзу.
- по-третє, євроскептицизм-це новий вид націоналізму [74, с. 112-113].

Євроскептицизм, як функціональне невдоволення наслідками політики, яку проводить Європейський Союз розглядає такий дослідник, як О. Тройб. Термін «євроскептицизм» увійшов до політичної науки в другій половині 1990-х років. Наприклад, тільки в 1996 році британський дослідник Майкл Ньюмен в своїй праці «Демократія, суверенітет та Європейський Союз» наголошує, що всі британські євроскептики є послідовниками «залізної леді», а також що вони є опонентами Європейського Союзу [146]. Наряду з ним французький науковець Бернард Бенуа в своїй книзі «Соціальний націоналізм: анатомія французького євроскептицизму» досліджував саме цей феномен у Французькій Республіці в

1988 – 1997 роках [84]. В своїх працях Бернард Бенуа не дає точного визначення поняття «євроскептицизм», але наголошує, що французький євроскептицизм є проявом соціального націоналізму. Він вважає, що євроскептицизм у Франції проявляється в загрозі для французької національної ідентичності, культури, традиціям, а також немало важливо для політичних та економічних інститутів Французької Республіки. Саме тому, на нашу думку, необхідно освітити різні категорії євроскептицизму, який вивчають різні дослідники в сфері політології [84, с. 100-101] .

Свою увагу на євроскептицизм, як феномен у свій час звернули увагу такі дослідники, як П. Копецкі і К. Мудде. Нідерландські політологи досліджували феномен євроскептицизму, який був оснований на двох вимірах, які дозволяють визначити відношення тої чи іншої політичної сили до інтеграції європейських країн в одне ціле [108]. Перший вимір феномену пов'язаний з ідеологічним відношенням політичних сил на європейську інтеграцію. В рамках першого виміру дослідники виділяють єврофілів та єврофобів. Пояснюючи єврофілів політологи казали, що вони підтримують інтеграційне об'єднання Європи, яке базується на демократичних цінностях і ліберальній ринковій економіці. Єврофоби ж, навпроти, критикують Європейський Союз, як регіональне інтеграційне утворення, а іноді навіть заперечують інтеграційній ідеї. Другий вимір феномену євроскептицизму визначається міркуванням вигоди для політичних партій. В рамках другого виміру дослідники виділили єврооптимістів та європесимістів. Єврооптимістам симпатизує внутрішній устрій Європейського Союзу, а також вони вітають його подальший інтеграційний розвиток. Європесимісти навпаки відносять вкрай негативно до інтеграційного розвитку Європейського Союзу, а також до його внутрішнього устрою [108, с. 297]. Згідно двовимірного поняття П. Копецкі і К. Мудде отримали чотири категорії, які визначають відношення політичних партій до Європейського Союзу. Першими є євроентузіасти, які за своїм характером

вважають Європейський Союз найкращим політичним інститутом для втілення ідеї європейської інтеграції. Другими є євроскептики, які в свою чергу можуть підтримувати європейську інтеграцію, як саму ідею, але ж негативно ставляться до Європейського Союзу в його сучасному розумінні. Третя категорія-європрагматики, які не мають точної позиції, щодо питання інтеграції, але важливо, що вони не критикують Європейський Союз, як інтеграційне утворення. Найбільш радикальну позицію в даному списку займають противники євроінтеграції. Вони виступають, як за вихід країни з Європейського Союзу, так і проти інтеграції [108, с. 305].

Наступними дослідниками, які працювали разом над питанням визначення поняття «євроскептицизм» у 1990-х роках були П. Таггарт і А. Щербяк. Вчені також розділяли на два виміри поняття «євроскептицизм» і дотримувались дихотомічного принципу, тобто поділення слова на дві частини і далі [133, с. 2-3]. Перший вимір представляється помірним євроскептицизмом. Йому притаманна обмежена критика європейській інтеграції, як процесу, а також Європейського Союзу, як регіонального об'єднання. Помірні євроскептики не ставлять під сумнів необхідність ідеї об'єднаної Європи, але ж наголошують на негативному ставленні до сучасного Європейського Союзу. Другим виміром є радикальний або жорсткий євроскептицизм. Прихильники цього виміру, на їхню думку, повністю заперечують на ідеї об'єднання Європи в одне інтеграційне утворення, а натомість наголошують на самостійному функціонуванні держави. Також важливим аспектом радикального євроскептицизму є зовсім інші позиції з різноманітних питань, які йдуть врозріз ідеї європейської інтеграції. На думку дослідників, жорсткий євроскептицизм представляє собою опозицію євроінтеграційного проекту [134].

Окремо від А. Щербяка П. Таггарт виділив чотири способи, за якими євроскептицизм може проявлятися на партійному рівні європейських країн [131]:

- євроскептичні фракції. Коли значна кількість членів політичної партії наполягають на євроскептицизмі, а партія дотримується європейським цінностям.

- політичні партії, які приймають позиції протидії Європейському Союзу.
- партії, головною метою яких є вчинення опору Європейському Союзу.
- політичні партії з євроскептичною направленістю, що проявляється в її офіційних документах [131, с. 371-372].

Важливо сказати, що попередні дослідники з Нідерландів П. Копецкі і К. Мудде критикували типології євроскептицизму згідно П. Таггарта і А. Щербяка. Вони наголошували, що вченим слід було дати більш широке поняття помірному євроскептицизму, до якого, на їхню думку, можна додати будь-яку критику стосовно політики Європейського Союзу. А також їхня ідеологія є недостатньо точною і зрозумілою.

Наступний дослідник Ян Ровни також сперечається з типологією П. Таггарта і А. Щербяка. На його думку їхня типологія не є вичерпаною і також потребує додавання ще двох класифікацій [123, с. 31-33]. На його думку, в рамках м'якого євроскептицизму необхідно виділити різні його рівні в залежності від числа євроскептично налаштованих в суспільстві. Жорсткий євроскептицизм він також пропонує розділити принаймні на дві категорії також залежно від рівня євроскептицизму в самій партії. Сам же Ян Ровни висуває теорію, що ступінь євроскептицизму напряду залежить від його сприйняття в політичній партії. Він розглядає євроскептицизм, як опозицію процесам європейської інтеграції. Євроскептицизм, на його думку, може змінювати свій рівень в залежності від зовнішньої та внутрішньої політики, яку проводить Європейський Союз [123, с. 34-35].

Хуберіас К.-Ф. проводив аналіз євроскептицизму на основі досліджень інших вчених політологів. Він вважає доцільним використання обмеженої кількості типологій євроскептицизму [66]. Найбільш влучними, на його думку, є

проста класифікація євроскептицизму на жорсткий та м'який. Жорсткий євроскептицизм це в чистому виді антиєвропеїзм, який не дотримується ідеї інтеграції взагалі, а під м'яким євроскептицизмом він розуміє критику політики, яка проводиться і невеликий рівень довіри до всеєвропейського уряду [66, с. 50].

Наступний науковець, який також досліджує феномен євроскептицизму є К. Флуд [100]. Аналізуючи термін «євроскептицизм» науковець розділив це слово на три складові. Перша частина «євро» означає Європейський Союз, друга частина «скепт» означає скептичне ставлення до інтеграційного утворення, а третя частина слова «изм» означає, що це слово дійсно є терміном [100, с. 178-180]. Говорячи про феномен євроскептицизму Кріс Флуд дає йому таке поняття «Євроскептицизм-це думки та погляди, які висловлюють сумнів щодо Європейського Союзу і європейської інтеграції». Противників та прихильників ідеї Європейського Союзу К. Флуд поділив на основі ставлення до процесів європейської інтеграції. Класифікацію згідно К. Флуду вважають складною через те, що вона доволі об'ємна, але, на нашу думку, вона є доволі конкретною. Отже, на його думку, необхідно виділити наступні [100, с. 183]:

- максималісти. Вони є прихильниками розвитку Європейського Союзу та інтеграційних процесів. Важливо сказати, що вони наполягають на ще більш швидкому та динамічному процесу інтеграції Європейського Союзу.
- реформісти. Вони є прихильниками конструктивної взаємодії, а також наголошують на важливості поліпшення політики, яку проводить Європейський Союз.
- градуалісти. Вони підтримують ідею європейської інтеграції і підтримують політику, яку проводить Європейський Союз. Але важливою відмінністю є те, що вони закликають до повільних темпів європейської інтеграції.

- мінімалісти. Вони підтримують Status-quo, тобто стан міжнародної обстановки, який склався в певний період. Мінімалісти відкидають можливе подальше поглиблення європейської інтеграції і налаштовані проти Європейського Союзу в цілому.
- ревізіоністи. Вимагають повернення у стан до підписання фундаментальних договорів, щодо створення Європейського Союзу.
- реджекціоністи. Це більш радикальний вид євроскептицизму. Вони виступають різко проти членства будь-якої країни в Європейському Союзі або в будь-якому інституті Європейського Союзу [100, с. 184-186].

Як наголошував К. Флуд така класифікація євроскептиків відбулась на основі конкретних дій політичних партій. На його думку, праві і ліві політичні партії можуть вчиняти ті чи інші дії в незалежності від політичної орієнтації. При розгляді ставлення до Європейського Союзу різних політичних партій необхідно приймати до уваги такі фактори, як ідеологію, інституційні чинники, політичний аспект. Важливо сказати, що К. Флуд підтримував класифікацію К. Мудде і П. Копецкі. Особливу увагу він приділяв єврофобів, єврофілів, європесимістів, єврореалістів та єврооптимістів, яких виділяли інші дослідники [100, с. 203]. До речі, саме така класифікація не знайшла великої підтримки серед дослідників феномену євроскептицизму.

Наступним дослідником, який займався феноменом євроскептицизму став Т. Тіерскі. Слід наголосити, що його класифікація більш практична та менш об'ємна ніж класифікація попереднього дослідника. Т. Тіерскі виділяє три види євроскептицизму. На його думку, євроскептики заперечують існуючу модель інтеграційного утворення, але натомість підтримує саму ідею європейської інтеграції. Європрагматики позитивно оцінюють деякі результати існування Європейського Союзу, але заперечують ідею європейської інтеграції. Єврозаперечники вкрай негативно ставляться і до ідеї європейської інтеграції, і до її практики [139]. Група дослідників Р. Дальтон і М. Ейхенберг пропонують

відокремити політичний та економічний євроскептицизм. В основу їхньої класифікації входять вигоди або негативні моменти, які були отримані в результаті політичної та економічної інтеграції Європейського Союзу.

Датський науковець Сорен Ріісхой також досліджував феномен євроскептицизму. Згідно праці, яку він написав під назвою «Європеїзація та євроскептицизм. Дослід Чеської та Польської Республік» було запропоновано більш широку класифікацію [121]. Отже, розглядаючи феномен євроскептицизму він виділив вісім можливих його типів:

- заснований на національній ідентичності. В даному випадку євроскептицизм в суспільстві розвивається через страх втрати національної ідентичності в окремо взятих країнах.

- заснований на розколі в суспільстві країни. В цій площині існує страх розколу суспільства на переможений та переможців через європейську інтеграцію.

- на основі політики Європейського Союзу. Цей вид євроскептицизму ґрунтується на незгоді політичних та економічних кроках, який проводить Європейський Союз.

- заснований на інституційній основі. В даному випадку євроскептицизм розглядається в рамках європейських інститутів, як є не раціональними та нелегітимними. А також європейські інститути носять бюрократичний та не демократичний характер [121, с. 9-10].

- заснований на національних інтересах. Суть даного виду євроскептицизму полягає в протиставленні активного євроінтеграційного процесу і всеєвропейських інтересів.

- заснований на основі досвіду. В рамках даного типу євроскептицизму критичне ставлення до інтеграційного утворення пов'язано з негативним досвідом попередніх років.

- заснований на атлантичній основі. В даному випадку євроскептицизм може з'явитись внаслідок протистояння європейської та атлантичної політики Європейського Союзу. тобто деякі країни-члени виступають за військово-політичний блок НАТО, а інші різко проти членства в ньому.

- заснований на ідеології, яку просуває політична партія [121, с. 15-17].

Дана типологія євроскептицизму є багатовекторною, детальною, але дуже складною через масштабність. Можливо через її масштабність вона не набула значної популярності серед наукового кола.

Датський політолог Катаріна Соренсен розділяє євроскептицизм на три різновиди, наголошуючи, що євроскептицизм-це несхвалення Європейського Союзу чи його політики, яке набуває певного рівня [127]. Отже, на її думку, євроскептицизм слід розділити наступним чином:

- демократичний. Цей вид євроскептицизму, на думку К. Соренсен виникає внаслідок недовіри до інститутів Європейського Союзу, а також недовіра до внутрішньої і зовнішньополітичної діяльності інтеграційного утворення. Європейські інститути в даному типі євроскептицизму ставляться під загрозу через недовіру в їхній демократичності та легітимності. Так в приклад дослідниця приводить Данію, де на її думку явно присутній демократичний євроскептицизм [127, с. 98-100].

- політичний або соціальний. На її думку, політичний євроскептицизм є соціальним, адже на теренах Європейського Союзу занадто мало соціального. Відмова від введення Конституції Європейського Союзу вона вважає прикладом соціального євроскептицизму. Східне розширення Європейського Союзу 2004 року загостило соціальний євроскептицизм на теренах інтеграційного об'єднання.

- економічний. Катаріна Соренсен наголошує, що Європейський Союз є насамперед економічним об'єднанням. Показником економічного

евроскептицизму стає відношення громадян безпосередньо на економічну політику Європейського Союзу [127, с. 102-140].

На нашу думку, класифікація євроскептицизму К. Соренсен має спільні риси з класифікацією С. Рісхойа. Адже згідно його типології поділяється євроскептицизм за схожим принципом.

Наступним науковцем, який досліджував євроскептицизм є польський дослідник Кшиштоф Зуба [149]. Його типологія євроскептицизму вважається доволі стислою, адже поєднує в собі лише три види. Перший вид-це євроентузіасти. Вони виступають за ідею європейської інтеграції та знаходять позитивні моменти в членстві країни в Європейському Союзі. Другий вид-єврореалісти, які знаходять, як позитивні так і негативні моменти в членстві країни. Третій вид-це євроскептики, які виступають різко проти ідеї європейської інтеграції та проти членства країни в Європейському Союзі [149, с. 59-61].

Британська дослідниця С. Васілопулу також висунула концепцію євроскептицизму. Вона ввела три критерії, які можуть дозволити оцінити рівень євроскептицизму в партійній системі будь-якої європейської країни [144]. Перший критерій-це готовність до кооперації на наднаціональному рівні, другий-це відношенню до європейської інтеграції, як до процесу, третій-це прагнення євроінтеграції в майбутньому. Згідно цих трьох критеріїв вона визначила три види євроскептицизму. Перший вид заперечує євроскептицизм, як ідеологію політичних партій. До цього виду С. Васілопулу віднесла ті політичні сили, які відвертають всі вищеперераховані критерії. Вони вважають правильним, що вся політика повинна реалізовуватись виключно на наднаціональному рівні. Представники цього виду євроскептицизму намагаються відновити суверенітет країни в повній мірі [144, с. 169-171]. Другий вид євроскептицизму-умовний. Представники цього виду євроскептицизму позитивно відносяться до процесу європейської інтеграції, але

негативно ставляться до інститутів Європейського Союзу і політики, яку він проводить в певних сферах на міжнародній арені. Третій вид-компромісний євроскептицизм. Вони позитивно відносяться до процесу європейської інтеграції, а також до Європейського Союзу, як інтеграційного утворення. Але необхідно наголосити, що інтеграція всіх країн може привести до негативних наслідків [144, с. 230-231]. Ми можемо помітити, що всі три види євроскептицизму, які виділила С. Васілопулу, проти подальшої європейської інтеграції.

Наступний науковець, який досліджував феномен євроскептицизму став Сесіль Леконт. Він запропонував і виділив політичний, утилітарний, культурний та ціннісний євроскептицизм [90]. Отже, виникає необхідність більш детально описати всі запропоновані їм види євроскептицизму. Політичний євроскептицизм визначається в протесті до інститутів Європейського Союзу. Така форма євроскептицизму притаманна 1950-м рокам, тобто початку євроінтеграції. Особливо активно політичний євроскептицизм розвивався після підписання Маастрихтського договору [90, с. 50-53]. Утилітарний вид євроскептицизму проявляється в негативному ставленні до подальшого розширення Європейського Союзу, а також критики Європейського Союзу в цілому. Такий вид євроскептицизму набув особливого розповсюдження у другій половині 1990-х років [90, с. 46-48]. Наступним видом євроскептицизму є культурний. Культурний євроскептицизм, як правило, полягає в більш негативному ставленні до самої Європи. Також Сесіль Леконт назвав цей вид історіографічним. На заваді створення Європейського Союзу, як політичного об'єднання, на його думку, стоїть брак спільної історії та національної ідентичності [90, с. 61-63]. Останнім видом євроскептицизму, який виділив Сесіль Леконт, є ціннісний. Він визначається негативним ставленням до незаконного втручання європейських інститутів у сфери, які стосуються національних і суспільних цінностей [90, с. 57-59].

Отже, ми розглянули теоретичну основу поняття «євроскептицизм» та прослідкували, що не існує єдиного визначення даного поняття. Різні дослідники виділяють різні види євроскептицизму, а також причини його виникнення в партійній системі країн і в суспільстві. На нашу думку, розбіжності в визначенні поняття виникає внаслідок розбіжностей між країнами-членами Європейського Союзу в політичній, економічній, культурній та історичній сферах. У подальшому дослідженні ми будемо використовувати поняття «євроскептицизм», яке наведено в енциклопедії Британіка [99], а також дотримуватись класифікації П. Таггарта і А. Щербяка, які виділили два виміри цього поняття [134]. Перший вимір-це помірний євроскептицизм, а другий вимір-радикальний. Наряду з визначенням поняття «євроскептицизм» в рамках даної кваліфікаційної роботи постає необхідність в визначенні таких термінів і підходів, як «популізм», «політичні партії», «праві партії», «антисистемні рухи». Отже, приступимо до подальшого поглибленого аналізу теоретичної бази кваліфікаційної роботи.

Наука, яка вивчає політичні партії називається партологія. Зародження цієї науки пов'язане з іменем французького дослідника Моріса Дюверже. Саме М. Дюверже поділився своєю фундаментальною працею «Політичні партії», яка побачила світ в 1951 році [31]. Саме з цього моменту прийнято вважати початком розвитку партології. Авжеж, ця праця вже є застарілою для аналізу сучасних політичних партій Європейського Союзу, адже процеси трансформація політичних партій в сучасному світі дуже активні. Моріс Дюверже визначав політичну партію, як структуру, яка ставить за головну мету завоювання влади та реалізації політики, яка була б корисна саме для партії. Важливо, що політика, яку реалізую будь-яка політична сила, на думку М. Дюверже, здійснюється за допомогою широких кругів населення. На сьогоднішній момент існує багато підходів до визначення поняття «політична партія». Найвлучнішим, на нашу думку, є таке визначення-це організація, яка

об'єднує людей на різних рівнях політики від місцевого до міжнародного, головною метою який є боротьба за владу, є носієм будь-якої ідеології чи погляду, а також має підтримку від населення [31, с. 21]. Існує безліч класифікацій політичних партій. Так, наприклад, М. Дюверже класифікує партії виходячи з особливостей організаційної структури та характером членства-це кадрові та масові політичні партії. Класифікація політичних партій також мають безліч критеріїв, покладених в основу типологізації. Моріс Дюверже класифікував політичні партії виходячи з особливостей організаційної структури та характером членства в партії-це кадрові та масові [31, с. 116-131]. Але в політичній науці найбільше розповсюдження отримали політичні партії, класифікація яких оснований на ідеології партії, а саме праві, ліві та центристські. Вже на початку ХХІ століття партійна система країн, а особливо європейський трансформувалась в більш сучасну [31, с. 429-442]. Так з'явилися нові поняття такі, як гібридні, антисистемні. Макс Вебер запропонував наступне визначення «Партіями повинні називатись ті структури, які засновані на вільній агітації об'єднання» [146]. Схоже визначення можна помітити у О. Реннея і В. Кендалла, які наголошуються, що партії-це автономно організовані групи, які висувують своїх кандидатів і змагаються на виборах, з метою встановлення контролю над урядом будь-якої країни, а також над політикою [119, с. 85]. За думкою Д. Сарторі політична партія – це будь-яка політична група, яка приймає участь у виборах і здатна заміщати своїми кандидатами будь-які державні посади [124, с. 64]. Наступний дослідник Ю. С. Гамбаров виділяє п'ять ознак політичної партії:

1. Політична партія-це суспільно-політична група, тобто вона не представляє собою цілого народу.
2. Політична партія є вільною суспільною групою.
3. Політичні партії засновуються виключно в правових державах.
4. Існують суспільні політичні дії.

5. Спільність інтересів і цілей [21].

Сучасні науковці також досліджують в рамках партіології політичні партії та партійні системи країн. Наприклад, Б. Радкевич називає політичною партією називає організацію, яка веде боротьбу за владу в країні та об'єднує в собі достатню кількість членів [119]. Схоже визначення у А. Кулик, який наголошує, що сучасна політична партія-це громадська організація, головною метою якої є самостійне або коаліційне здійснення влади за допомогою просування своїх кандидатів на високі державні пости [37].

Отже, розглянувши поняття політичної партії ми можемо виділити певні спільні риси у визначенні цього поняття. Можна простежити, що в більшості визначень присутня ознака, що головною метою політичної партії є боротьба за владу в будь-якій країні, а також основним є, що це об'єднання людей з однією метою та ідеологією. Також важливим є, що будь-яка політична партія має свою ідеологію. Політична партія представляє собою організовану структуру, яка має свій устав та політичну доктрину, структуру. Будь-яка політична партія прагне забезпечити високий рівень електоральної підтримки серед громадян країни. Місце політичної партії серед громадян країни останнім часом значно зросло. Партія зазвичай об'єднує громадян на основі спільних інтересів, а також грає роль роз'яснення політичних питань, які проводяться урядом.

Ще одним поняттям, яке необхідно освітити в рамках кваліфікаційної роботи є поняття «антисистемні партії». До обороту це поняття було введено італійським політологом Дж. Сарторі у 1960-х роках [102]. В той час антисистемні політичні партії ідентифікувались достатньо легко. В той час поняття «антисистемність» уособлювалось, як синонім до антидемократизму. До антисистемних політичних партій відносили політичні сили ультрарадикального екстремістського толку, які виступали як альтернатива існуючому уряду в країні. На сучасному етапі це поняття змінило свій зміст. Оперуючи поняттям антисистемної політичної партії науковці вкладають зміст

протестним партія, популістським, партіям антиістеблішменту. Наприклад дослідник Г. Вайнштейн вважає, що антисистемність необхідно розглядати з боку опозиції до ліберальної моделі демократії [16]. На думку ряду дослідників, «антисистемні політичні партії виступають за політику системного консенсусу, яка об'єднує політичний істеблішмент на базі прихильності до ідеї та принципів відкритого суспільства глобальної економіки єдиної Європи та представників демократії». Деякі дослідники сьогодні наголошують, що йде активний процес розмивання меж між системними і антисистемними політичними партіями. В контексті даної кваліфікаційної роботи нам необхідно визначити зміст, який зараз вкладають в поняття «антисистемність». Сьогодні під поняттям антисистемні партії слід розуміти ті політичні сили, які виступають проти традиційних установ, проти традиційної політики. Тобто подібні політичні сили виступають проти всього системного [102, с. 39-41].

В даній кваліфікаційній роботі розглядаються праві політичні партії, а отже постає питання в визначенню поняття «праві партії». Важливо зауважити, що вперше термін «праві партії» виник на початку Французької революції і стосувались розташування депутатів в парламенті країни. Депутати, які сиділи праворуч відстоювали збереження старих порядків, а ті хто зліва відстоювали інтереси подальшого розвитку. Тобто, з самого початку правими називали тих, хто був прихильником консервативної ідеології. В рамках роботи нам необхідно визначити зміст, який вкладається в поняття «права партія», адже саме вони є характерною рисою євроскептицизму. Важливо зауважити, о на сучасному етапі не має єдиного та точного визначення поняття «права партія» [115].

Одним з перших науковців, який досліджував праворадикальні політичні партії саме на теренах Європи став Бернт Хагтвет. У своїй праці «Праворадикальний екстремізм в Європі» [85] автор вперше визначив критерії, за якими партію можна віднести до праворадикального спектру, а саме-опозиція

до уряду, критика правлячих політичних еліт, песимістичність, патріотизм та інші [85, с. 242-244].

Сучасні праві політичні партії можна зіставити з такими поняттями, як неофашизм та фашизм, проте більшість науковців правих політичних партій вважають це твердження хибним. Можна привести приклад, Роджер Ітвелл у своїй статті «Західні демократії та нові крайні праві» стверджує, що фашизм більш доречний в політичних партіях, які пов'язують себе з історичним фашизмом [94].

Науковець К. Мудде досліджуючи праві політичні партії виділяє деякі параметри, які можна віднести до правих партій. До цих параметрів, на його думку, слід віднести нативізм, авторитаризм та популізм. Саме популізм може сповна передати специфіку правих політичних партій. Крім вищеперахованих параметрів важливо назвати ще радикалізм [115]. Цей параметр в зміст правих партій ввели Р. Ітвелл та Ф. Ігнац [95]. Російська дослідниця, яка вивчала праві політичні партії, які існують на сучасному етапі була А. Бадаєва [4]. На її думку, основними характеристиками правої політичної партії є популізм, екстремізм, євроскептицизм, націоналізм. Саме популізм вона вважає домінуючим в характеристиці правих політичних партій. З цього контексті з нею погоджується французький науковець А. Колтовад, вважаючи популізм найголовнішою з характеристик правих партій. Він зауважує, що популізм нерозривно пов'язаний з такими поняттями, як євроскептицизм та антиінтеграція [4, с. 37-39]. У вітчизняній літературі також є науковці, які досліджують політичні партії. Так наприклад, український дослідник А. Шеховцов намагається аналізувати праворадикальні, правопопулістські, неофашистські та правоекстремістські політичні партії. Проаналізувавши дані поняття він прийшов до висновку, що це політичні сили різної ідеології і вони не можуть вважатись синонімами один одному [71]. Наступною є українська дослідниця, М. Гримська, яка проаналізувавши існуючі підходи до визначення

поняття «праві партії» робить акцент на двох визначальних параметрах, як радикалізм та популізм [28, с. 383-386].

Як ми можемо побачити політичні партії правого сегменту нерозривно пов'язані з таким поняттям, як «популізм». Нам необхідно розглянути феномен популізму, який базується на твердженні, що політична еліта конкретно взятої країни маніпулює її населенням для отримання власної користі. Взагалі, популізм-це політика, яка апелює до широких мас населення країни, базуючись на страхах суспільства і незадоволенням життя. Феномен популізму, як і євроскептицизму став предметом наукового аналізу наприкінці ХХ століття. Дослідник Г. Вайнштейн наголошував, що популізм сьогодні характерний для всіх політичних партій правого сегменту [14].

Важливо зауважити, що в сучасній політичній науці не існує єдиного чіткого визначення поняттю «популізм». Цей політичний феномен ще не достатньо досліджений, тому його роль та місце в політичній системі демократичної країни важко адекватно оцінити. Без сумнівів можна сказати, що феномен популізму виникає у всіх країнах, але набувати глобального розмаху він може тільки в демократичних державах, де є виборче право, рівноправність громадян країни [20].

Перші згадки, де було використано термін популізм відносяться до ХІХ століття. Політичні партії популістичного характеру можна було зустріти на всіх континентах, але ж найбільшим регіоном за кількістю подібних політичних сил була саме Європа. Наприклад, Н. Урбінаті розглядає популізм, як протилежність представницькій та ліберальній демократії [143]. Вона стверджує, що для того щоб досягти електоральної підтримки в країні політику необхідно представляти соціальні інтереси населення конкретно взятої країни. Але в даному випадку політик повинен апелювати не для всіх верств населення, а для тих, хто йому потрібен, до тих, хто може приймати самостійні зважені рішення [143, с. 110-112]. Як зауважив, Ф. Шміттер популізм-це політична

концепція, яка має риси сімейної подібності. Саме тому на його думку, дати єдине та чітке визначення поняття «популізм» є неможливим та не раціональним. Тим не менш, популізм в окремих регіонах може відрізнитись і буди наділеним властивим тільки йому рисам [125].

Природу популізму досліджувала М. Кенован [89], наголошуючи, що популізм неминуче з'явиться в країні з представницькою демократією. В рамках свого дослідження природи популізму вона виокремила так званий «парадокс демократії». Принципом «парадоксу демократії» полягає в тому, що чим більше число осіб між котрими розподіляється влада, тим важче локалізувати цю владу. Це означає, що політика є результатом не чистого акту волі, а взаємодії між особами. В демократичній країні, як вважає М. Кенован, влада повинна бути розповсюджена, а не зосереджена в одних руках [89, с. 7-10].

Британський політик Пол Таггарт вважає, що популізм-це показник здоров'я в політичній системі демократичної країни. Саме популізм, на його думку, змушує звернути увагу на збої в функціонуванні політичної системи [132]. Науковець Ф. Паніца також бачить популізм здоров'ям демократичного суспільства. Популізм, на його думку, показує саму сутність демократичного устрою та показує її недоліки. Він зауважує, що в залежності від рівня демократії в суспільстві рівень популізму буде різним. Інший британський дослідник Д. Макре зауважує, що в центрі феномену популізму лежить не політика, не економіка та навіть не суспільство. Натомість ядром ідеології популізму є індивід і його моральні цінності. На його думку, політика-популісти прагнуть встановити «владу народу» будь-якими способами. А засоби масової інформації дають можливість популістам отримати високий рівень підтримки від електорального кола. [102, с. 232-235] Популізм може виступати, як протестний рух і як ідеологія. Як ідеологія популізм фокусується на процесах і взаємозв'язках всередині демократії популістичного характеру, вимагаючи безпосередніх стосунків між народом і владою без втручання

політичних партії. Натомість, популізм, як протестний рух представляє собою мобілізацію народної підтримки проти зміцнених політичних еліт та інститутів на користь демократичного устрою [102, с. 242-244].

Наступна дослідниця популізму наголошує, що він створює спорідненість з суспільством. О. Нечосіна досліджуючи популізм виділила два його види реальний та спекулятивний. Перший вид визначається, як політичний рух, головною метою, якого є обмеження влади пануючих груп на користь суспільства країни. Другий вид спекулятивний, який є політичним феноменом, за допомогою якого можна вдало маніпулювати суспільною думкою [49]. Аналізуючи популізм Д. Видрін наголошує, що його брак, як і надлишок може вкрай негативно вплинути на результати боротьби за владу будь-якого політичного діяча. Популізм підриває довіру народу до функціонування державних інститутів, обумовлює зниження громадської активності, а також відчужує населення від влади. Але, як наголошує Д. Видрін, в популізмі є й позитивні риси. Наприклад, популізм здатний спростити складні соціальні проблеми і зробити їх більш зрозумілими для простої людини [20, с. 36-38].

Аргентинський політичний теоретик Ернесто Лаклау висунув тезу, згідно з якою специфіка популізму, як політичного явища ігнорувалась через політичні упередження західної політичної теорії. В своїй праці «Гегемонія і соціалістична стратегія» [109] Е. Лаклау доводить, що популізм є обов'язковим елементом в будь-якій країні демократичного характеру. Аналізуючи сучасні роботи на тему популізму Лаклау говорить, що не існує єдиного визначення цього терміну, але в кожній теорії присутні спільні риси, за яким можна відрізнити популізм. Ернесто Лаклау розподіляє популізм на класичний та етнічний. Класичний популізм передбачає поділ соціального простору всередині спільноти, а натомість етнічний популізм окреслює кордони цієї спільноти [38, с. 3-14].

1.2. Стан наукової розробки проблеми, джерельна та методологічна бази дослідження

Тематика обраної наукової проблематики активно досліджується, як західними так і вченими на пострадянському просторі. Вивчення проблеми євроскептицизму на теренах Федеративної Республіки Німеччина та Французької Республіки неможливо без поглибленого аналізу процесів, які там відбуваються. Розглядаючи ступінь вивченості даної проблеми, можна класифікувати літературу за проблемним принципом.

До першої групи дослідників ми віднесли праці, в яких надається аналіз розвитку інтеграційних процесів на теренах Європи на сучасному етапі, в яких надається характеристика соціально-економічної ситуації, яка склалась на теренах Європейського Союзу на сучасному етапі. Це праці таких авторів, як Н. Арбатова [1, 2, 3], В. Г. Воронкова [19], А. Громико і В. Федорова [7, 32], М. Носова [34], О. Потемкіна і Н. Кавешнікова [33] та інші.

Монографія під редакцією В. Г. Воронкової «Політика європейської інтеграції» є важливою в рамках нашої роботи, адже показує основні фактори європейської інтеграції, а також перспективи розширення співробітництва між країнами і методи підвищення ефективності євроінтеграційної політики [19].

В монографії під редакцією Н. Арбатової «Криза ЄС і перспективи європейської інтеграції(політичні аспекти)» [3] аналізується вплив світової фінансової кризи на перспективи європейської інтеграції і на позиції окремих країн-членів Європейського Союзу. Особливу увагу автори приділили виробці антикризової стратегії ЄС, в тому числі, можливостям розвитку нових проектів, направлених на поглиблення інтеграції [1].

Було взято до уваги й колективні монографії. Серед яких «Велика Європа: ідеї, реальність та перспективи» [32] під авторством А. Громико і В. Федорова, «Європейський Союз в XXI столітті: час випробувань» [33] під авторством

О. Потемкіної, Н. Кавешнікова та Н. Кондратьєвої, «Європейський Союз в пошуку глобальної ролі» [34] під авторством А. Громико та М. Носова. У вищеперерахованих монографіях висвітлено зовнішню політику Європейського Союзу, його структуру, інструменти зовнішньої політики, а також міжнародні і наднаціональні відносини між європейськими країнами на тлі інтеграційних процесів.

В рамках роботи ми звернули увагу на статтю М. Делягіна «Європа: трагедія інтеграції» в якій проаналізовано практично всі аспекти діяльності Європейського Союзу на сучасному етапі, його перспективи та тенденції розвитку в ХХІ столітті, а також труднощі з якими зіштовхнулись країни-члени в глобалізованому світі [30].

Розвиток інтеграційних процесів на теренах Європейського Союзу на сучасному етапі розкриває Ю. Борко в своїй праці «Європа ХХІ століття нові виклики та ризики» [33]. В даній роботі розкрито тенденції розвитку сучасних політичних партій та партійних систем в країнах Європейського Союзу, а також біло проаналізовано розвиток ЄС. Закордонний автор Д. Дайнен у своїй фундаментальній праці «Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції» проаналізував інститути Європейського Союзу і розвиток інтеграційних процесів на сучасному етапі [29].

До другої групи дослідників ми віднесли праці, які присвячені проблемі євроскептицизму, причини його встановлення, його вплив на Європейський Союз, як інтеграційне утворення. Важливо зауважити, що і вітчизняній історіографії дана проблема тільки набирає обертів вивчення даної проблеми. Першість в розробці даної тематики в основному належить західним авторам, серед яких необхідно відзначити праці таких авторів, як П. Копецкі і К. Мудде [108, 115], С. Ріісхой [121], Я. Ровни [123], П. Таггарт і А. Щербяк [131-134], Т. Тієрскі [140], К. Флуд [100], В. Якунін [74,75]. В працях цих авторів розкриті концепти підходів до аналізу євроскептицизму, дана його

типологізація, висвітлюється причини його трансформації у впливову політичну силу. Серед дослідників пострадянського простору необхідно виділити праці Г. Вайнштейна, в яких надається аналіз сутності євроскептицизму, його типологія та причини його виникнення [14, 15, 16].

У праці В. Грибовського «Євроскептицизм, як політична тенденція початку XXI століття» увагу приділялось багатогранній природі євроскептицизму і його проявах на партійному рівні в політичних системах Німеччини та Австрії [25]. В статті В. Якуніна «Феномен євроскептицизму в контексті електоральних процесів сучасної Європи» було проаналізовано феномен сучасного євроскептицизму з точки зору визначення його соціального аспекту, а також автор проаналізував дані по голосуванням к деяких країнах-членах Європейського Союзу. Також автор в своїй роботі проаналізував програми євроскептичних політичних партій і довів, що вони відрізняються від традиційних політичних сил [74].

Праці авторів І. Горобця [24] і А. Шапарова [67] представляють інтерес в контексті міграційної кризи на теренах Європейського Союзу. В основному в цих роботах особлива увага приділялась причинам і наслідкам міграційної кризи. Було визначено виклики та погрози, які здатні змінити інституційні основи інтеграційного утворення.

Стаття українського дослідника О. Оськіна «Євроскептицизм: основні типи опозиції до ідеї європейської інтеграції» присвячена дослідженню феномену євроскептицизму. В статті автор аналізує різні теоретичні підходи провідних західних науковців до типологізації цього явища, визначаючи основні різновиди опозиції до ідеї європейської інтеграції [54].

Ряд дослідників аналізують євроскептицизм в окремих взятих країнах. Так наприклад, стаття В. Грибовського «Євроскептицизм в Німеччині, Австрії і Швейцарії» [25], де аналізується посилення позицій критиків ідеї європейської інтеграції. Дослідник П. Тимофеев у своїй статті «Французький

євроскептицизм: витоки і сучасність» аналізує причини росту феномену євроскептицизму на партійному полі Французької Республіки, а також проаналізовано участь країни в фундаментальних європейських проектах [61].

До третьої групи дослідників ми віднесли праці, які аналізують становлення сучасних політичних систем в країнах-членах Європейського Союзу, а також авторів, які досліджують ідеологічні та політичні установи праворадикальних партій в країнах Європейського Союзу. Серед авторів, які досліджують це питання слід виділити роботи Г. Вайнштейна [15, 16], Р. Костюк [36], В. Сергієва [59], В. Шейніса [68, 69]. Приведені праці авторів, розкривають як причини так і тенденції, в рамках яких сьогодні відбувається трансформація як політичних систем в цілому, так і їх партійних систем. Для розуміння особливостей трансформації партійних систем, насамперед її правого сектору, інтерес представляють праці К. Холодковського [65]. Процес формування нових партій, концептуальні підходи до розуміння та осмислення даного процесу, а також визначенні суті правого радикалізму знайшли глибоке відображення в працях західних дослідників, а саме в працях Р. Ітвела [94]. Значний вклад в розробку проблеми, яка нас цікавить, внесли праці К. Мудде [115].

Аналізом діяльності окремих євроскептичних політичних партій займались А. Бадаєва [4], Г. Вайнштейн [16], М. Гримська [28]. Наприклад, німецькими політичними партіями займались дослідники К. Арцхеймер [77-83], Ф. Басов [5], В. Белов [6], Н. Меден [45], Н. Платошкін [55], К.-А. Шольц [72] та інші. В роботах цих авторів досліджено діяльність німецьких політичних партій. Дослідженням французьких політичних партій займались Н. Васильєва [17], М. Гримська [27] та інші. Вплив міграційної кризи і корупції в розвитку євроскептицизму розкрито в працях українських дослідників Т. Брюсса [8].

Проведений нами аналіз літератури свідчить про те, що ряд аспектів пов'язаних з визначенням сутності євроскептицизму, партії праворадикального

толку не мають однозначного трактування, та мають дискусійний характер. На наш погляд, не достатньо досліджено причини та передумови розвитку євроскептицизму. Так, на наш погляд, вимагає подальшого вивчення ролі таких факторів, як менталітет, історична пам'ять, особливості національних культур та традицій на сприйняття євроскептицизму в окремих країнах. Вимагає уточнення і зв'язок євроскептицизму на програмні установки політичних партій, крім того слід відмітити недостатній інтерес в розробці даної тематики у вітчизняній історіографії. Все це свідчить про актуальність обраної теми.

Джерельна база дослідження представлена трьома групами: нормативно-правовими документами, програмами політичних партій та статистичними даними.

До першої групи ми віднесли фундаментальні документи, які відносяться до діяльності Європейського Союзу. Ці документи визначають цілі, задачі діяльності інтеграційного утворення. До таких документів слід віднести Маастрихтський договір 1992 року [142], Лісабонській договір 2008 року [141], які визначили характер відносин між наднаціональними структурами Європейського Союзу та його країнами-членами. Також до першої групи слід віднести стратегію розвитку Євросоюзу «Європа 2020» [98], яка була прийнята в 2010 р. та Римська декларація [138], яка була прийнята на ювілейному саміті. Останні два документи визначають стратегію розвитку Співтовариства, в контексті якої мали бути реформовані для успішного вирішення поставлених цілей та задач, економічна та соціальна сфера держав-членів Євросоюзу. Важливо зауважити, що одною з причин росту євроскептицизму є економічна і міграційна кризи. В контексті цього ми включили основоположні документи Європейського Союзу для вирішення цих питань. До цих документів слід віднести Пакт зростання та зайнятості [128], прийнятий в 2012 р., Десятирічний план економічних реформ «На шляху до більш ефективного економічного та

монетарного союзу» [140], Дублінські угоди 2013 року [93], які регламентували питання про надання притулку.

До другої групи ми віднесли програмні документи політичних партій, які були розглянуті в кваліфікаційній роботі. До них відносяться програми «Альтернативи для Німеччини» [137], «Націонал-демократичної партії Німеччини» [92], «Національного об'єднання» [52] та «Народного Республіканського Союзу» [118].

Третю групу складають статистичні дані, які опубліковані на сайті Євробарометр – це данні про соціально-економічний розвиток країн-членів Євросоюзу, які характеризують як вплив кризи 2008 р., так і сучасний стан їх економік [129]. Також були використані результати соціологічних досліджень, які характеризують настрої громадян Євросоюзу. Крім того нами були використанні статистичні данні, яка опублікована на сайті Євросоюзу з питань міграційної політики ЄС, а також матеріали дослідницького центру міжнародного та європейського права з надання притулку та прав іноземців.

Проведений огляд значної кількості різноманітних документів та різнопланових джерел засвідчує, що характер джерелознавчої бази дослідження є цілком достатнім та дозволяє в повній мірі висвітлити тему нашого дослідження.

Способом пізнання в політичній науці є методи. Дослідження має міждисциплінарний характер, включає зокрема історичний, економічний, соціологічний, політологічний та інші аспекти, а саме тому вимагає використання широкого кола методів. В нашому дослідженні особливістю є те, що цю ситуацію необхідно аналізувати, як на рівні держави, так і на рівні Європейського Союзу.

Робота ґрунтується на таких основних підходах, як системний та діалектичний. Використання системного підходу дозволяє скласти цілісну картину сучасного євроскептицизму в країнах-членах Європейського Союзу, а в

особливості Німеччини та Франції. За допомогою діалектичного підходу досліджується еволюція євроскептицизму в Німеччині та Франції.

Дослідження засноване на наступних наукових принципах:

- принцип плюралізму, який дозволяє характеризувати політичні системи, за якої соціальні групи мають можливість висловлювати власні позиції через своїх представників;

- принцип об'єктивності, що забезпечує, наскільки це можливо, мінімальний вплив суб'єктивних поглядів та уподобань автора на результати дослідження;

- принцип історизму, який дозволяє віднайти глибинні історичні витoki євроскептицизму в Німеччині та Франції, що необхідно для цілісного розуміння сучасного стану;

- принцип компаративістики, який допомагає порівняти ситуації у даних регіонах, визначити спільні та відмінні риси.

Вказані вище наукові підходи та принципи реалізовані за допомогою ряду методів, серед яких термінологічний аналіз, системний, структурний, статистичний, аналітичний, описовий, хронологічний, порівняльно-історичний, синхронний та метод вивчення документів.

Під час глибокого вивчення поняття «євроскептицизм» та його типології було використано метод термінологічного аналізу, який вивчає історію виникнення, походження та становлення євроскептицизму, як політичного явища.

Використання описового методу в дослідженні дозволило викласти всю інформацію, яка була отримана за допомогою спостережень. Метод вивчення документів спрямований на аналіз важливих для дослідження офіційних документів Європейського Союзу, наприклад Маастрихтський договір 1992 року, Лісабонській договір 2008 року, а також для вивчення офіційних документів політичних партій та їх політичних програм.

Застосування системного методу забезпечило комплексний підхід до проблеми вивчення політичних партій, а також їх взаємодію з іншими інститутами політичної системи Європейського Союзу. Натомість, використання структурного методу дозволило виявити особливості формування ідеологічних установ і політичних стратегій розглянутих партій. За допомогою аналітичного методу вдалось виокремити фактори виникнення євроскептицизму в партійних системах Німеччини та Франції, а також динаміку його розвитку в обох країнах. Зокрема, за допомогою аналітичного методу було визначено основні причини зростання євроскептицизму, як політичного явища.

За допомогою використання хронологічного методу в дослідженні вдалось розглянути важливі події в чіткому порядку. Зіставити політичне становище за однаковий період 2015-2020 років в обох країнах дозволив синхронний метод. Натомість використання порівняльно-історичного методу дозволило зіставити політичну ситуацію к одній країні в різні проміжки часу, що в свою чергу дало можливість визначити основні етапи розвитку євроскептицизму.

Застосування статистичного методу піл час дослідження дозволило використати та проаналізувати певні кількісні статистичні дані. Наприклад, використання цього методу дозволило проаналізувати електоральні настрої населення Німеччини та Франції.

Важливу роль в дослідженні зіграв метод наукового прогнозування. За допомогою цього методу було створено прогноз, щодо майбутніх електоральних досягнень розглянутих політичних партій Німеччини та Франції.

Отже, комплексне використання широкого спектра методологічних підходів дало змогу у повній мірі розкрити питання кваліфікаційної роботи, яке ми досліджували. Для досягнення поставленої мети дослідження, були використанні достатня кількість наукових методів, як загальнонаукового характеру, так і спеціальних методів, що дало змогу об'єктивно та на

належному рівні розглянути проблему євроскептицизму, яка існує на сьогодні в більшості країн-членів Європейського Союзу.

1.3. Причини зростання популярності євроскептицизму як політичного явища

Ще недавно євроскептицизм не розглядався, як серйозна ідеологія і політично закріплене явище. Досліджуючи феномен євроскептицизму більшість науковців розглядали його, як не об'єктивне явище, яке не могло приносити шкоду інтеграційному об'єднанню. На сьогоднішній день євроскептицизм став новим чинником політики багатьох країн Європейського Союзу, який може нести реальну загрозу для нього. Як було зазначено раніше євроскептицизм доволі складне явище, яке поєднує в собі декілька складових. Євроскептицизм перебуває сьогодні при владі в багатьох політичних партіях країн Європейського Союзу. В контексті роботи важливо виділити причини зростання популярності євроскептицизму на теренах партійного поля в країнах-членах Європейського Союзу [73].

В основі розвитку євроскептицизму на партійному полі країн Європейського Союзу лежить комплекс чинників, які мають різні характеристики. Отже, слід типологізувати чинники розвитку євроскептицизму на внутрішні та зовнішні.

Першими слід розкрити зовнішні чинники, які актуальні для більшості країн-членів ЄС [59, с. 133].

В першу чергу, найважливішим чинником зростання євроскептицизму стала міграційна криза, яка розвернулася на теренах Європейського Союзу у 2015 через значне збільшення потоку біженців з країн Близького Сходу та Африки. Більшість мігрантів, які прибули до країн Європи це представники ісламської культури. В рамках міграційної кризи Європейський Союз

зіштовхнувся з внутрішніми проблемами. Міграційна криза супроводжується зростанням тероризму на теренах Європейського Союзу та ростом злочинності, що змінює суспільні настрої в країнах-членах об'єднання. у зв'язку з цим різко зросла кількість громадян, які не бажають бачити представників іншої культури, які не мають на меті асиміляцію в європейську культуру [32, с. 60-63]. Професор І. Демір розглядаючи ситуацію в Європі зробив висновок, що саме мігранти та політика мультикультуралізму призвела до зростання антимігрантських настроїв. Політика мультикультуралізму загрожує розколоти європейську ідентичність, культуру та традиційні цінності. Соціологічні дослідження, які були проведені в країнах Європейського Союзу свідчать про низький рівень толерантності громадян по відношення до мігрантів. Так, наприклад, у країнах Східної Європи рівень толерантності приблизно дорівняє 7% відсоткам. В Бельгії та Франції більшість вважає, що мігранти значно погіршують їх життя. В країнах Балтії, Німеччині та Австрії вважають мігрантів головним джерелом злочинності та тероризму. Більшість дослідників вважають, що саме міграційна криза стала основою зростання євроскептицизму на партійній арені та серед громадян країн-членів Європейського Союзу [54, с. 181-183].

Другим не менш важливим зовнішнім фактором слід назвати глобалізацію. Європейський Союз опинився в центрі глобалізаційних процесів, що обумовило великий ступінь його залучення до економічних, фінансових, політичних та культурних світових процесів. Громадяни ЄС відчуються наслідки глобалізації у всіх сферах свого життя. Як показують соціологічні дослідження більше 55% відсотків громадян Європейського Союзу бачать в глобалізації загрозу індивідуальній і національній безпеці. Слідчою глобалізації стала масштабна фінансова та економічна криза 2008 року, яка стала потужним соціально-економічним чинником, який зумовив зростання євроскептицизму в більшості країнах Європейського Союзу [73]. Наслідки економічної кризи на

країни мали нерівномірний характер. В свою чергу, економічна криза стала причиною росту безробіття на території об'єднання. В ряді країн воно досягло 25% відсотків. Фінансова криза створили сприятливі умови для розширення впливу євроскептицизму в суспільній свідомості, про що свідчить динаміка росту недовіри до Європейського Союзу [22].

Глобалізація також має вплив на культурний процес, який пов'язаний з формуванням глобальної культури, яке веде до нівелювання національних особливостей і формування політкультурності. В рамках Європейського Союзу формування політкультурності та європейської ідентичності. Європейська ідентичність розглядається, як важлива умова функціонування Європейського Союзу. Наступним фактором зростання євроскептицизму стало розширення Європейського Союзу. На думку деяких дослідників це призвело до відтворення традиційних європейських кордонів [73].

До зовнішніх факторів також слід віднести конфлікти на території Європи. Беручи до уваги українсько-російську кризу слід зазначити, що не дивлячись на підтримку з боку Європейського Союзу української сторони, існують прихильники іншої сторони. Так наприклад, деякі політичні партії вважають, що конфронтація з Росією призводить до негативних наслідків перш за все економічного характеру. Внаслідок введення санкцій проти Росії припинення торгівельно-економічних відносин призведе до великих втрат. Для Європи вони складають приблизно 450 мільярдів євро, а в умовах нерозв'язаних проблем після економічної кризи 2008 року припинення цих відносин відчувається особливо гостро [13, с. 157-185]. Також важливо зауважити, що для більшості євроскептиків є неприйнятним характер євроатлантичних відносин, де вимагають збільшити вклад у військові витрати довівши його до 2% відсотків ВВП. Більшість громадян країн-членів Європейського Союзу не готова платити більше податків заради цього. Це створює основу для критики ЄС, що в свою чергу приводить до укріплення позицій євроскептиків, які

розглядають зовнішню політику союзу через призму національних інтересів [1, с. 57-60].

Наряду з зовнішніми факторами не менш важливими є комплекс внутрішніх пов'язаних в політикою, яку реалізує ЄС. Внутрішні фактори відносяться практично до всіх сфер діяльності інтеграційного об'єднання. До внутрішніх факторів перш за все важливо віднести нерівномірність економічного розвитку серед країн-членів Європейського Союзу. Наслідки економічної кризи 2008 року досі вирішуються в країнах ЄС [75, с. 7-9]. В якості головних наслідків слід назвати зниження темпів зростання ВВП, великий відсоток безробітних та тривалу рецесію. Найбільш значущим фактором, що визначає кризовий стан економік ряду держав слід вважати нерівномірний розподіл грошової маси [123, с. 35-37].

Одним з внутрішніх факторів зростання євроскептицизму також слід віднести кризу легітимності, яка має подвійний характер. По-перше, це напруга між елітою та звичайними громадянами, які не довіряють уряду. По-друге, недовіра громадян до національних інститутів та механізмів. Недовіра до діяльності уряду як окремо взятої країни так і Європейського Союзу, а також до його інститутів пов'язаний з не здатністю впоратись з раптовими кризовими явищами. Наприклад, Європейський Союз показав свою неготовність до міграційної кризи. Соціально-економічні реформи, як правило носять вкрай непопулярний характер та можуть викликати масові протестні рухи [104].

Наступним внутрішнім фактором слід назвати так званий «дефіцит демократії». Це явище притаманне сучасним демократичним режимам та міжнародним організаціям, суть якого полягає в недостатньому рівні демократичної легітимності інститутів Європейського Союзу та невідповідністю їхньої діяльності. Як показують дослідження, 80% відсотків жителів не впевнені, що їхні голоси беруться до уваги у Брюсселі. Звичайно, така ситуація викликає невдоволення у простих громадян, які вимагають щоб

їхня думка та вимоги були обов'язковим елементом при прийнятті рішень [1, с. 60-63].

Наступним важливим внутрішнім чинником зростання опозиції до Європейського Союзу стали відносини між державами-членами. Про це свідчить звіт Європейської Ради з питань зовнішніх відносин від 2018 року. В ньому наголошується, що між державами спостерігаються доволі слабкі двосторонні відносини. Програма Європейської Ради «Коаліція ЄС» показала, що між державами спостерігається значне послаблення відносин, що підвищує можливість конфліктів [8, с. 1-3].

Європейський Союз останні десятиліття переживає ряд криз. У 2008 була світова економічна криза, наслідки якої ЄС досі не вирішив остаточно, у 2015 році міграційна криза, яка актуальна й на сьогодні, 2020 рік ознаменувався світовою пандемією. Цей ряд криз доводить, що Європейський Союз не здатний в повній мірі та швидко реагувати на раптові кризові явища. Проблеми різного характеру підривають економічну могутність та політичний вплив організації на міжнародній арені [73]. Саме нездатність впоратись з кризовими явищами в короткий час підриває довіру громадян країн-членів ЄС, що в свою чергу призводить до сприяння зростання та розвитку євроскептицизму, як політичного явища.

Європейський Союз зіштовхувався з опозицією з самого початку свого розвитку. Існували ті, хто бачить позитивні моменти в об'єднанні всіх країн в одну організацію, а також ті, хто вважав, що об'єднання призведе до втрати національних інтересів та незалежності.

Висновки до розділу 1

Отже, на сьогоднішній день існує багато визначень поняттю «євроскептицизм», що ускладнює вироблення єдиного підходу до розуміння

евроскептицизму в країнах. Також в рамках першого розділу була подана класифікація євроскептицизму, яка також є достатньо об'ємною. В кваліфікаційній роботі євроскептицизм розглядається, як політична доктрина, яка припускає дистанціювання від Європейського Союзу. Не дивлячись на те, що класифікація євроскептицизму доволі об'ємна найбільш актуальним для дослідження стала класифікація за П. Таггартом і А. Щербяком. Вони виділили 2 виміри євроскептицизму – помірний та радикальний (жорсткий). На відміну від помірного євроскептицизму, якому притаманна обмежена критика європейської інтеграції, а також Європейського Союзу, радикальний євроскептицизм повністю заперечує ідеї об'єднання Європи та наголошує на самостійному функціонуванні держави. На основі підходів нами був розроблений понятійно-категоріальний апарат дослідження. На ряду з визначенням сутності феномену євроскептицизму нами було проаналізовано такі поняття, як «популізм», «політичні партії», «праві партії» та «антисистемні партії».

Аналізуючи стан наукової розробки з даної теми то необхідно зауважити, що євроскептицизм, як політичний феномен в різних країнах достатньо вивчений в зарубіжній літературі. У вітчизняній літературі феномену євроскептицизму присвячено не велика кількість праць, саме це визначає актуальність даного дослідження. Історіографічна база була поділена за проблемний принципом на три групи. До першої групи дослідників ми віднесли праці, в яких надається аналіз розвитку інтеграційних процесів на теренах Європи на сучасному етапі, в яких надається характеристика соціально-економічної ситуації, яка склалась на теренах Європейського Союзу на сучасному етапі. До другої групи дослідників ми віднесли праці, які присвячені проблемі євроскептицизму, причини його встановлення, його вплив на Європейський Союз, як інтеграційне утворення. До третьої групи дослідників ми віднесли праці, які аналізують становлення сучасних політичних систем в

країнах-членах Європейського Союзу, а також авторів, які досліджують ідеологічні та політичні установи праворадикальних партій в країнах Європейського Союзу

Джерельна база дослідження представлена трьома групами: нормативно-правовими документами, програмами політичних партій та статистичними даними. Основним джерелом в рамках роботи виступають саме політичні програми партій, таких як «Альтернатива для Німеччини», Націонал-демократична партія Німеччини», «Національне Об'єднання» та «Народний Республіканський Союз».

Методологічна база роботи представлена достатньою кількістю наукових методів, що дали змогу розглянути проблему євроскептицизму в програмних засадах політичних партій Німеччини та Франції.

В рамках першого розділу також було з'ясовано причини зростання євроскептицизму, як політичного явища. Адже, в контексті роботи важливо виділити причини зростання популярності євроскептицизму на теренах партійного поля в країнах-членах Європейського Союзу. Таким чином причини було поділено на зовнішні та внутрішні.

РОЗДІЛ 2.

ІДЕОЛОГІЯ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НІМЕЧЧИНИ

Останні політичні події, що відбуваються на європейському континенті, зокрема перемога Brexit у 2016 році, наочно демонструє різке загострення проблем, які пов'язані з європейською інтеграцією. Політичний та економічний фундамент Європейського Союзу, почав втрачати свою стабільність. З цього виникає питання, яке почали задавати собі євроскептики, якщо єдина Європа не в змозі врегулювати ті виклики, з якими зіткнулася, то можливо в окремих державах буде на це більше шансів [26].

Елементи євроскептицизму використовують у своїх доктринах багато політичних партій та політичних об'єднань. Саме в партійній ідеології і програмах можна більш детально розглянути вплив євроскептичних рухів на розвиток та функціонування Європейського Союзу. Сам євроскептицизм зазнавав змін разом з політикою європейських інтеграційних структур. Якщо в перші десятиліття інтеграції від полягав в опозиції до ринкової інтеграції і був пов'язаний зі зростання інфляції і безробіття, зниження темпів економічного росту, то з підписанням Маастрихтського договору [142] у євроскептицизмі виникає ще один вимір пов'язаний із захистом національної суспільності та суверенітету. Наразі євроскептицизм став ідейною базою для широкого загальноєвропейського політичного руху, який представлений різноманітними політичними партіями та організаціями [117].

Німеччина є парламентською республікою, саме тому провідну та фундаментальну роль в країні відіграють політичні партії. Внутрішню та зовнішню політику, а також механізм функціонування Уряду формують саме політичні партії. Згідно Конституції країни політичні партії сприяють

формуванню політичної волі громадян, а в свою чергу, громадяни можуть вільно створювати політичні сили. В свою чергу, партійні програми виконують важливу роль артикуляції суспільних інститутів і громадського контролю над діяльністю партій загалом. Більшість традиційних партій Німеччини історично дотримувались таких основоположних принципів, як солідарність, справедливість та свобода для всіх громадян. Втім, шляхи досягнення цих принципів можуть різко відрізнятись в програмних засадах політичних партій відповідно до їх ідеологічної спрямованості [122].

В даному розділі основна увага приділена таким політичним силам, як євроскептичного спрямування як «Альтернатива для Німеччини» [137] і «Націонал – демократична партія Німеччини» [92]. Парадоксальним є такий факт, що вищезазначені політичні партії, дотримуються в своїй ідеології концепції євроскептицизму, хоч і намагаються це приховати або заперечити.

Політична партія «Альтернатива для Німеччини» представлена, як в парламенті Німеччини, так і в парламенті Європейського Союзу. Вона є євроскептичною з ряду ознак. По-перше, партія критикує економічну політику традиційних політичних партій. По-друге, явна проблема недовіри до інститутів Європейського Союзу. По-третє, партія виступає проти східного розширення Європейського Союзу, а також проти об'єднання в сучасному його розумінні. Окрім вищеперерахованих причин слід ще вказати негативне ставлення до єдиної валютної одиниці, а також до міграційної політики традиційних політичних партій [81].

Інша політична сила це «Націонал-демократична партія Німеччини». Наразі партія не має представництва ні в парламенті Німеччини, ні в парламенті Європейського Союзу. На виборах до парламенту Європейського Союзу 2014 року політична партія отримала лише одне місце. «Націонал-демократичну партію Німеччини» також слід вважати партією праворадикального спектру. Ознаки, які характеризують цю політичну партію, як євроскептичну схожі з

ознаками «Альтернативи для Німеччини». Важливою ознакою є те, що «Націонал-демократичну партію Німеччини» вважають наступницею «Націонал-соціалістичної німецької робочої партії», ідеологія якої була визнана одною з головних причин початку Другої Світової війни [83].

Слід зауважити, що окрім цих партій, які дотримуються ідеології євроскептицизму, в партійній системі Німеччини існують інші сили праворадикального спектру. Так наприклад, на теренах країни присутня молода політична партія, яка була заснована в тому ж році, що й «Альтернатива для Німеччини» під назвою «Третій шлях». Ця політична сила вважається правоекстремістською та неонацистською. Програмні засади останньої схожі з політичною програмою «Альтернативи для Німеччини». Головними пунктами є відновлення та збереження національної ідентичності, зупинка міграції, розформування або вихід з Європейського Союзу, підтримка німецьких сімей для запобігання поступового вимирання німецької нації. Мігранти, незалежно від віросповідання та нації, сприймаються вкрай негативно. На політичній арені Німеччини існує таке об'єднання, як «ПЕГІДА» [79]. «Патріотичні європейці проти ісламізації Заходу» є антиісламською організацією, яка жорстко критикує сучасну міграційну політику. В грудні 2014 року «ПЕГІДА» опублікувала маніфест, який наголошує на захисті німецької культури. Ісламізацію вони вважають жорсткою ідеологією, яка знищує культурні особливості німецької нації. Противники «Альтернативи для Німеччини» неодноразово критикували її за зв'язки з цим праворадикальним рухом. Політична партія «Республіканці» також вважається націонал-консервативною, яка дотримується євроскептичної ідеології. Вона була заснована у 1983 році минулими членами ХСС і «Четвертої партії». Спочатку «Республіканці» були консервативною партією з помірним ухилом в націоналістичне крило, вже згодом програма партії радикалізувалась. Не можна обійти стороною ці

політичні сили, але необхідно зауважити, що вони не мають такого впливу в німецькій партійній системі [63, с. 23-26].

Вищеперераховані політичні сили мають спільні інтереси про подальший розвиток Федеративної Республіки Німеччина. В основному вони наголошують на важливості збереження національної ідентичності, повній зупинці міграції особливо з країн Близького Сходу і Північної Африки, розформування Європейського Союзу або його реформування у зворотному шляху. Головною метою цих політичних об'єднань, на нашу думку, є демонстрація альтернативних шляхів розвитку держави. Слід відзначити, що «Альтернатива для Німеччини» не єдина і не перша політична сила правого толку в Німеччині. Але треба погодитись, що вона стоїть на чолі всіх політичних сил правого спектру у країні.

На сьогоднішній день саме «Альтернатива для Німеччини» має найбільший рівень електоральної підтримки [97]. На нашу думку, це пов'язано з тим, що члени політичної партії без побоювань заявляють про свої невдачі та сміливо критикують традиційні політичні партії. Політична доктрина «Альтернативи для Німеччини» є більш привабливою для електорального кола, ніж в інших партій праворадикального спектру. Політична партія вміло апелює актуальними та сучасними проблемами Німеччини та Європейського Союзу загалом. Населення Німеччини вбачає в програмі «Альтернативи для Німеччини» можливі шляхи для вирішення актуальних проблемних питань. Але слід зауважити, що серед електорального кола «Альтернативи для Німеччини» існує частка тих, хто голосує за цю політичну силу виключно через недовіру до традиційних політичних сил [80].

2.1. Програмні установи політичної партії «Альтернатива для Німеччини»

Молоду політичну партію «Альтернатива для Німеччини» було засновано у лютому 2013 року. Установчий з'їзд цієї політичної сили відбувся у квітні 2013 року столиці Німеччини Берліні. На той момент лідерами партії були обрані Бернд Лукка, Фрауке Петрі та Конрад Адам. Наразі партію очолюють Олександр Гауланд та Йорг Мойтен. Мотивом для її утворення було невдоволення політикою німецького уряду стосовно кризи Єврозони. «Альтернативу для Німеччини» слід вважати націоналістичною право-популістською партією [91]. Втім передісторія партії почалась ще у 2010 році. Тоді Німеччина виступила з підтримкою розробленим Європейським Союзом пакетом антикризових заходів для допомоги країнам, де присутні реальні економічні проблеми. Тоді майбутній лідер політичної партії Бернд Луке скликав засідання провідних економістів. Під час засідання вони розкритикували цей пакет антикризових заходів, втім їм не вдалось донести свої погляди до Уряду. Через два роки після цієї події прихильники Луке на чолі з ним почали намагатись впливати на владу різноманітними політичними методами. А саме, вони створили «Союз громадських ініціатив», який у 2012 році не був повноцінною політичною партією, але його члени та лідери вже тоді виступали з конкретними претензіями до політики, яка проводилась традиційним «Християнсько-демократичним Союзом» [126].

Загалом ідеологія політичної партії була направлена проти Європейської інтеграції та проти міграційної політики, яку проводив Європейський Союз. Головною метою політичної партії на той момент стала зміна політики порятунку євро, а також чітке виконання пунктів Маастрихтського договору. З самого початку існування цієї політичної сили один з її засновників Бернд Лукка наголосив, що «Альтернатива для Німеччини» - це «партія людського

розуму, що представляє інтереси народу і вона є вільною від такого поняття, як ідеологія». Самі лідери політичної партії наголошували, що партія віддалена від екстремістських рухів і прихильна до дотримання демократичних цінностей. Так як «Альтернатива для Німеччини» була створена на тлі затяжної фінансової кризи Європейського Союзу дослідники вважають її, як антиєвропейську політичну силу [105]. В цілому, ідеологію політичної партії можна вважати правою з ряду причин, зокрема:

1. Консерватизм. Партія просуває приклад традиційної сім'ї.
2. Націоналізм. Партія наголошує на важливості німецької мови, культури, а також на збереженні цінностей німецького народу.
3. Реакціонізм. Важливість повернення до національних валют.
4. Антиісламізм і антимиграційна політика [78].

«Альтернатива для Німеччини» використовує собі на користь невдоволення політикою Європейського Союзу, яке існує не тільки у Федеративній Республіці Німеччина, а й в інших країнах-членах Європейського Союзу. Водночас політична партія виступає проти розпаду Європейського Союзу, вважаючи це інтеграційне утворення стратегічно важливим для подальшого соціально-економічного та політичного розвитку країни. Прихильники цієї політичної сили виступали проти пунктів Маастрихтського договору, а також проти введення єдиної валютної системи на теренах інтеграційного утворення [25].

Різні дослідження електорату «Альтернативи для Німеччини» зводяться до деяких спільних особливостей, а саме: майже 50% відсотків електорату партії мають стабільний середньомісячний прибуток у розмірі від 2500 євро до 5000 євро. Більше половини мають вищу освіту. Більшість електорату молоді люди, які підтримують антиєвропейську риторичку, але існує й доля пенсіонерів з такими ж поглядами. Необхідно зауважити, що більшість з них це чоловіки. Партія має найбільшу підтримку чоловіків у віці від 25 років до 35 років [80].

Не дивлячись на значний успіх одразу після створення політичної партії, вже у 2014 році в «Альтернативі» було помічено роздвоєння думок щодо політичного розвитку. Політична партія умовно поділилась на дві групи, які зовсім по-різному оцінювали політичні пріоритети партії, а також мали зовсім різні погляди на подальший розвиток. Засновник партії Бернд Луке був лідером більш ліберального крила, яке мало на увазі більше приділення уваги економічним аспектам, особливу увагу необхідно було приділяти Єврозоні. Фрауке Петрі, яка була співголовою політичної партії очолювала більш консервативне крило. На її думку, політичну програму партії необхідно було розширити і проводити більш активну політику в таких сферах, як: боротьба зі злочинністю, міграційна політика і сімейна політика [137]. Важливо зауважити, що в рамках «Альтернативи для Німеччини» існує організація об'єднань членів [105]. Так наприклад, «Патріотична платформа» виступає за усесторонню підтримку німецької ідентичності, культури, цінностей і мови. Цю платформу можна назвати об'єднанням політично активних патріотичних громадян Німеччини [113].

Необхідно зауважити, що «Альтернатива для Німеччини» - це єдина масштабна політична партія Федеративної Республіки Німеччина, яка у свій час підтримала на референдумі 2016 Брексіт (Brexit), тобто вихід Об'єднаного Королівства з Європейського Союзу та обрання Дональда Трампа, як президента Сполучених Штатів Америки у 2016 році. На відміну від традиційних політичних партій Федеративної Республіки Німеччина, які не підтримали ці події [13, с. 174-198].

Програма політичної партії «Альтернатива для Німеччини» в одному зі своїх пунктів передбачає більш жорсткий підхід, щодо міграційної проблеми шляхом встановлення немилосердних квот для прийому біженців з конфліктних територій [137, с. 58-60]. Міграційна криза стала проблемою не тільки Німеччини, але й всього Європейського Союзу. Втім, можна однозначно

сказати, що на тлі демографічного вибуху, релігійних та військових конфліктів саме Федеративна Республіка Німеччина стала країною, яка прийняла найбільшу кількість мігрантів. З приводу ситуації, що склалась в країні «Альтернатива для Німеччини» виступила за помірні масштаби легальної міграції, обґрунтувавши це тим, що на першому плані повинні стояти інтереси саме Німеччини, як соціальної держави зі своєю культурою і самобутністю. Через це в широких масах здебільшого «Альтернатива для Німеччини» сприймається, як правопопулістська та антиісламська політична партія [83].

Міграційні процеси у світі це досить складне політичне явище. Міграційна криза, яка виникла в результаті охоплення війнами країн Африки та Близького Сходу, спалахнула на теренах Європейського Союзу в 2015 році, спричинила за собою ряд соціально-економічних проблем в Німеччині. Неєфективна міграційна політика багатьох країн-членів Європейського Союзу змусила членів «Альтернативи для Німеччини» передивитись міграційну політику в своїй доктрині, зробивши її більш жорстокою щодо прийому на свою територію мігрантів [113].

В умовах міграційної кризи, яка розгорнулась на теренах Європейського Союзу, лідери партії головним завданням вважають боротьбу проти ісламу і мусульманського населення, яке може вчинити шкоду німецькій нації. Тому в політичній програмі «Альтернатива для Німеччини» про це зазначається в окремому розділі під назвою «Культура, мова і ідентичність». Лідери та члени партії наголошують на тому, що «іслам не є частиною Німеччини» [137, с. 48]. Розповсюдження цього віросповідання може бути небезпечним для цінностей Німеччини, німецького суспільства, а також для країни в цілому. Крім того, програма партії виступає проти ісламу, який направлений проти демократичного порядку, проти законів і порядку, проти культурної ідентичності німецької нації. Критика ісламу, на їхню думку, допустима

виключно в рамках законодавства, як право на свободу слова і думки [137, с. 46].

Оскільки, «Альтернатива для Німеччини» вбачає серйозну проблему і реальну загрозу в активному зростанні кількості мусульманського населення на території Федеративної Республіки Німеччина, то розділі програми «Імміграція та право на притулок» [137, с. 57] зазначається, що необхідно передивитись та змінити наступні пункти:

1. Змінити регулювання вільного пересування осіб у межах Європейського Союзу.
2. Змінити парадигму імміграції з метою надання притулку біженцям.
3. Змінити парадигму стосовно кваліфікованих іммігрантів з країн третього світу [137, с. 58].

Ці аспекти показали відношення партії і до середі освіти. Слід зауважити, що члени «Альтернативи для Німеччини» відкидають наявність особливих прав для мусульман-школярів. За наявністю уроків релігієзнавства вони повинні бути виключно німецькою мовою [137, с. 62].

Наступним і не менш важливим пунктом програми політичної партії «Альтернатива для Німеччини» [137, с. 23] стала розробка та реалізація всеосяжної і довгострокової стратегії у сфері політики безпеки і зовнішньої політики Німеччини. На думку членів політичної партії основна увага повинна приділятися національним інтересам і благоустрою німецького народу. Основні принципи закладені в програмі:

- підтримка структурних реформ з метою зміцнення конкурентоспроможності на міжнародній арені не тільки Німеччини, а й усіх європейських країн;
- свобода європейських націй від сторонньої підтримки та опіки;

- наголошення на радикальних змінах у політичному устрої не тільки Німеччини, а й Європейського Союзу загалом;
- виступає проти союзу грошових трансфертів;
- особливу увагу необхідно приділяти реформуванню соціального забезпечення [137, с. 24-26].

Федеративна Республіка Німеччина, як країна зі значним економічним потенціалом, зацікавлена в подальшому розвитку і підтримці позитивних відносин з усіма країнами. Кооперація Німеччини в рамках міжнародних організацій та союзів завжди була і залишається стратегічно важливими. З початком міграційної кризи активізувалось питання забезпечення миру і безпеки в Німеччині, як в країні, яка прийняла на себе головний міграційний удар, так і в Європейському Союзі [137, с. 58]. Саме тому в рамках міграційної проблеми слід наголосити на важливості співробітництва Німеччини з оборонними союзами. Стосовно підтримки миру та безпеки не тільки в регіоні, а й на міжнародній арені «Альтернатива для Німеччини» виступає за активну участь держави в таких міжнародних організаціях, як ООН, НАТО і ОБСЄ [137, с. 28]. Німеччина завжди відіграла велику і активну роль при запобіганні і подоланні міжнародних конфліктів. Метою активної участі Німеччини в таких міжнародних організаціях має стати зупинення міжнародних вогнищ напруги з метою уникнення гуманітарних катастроф і втрати населенням батьківщини, в тому числі й з метою регулювання неконтрольованих міграційних потоків у бік країн Європейського Союзу. «Альтернатива для Німеччини» виступає за укріплення і реформування ООН. Німеччина, як один з найбільших платіжних донорів ООН повинна бути постійним членом Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй. Наразі ж Німеччина є не постійним членом, яких обирається скором на два роки [137, с. 30].

Членство Німеччини в Організації Північноатлантичного договору є стратегічно важливим і переслідує зовнішньополітичні інтереси і інтереси безпеки країни. «Альтернатива для Німеччини» наголошує на необхідності європейського посилення в міжнародній організації. На думку лідерів політичної партії необхідно відновити обороноздатність німецьких збройних сил. Це відновлення необхідне для можливості німецьким збройним силам не тільки забезпечувати оборону власної країни, а й здійснювати захист союзних країн по НАТО за для попередження і подолання кризових ситуацій на міжнародній арені. Північноатлантичний альянс необхідно реформувати, а збройні сили європейських країн-членів НАТО реконструювати, аби забезпечити необхідну безпеку на Європейському континенті, а також за його межами [137, с. 29].

Організація з безпеки і співробітництва в Європі також є невід'ємною частиною забезпечення миру. На думку членів політичної партії «Альтернатива для Німеччини» необхідно розширити і посилити вплив і роль цієї організації у вирішенні конфліктів на території Європи, з метою стабілізації кризових регіонів. Також важливим є врегулювання кризових питань враховуючи інтереси учасників того чи іншого конфлікту. «Альтернатива для Німеччини» намагається проводити зовнішню політику, яка приймає до уваги культурні, економічні, зовнішньополітичні інтереси, а також, немало важливо, інтереси забезпечення безпеки Німеччини [137, с. 30]. В програмі політичної партії прописано, що вона виступає за свободу торгівельних шляхів і міжнародної комунікації, за захист природних основ життєдіяльності і за рівноправне та справедливе використання ресурсів [137, с. 85].

Наступним важливим пунктом в політичній програмі партії є «Фінанси та податки» [137, с. 72]. «Альтернатива для Німеччини» виступає за реформування податкового права. Вони наголошують на важливості більш справедливої та простої податкової системи. На думку політичної партії необхідно обмежити

владу держави над громадянами Німеччини. Для здійснення даної мети необхідно, на їхню думку, значно зменшити державні витрати, а також зменшити фінансовий доступ держави до доходів і майна громадян [137, с. 73-76]. «Альтернатива для Німеччини» не має на меті обкладання громадян ще більш високими податками та іншими зборами. В пункті під назвою «Демократія та основоположні права» [137, с. 7-13] наголошується на тому, що політичним партіям необхідно брати участь у політиці, але їх роль повинна бути знижена. Адже це може принести загрозу демократії [137, с. 10].

Всупереч традиційним політичним силам, необхідно висвітлити позицію «Альтернативи для Німеччини» щодо українсько-російської кризи. Важливо зазначити, що політична сила виступає союзником Російської Федерації в цьому конфлікті. Учасники партії наполягають на відміні санкцій проти Російської Федерації, які були введені після анексії Росією Кримського півострову у березні 2014 року, через неефективність та загрозу економіки Німеччини [5, с. 63-65]. На думку одного з депутатів партії Бернд Баумана така політика стосовно Росії не тільки не досягла своєї мети, а й заважає врегулюванню конфлікту між обома країнами. Тому депутати від «Альтернативи для Німеччини» вимагали відмінити санкції проти Росії. У політичній програмі партії вказано, що відносини між Федеративною Республікою Німеччина та Росією є стратегічно важливими для забезпечення безпеки не тільки в Німеччині, а й в Європі [137, с. 79]. Аналізуючи внутрішньополітичну діяльність партії можна побачити, що незважаючи на збіг цілей на сучасному етапі між Росією та «Альтернативою для Німеччини» несе в собі ризики для самої Російської Федерації. Водночас посилення антиєвропейських настроїв на теренах Німеччини є загрозою інтересам Російської Федерації. Однак не дивлячись на ріст популярності серед електорату, «Альтернатива для Німеччини» не зможе ефективно просувати

російські інтереси на європейському полі, через обмеження можливостей свого впливу на політику Федеративної Республіки Німеччина [105].

Неможна пропустити електоральні успіхи політичної партії «Альтернатива для Німеччини». Як ми вже знаємо партію було засновано на початку 2013 року. Через деякий час після її утворення партія вже приймала участь на виборах 2013 року до Бундестагу. На своїх перших виборах партія майже подолати 5-ти відсотковий бар'єр, набравши 4,7 % відсотків голосів. Не набравши всього 0,3 % відсотка партія не потрапила до Парламенту Німеччини. Згідно даних підрахунку голосів найбільшу кількість набрали ХДС/ХСС у главі з Ангелою Меркель, а саме 41,5 % відсотків, що дорівнювало 311 місць у парламенті [81].

На той час передвиборча компанія «Альтернативи для Німеччини» була дуже стислою і відображала основні пункти, такі як: європейська політика, демократія, валютна політика і політика по відношенню до інтеграції іммігрантів у суспільство. Першу передвиборчу програму можна описати, як консервативну. Вже в наступному 2014 році партія почала нарощувати свою електоральну підтримку [105]. Так на важливих виборах до Європейського Парламенту «Альтернатива для Німеччини» набрала 7% відсотків голосів, отримавши 2 місця з 96 можливих. Передвиборча компанія офіційно почалась у вересні 2013 року. З німецьких політичних партій тільки «Соціал-демократична партія Німеччини» покращила свій електоральний показник, набравши 27% відсотків голосів [46].

В своєму інтерв'ю перед парламентськими виборами в Німеччині 2017 року минулий лідер політичної Фраука Петрі наголосила, що «Альтернатива для Німеччини» є ліберально-консервативною партією. Крім того, вона вважає що сприймання політичної битви між правими та лівими, як боротьбу поганого і доброго неправильно. В інтерв'ю вона заявила, що валютна та міграційна політика сучасного німецького уряду руйнує європейську

солідарність. Члени «Альтернативи для Німеччини» вважають, що на теренах Німеччини повинен бути здоровий патріотизм, який пропагує партія [148]. Ця позиція включає в себе відповідальність за свою історію та передбачає здорове ставлення до національної ідентичності. Члени політичної партії вважають неправильним, що німецькі політики досі відчують провину за дві розв'язані світові війни. Фраука Петрі покладаючись на книгу британського економіста Пола Колліє «Вихід» в своєму інтерв'ю наголосила, що вона не проти міграції і допомоги біженцям. Однак вона наголосила, що від такої кількості мусульманського населення можлива зміна культури та національних цінностей. Лідер сказала, що Ангела Меркель вчинила не правильно відкривши кордони і запросивши всіх біженців, не консультуючись з парламентом та німецьким народом. З початком міграційної кризи Фрауке Петрі наголошувала на важливості розміщення на кордонах Німеччини зброю [75, с. 7-10]. На її думку, застосування збройної сили в надзвичайних ситуаціях на кордонах країни мінімізувало кількість незаконних мігрантів. Як ми знаємо, «Альтернативу для Німеччини» звинувачують у зв'язках з об'єднанням «ПЕГІДА», яка хоче бачити діючого канцлера Німеччини у петлі. Фрауке Петрі говорила, що «ПЕГІДА» на початку свого існування дуже відрізняється від сучасної версії, заперечуючи їхнє співробітництво [72].

Наступними важливими виборами були парламентські вибори в Німеччині, які відбулись у вересні 2017 року. За результатами виборів до Парламенту Федеративної Республіки Німеччини консервативний блок ХДС/ХСС і «Соціал-демократична партія Німеччини» залишились найбільшими політичними силами в Парламенті Німеччини. «Альтернативі для Німеччини» вдалось подолати 5-ти відсотковий бар'єр, набравши 12, 6% відсотків і отримавши 94 місця в Бундестазі [97]. Це можна назвати найбільшим успіхом політичної партії з моменту її створення і такі показники свідчать про зростання популярності політичної партії серед електорату. Передвиборча компанія

політичної партії, яка була прийнята у квітні 2016 року, в цей раз була більш продуманою та розвернутою. В програмі було приділено увагу найбільш важливим сферам внутрішньої і зовнішньої політики Німеччини-від захисту демократичних цінностей до інфраструктури. «Альтернатива для Німеччини» у своїй передвиборчій програмі підкреслює важливість саме німецьких цінностей і інтересів народу [137, с. 46-47].

Актуальна тема Європейського Союзу та Єврозони [137, с. 16-20] для політичної партії залишається одною з ключових. В порівнянні з передвиборчою програмою 2013 року, яка була першою за історію партії, пропозиції стали більш радикальними. Увагу приділяється й охороні кордонів Німеччини, а також Європейського Союзу. Не дивно, що «Альтернатива для Німеччини» на цих виборах отримала такі результати. Адже міграційна криза «підкосила» довіру до традиційних політичних партій. Таким чином, населення побачило партію, яка б в перспективі могла впоратись з міграційною проблемою [97].

У своєму інтерв'ю депутат від «Альтернативи для Німеччини» у Бундестазі Петр Байстрон перед виборами до Європарламенту 2019 року надав чіткі характеристики партії та її діяльності. Він не приховував, що «Альтернатива для Німеччини» є партією, яка не підтримує істеблішмент. Петр Байстрон розповів, що політична партія є наймолодшою та найуспішнішою і Німеччині. На його думку, партію не справедливо вважають «ультраправою», «популістською» і «неонацистською», бо в її політичній програмі не присутні такі характеристики [51]. Петр Байстрон наголошував у своєму інтерв'ю, що традиційні політичні партії, які зараз знаходяться парламенті Німеччини і Європейського Союзу бояться визнавати свої політичні невдачі, бо альтернативні партії можуть отримати більше електоральну підтримку. Він казав «Ми є альтернативою старій політичній системі. Ми є надією на кращу Німеччину та Європу». В інтерв'ю він наполягав на важливості

повернення до власної валюти. Відмова від неї за для політичного будівництва є не раціональним. Адже, він впевнено попереджає, що така валюта, як євро рано чи пізно обвалиться. А в цьому випадку будуть дуже негативні наслідки для Європейського Союзу загалом, а не тільки для Німеччини. міграційна проблема була окремим важливим пунктом в інтерв'ю Петра Байстона. Шенгенську угоду на основі якої Європейський Союз створив найбільшу безвізову зону Петр Байстрон вважає загрозою німецькій культурі. Він висловлює необхідність в жорсткому зовнішньому контролі на кордонах Європейського Союзу [117]. Фінансова допомога біженцям з країн Африки та Близького Сходу погіршує економічну ситуацію в країні. За підрахунками Байстона уряд Німеччини щорічно виплачує 50 мільярдів євро для двох мільйонів мігрантів. На його думку, кошти слід використовувати в інших сферах, наприклад в освіту та високі технології. Міграційна політика Німеччини повинна бути кардинально змінена, адже величезна кількість в основному мусульманських мігрантів несуть велику загрозу функціонуванню країни, як в економічному так і в політичному плані [120].

«Альтернатива для Німеччини» є наймасштабнішою опозиційною політичною партією на партійному полі країни. Найголовнішою метою партії на сучасному етапі є зупинка міграції на території країни. Одна з членів політичної партії Беатрикс фон Шторх в одному зі своїх інтерв'ю повторила слова передвиборчої програми щодо міграційної кризи. На думку членів «Альтернативи для Німеччини», масова міграція повинна бути зупинена. Вони хочуть залишити Пакт про міграцію та біженців. Притулок, який було надано біженцям є тимчасовим, а не постійним [137, с. 60]. Європейський Союз на сучасному етапі приймає велику кількість мігрантів, коли його внутрішньополітичні проблеми ще не були остаточно вирішені. На їхню думку, агентство Європейського Союзу з безпеки внутрішніх кордонів Frontex не справляється зі своєю основною задачею, а саме повернення мігрантів до

власних країн. Як наголошують лідери політичної партії, саме вони повинні вирішувати, хто може приїжджати в країну в якості мігранта [136].

Останніми, але не по важливості стали вибори до Європейського Парламенту, які відбулись 26 травня 2019 року. Політична партія «Альтернатив для Німеччини» набрала 11% відсотків голосів і отримала 11 мандатів у Парламенті Європейського Союзу. «Альтернатива для Німеччини» стала третьою за рейтингом політичної силою в Федеративній Республіці Німеччина, яка пройшла до Європейського Парламенту. На цих виборах можна казати про її найбільший успіх та підтримку з боку електорату. Важливо зауважити, що ріст підтримки «Альтернативи для Німеччини» був передбачуваний [97].

Слід відзначити, що «Альтернатива для Німеччини» не єдина і не перша політична сила правого толку в Німеччині. Але треба погодитись, що вона стоїть на чолі всіх політичних сил правого спектру у країні. Наприклад, на політичній арені Німеччини існує таке об'єднання, як «ПЕГІДА». «Патріотичні європейці проти ісламізації Заходу» є антиісламською організацією, яка жорстко критикує сучасну міграційну політику [79]. Противники «Альтернативи для Німеччини» неодноразово критикували її за зв'язки з цим праворадикальним рухом. Політика партії «Альтернатива для Німеччини» відрізняється від політики так званих «традиційних» партій. На нашу думку, вона може нести загрозу для стабільного функціонування такого інтеграційного утворення, як Європейський Союз. Як було з'ясовано, найголовнішою метою «Альтернативи для Німеччини» - це вихід єдиного валютного союзу-Євразони і посилення політики направленої на міграційну проблему. З самого початку існування партії вона отримала достатньо високий рівень підтримки, чим обумовила тенденцію до зростання електоральної популярності [76].

На нашу думку ще зарано говорити про роль партії в вирішенні основних питань Німеччини і Європейського Союзу у майбутньому. Але існує велика вірогідність того, що розвиток «Альтернативи для Німеччини» буде все

більшим. Неможна заперечувати, що партія «підхоплює» проблемні питання і використовує на свою користь. Важливо зауважити, що серед електорального кола політичної партії існують виборці, які не притримуються ідеології партії, а голосують за неї аби протестувати усталеній партійній системі Федеративній Республіці Німеччини [80]. Не дивлячись на доволі високу електоральну підтримку партії казати про її вплив на політику Німеччини важко. Адже, на нашу думку, політична партія ще не є повністю сформованою в своїй ідеології. Партія умовно можна поділити на два крила: радикальну та більш ліберальну. Зараз однозначно головує радикальна сторона. В свою чергу «традиційні» політичні партії будуть намагатись придушити будь-які дії, які в перспективі зможуть погано вплинути на них. Пройде не мало часу, щоб ця політична сила досягала таких результатів на виборах, які отримують традиційні політичні партії Федеративної Республіки Німеччина [104].

Таким чином, назва політичної партії «Альтернатива для Німеччини» цілком виправдовує себе. Вона є політичною силою, яка пропонує альтернативний вихід, щодо нагальних політичних питань. Програма партії пропонує альтернативу від політики щодо Європейського Союзу до енергетичної політики. Партія наголошує на національній ідентичності Німеччини і демонструє свою відданість громадянам і німецькій культурі. Авжеж, для «традиційних» політичних сил Німеччини вона є конкурентом. Це може стати поштовхом для подолання розбіжностей в них, аби «Альтернатива» не обігнала по своїй електоральній прихильності традиційні партії [113].

Як ми можемо зауважити, «Альтернатива для Німеччини» доволі популярна та активна політична сила в партійному полі Федеративної Республіки Німеччина. На міжнародній арені на сучасному етапі вона також проявляє високу активність. У зв'язку з цим, нам необхідно висвітлити позиції політичної партії щодо найактуальніших проблем сьогодення [126].

Лідер «Альтернативи для Німеччини» Олександр Гауланд заявив, що інцидент, який стався з російським опозиційним лідером партії «Росія майбутнього» Олексієм Навальним це лише зайвий привід зупинити будівництво «Північного потоку 2». Наголошуючи на важливості розкриття цього інциденту він акцентує увагу, що це не повинно наносити шкоду енергетичній сфері Німеччини [51]. Як зауважують лідери політичної партії внутрішнє європейське виробництво природного газу падає, але його потреба залишається незмінною. Внаслідок цього постає питання в забезпеченні додатковими ресурсами природного газу. Нагадаємо, що «Північний потік 2» це газопровід, який планується прокласти маршрут з Російської Федерації до Німеччини через Балтійське море. Його планували закінчити будувати ще у кінці 2019 року, але через ряд обставин його будову відклали. Важливо сказати, що для Німеччини цей газопровід є стратегічно важливим та економічно вигідним [86].

Через декілька тижнів після цього інциденту член комітету з міжнародних справ Вальдемар Гердт, який є членом «Альтернативи для Німеччини» запропонували створити довгостроковий мир з Росією. Нове співробітництво між країнами дозволить вийти на новий рівень відносин. Він наголосив, що погіршення відносин з Росією є вкрай не вигідною справою для Німеччини та його населення. На його думку, заключення довгострокового миру дозволить забезпечити безпечний простір на території Європейського Союзу [91]. Санкції, які хочуть ввести відносно Росії у справі Олексія Навального лідери партії вважають нераціональними, адже «Альтернатива для Німеччини» завжди виступала за негайні відміну санкцій. Лідер політичної партії Тіно Крупалла у одному з останніх своїх інтерв'ю сказав, що мир з Росією це умова миру на теренах Європейського Союзу. Він вважає, що «Альтернатива для Німеччини» не чесно отримала клеймо екстремістської партії, наголошуючи, що для

багатьох радикалізм-це німецька політика, яка проводиться для забезпечення інтересів німецького народу [105].

Уряд Польської Республіки запропонував Німеччині свою газотранспортну альтернативу «Північному Потoku 2» у випадку відмові від нього. При цьому в Польщі вважають «Північний Потік 2» газопроводом, який суперечить солідарності та енергетичній безпеці. Про це на початку вересня заявив прес-секретар Польського Уряду Петро Мюллер. За його словами Польща також готує інфраструктуру для забезпечення своєї енергетичної безпеки, при цьому солідарність в енергетичній сфері європейських країн повинна бути однозначною [104].

У Берліні 23 вересня 2020 року Комісія Європейського Союзу представила новий пакт щодо міграції. Федеральний речник і голова делегації «Альтернативи для Німеччини» Йорг Мейтен наголосив, що цей пакт є суїцидальним для країни. Новий міграційний пакт Європейського Союзу суперечить національним німецьким цінностям, а також Німеччині, як соціальній державі та внутрішній безпеці. Йорг Мейтен сказав, що Берлін стає Багдадом за кількістю мусульманського населення. Німеччина та Європейський Союз не повинні бути досяжними для вихідців з країн Африканського континенту та Близького Сходу [120].

Важливо сказати, що німецькі депутати з «Альтернативи для Німеччини» в черговий раз висказались проти вступу України в Європейський Союз і НАТО. Члени політичної партії закликають федеральний уряд Німеччини зберегти нейтралітет України і таким чином виступити проти її вступу в структури. Неодноразово депутати «Альтернативи для Німеччини» згадують про культурні, релігійні та економічні збіги між Росією та Україною, не дивлячись на погіршення відносин. Україну не в якому разі не можна ставити перед вибором між Заходом та Росією, це може привести до внутрішнього розколу в країні. Не дивлячись на те, що члени «Альтернативи для Німеччини»

підтримують російську сторону в українсько-російському конфлікті вони наголошують на важливості кооперації між Берліном, Москвою та Києвом [122]. Нагадаємо, що у червні 2020 року Україна стала шостою державою, яка отримала статус партнера НАТО з розширеними можливостями.

Таким чином, «Альтернатива для Німеччини» є активною політичною партією. Вона проявляє свою активність в багатьох сферах країни. Так як «Альтернатива для Німеччини представлена» як в Європарламенті, так і в Бундестазі, вона має великий вплив на політичне життя Федеративної Республіки Німеччина.

2.2. Основні програмні положення «Націонал-демократичної партії Німеччини»

У внутрішньопартійному полі Німеччини також існують не тільки молоді політичні партії, які дотримуються ідеології євроскептицизму, а й більш традиційні та давні. Наступною політична партія Федеративної Республіки Німеччина, яка також дотримується у своїй ідеології євроскептичних настроїв є «Націонал-демократична партія Німеччини» [192]. Історія створення цієї політичної сили нерозривно пов'язана з утворенням у 1950 році «Німецької імперської партії». За своєю ідеологією «Німецька імперська партія» була авторитарною і консервативною. Партія вважається представником старого націоналізму Німеччини. Після розпаду ультраправої «Німецької імперської партії» у 1964 році на її тлі було створено «Націонал-демократична партію Німеччини». Майже одразу після створення політичної партії вона почала активно приймати участь в політичній сфері Німеччини. Основи політичної програми «Націонал-демократичної партії Німеччини» були закладені в 1964 році у «Маніфесті про створення НДПН» [116]. Цей документ містив у собі доволі жорсткі позиції, серед яких важливо виділити:

- вимоги створення сильної країни, яка повинна функціонувати за принципом «кожному своє»;
- громадяни іноземного походження повинні мати менше прав, ніж громадяни Німеччини;
- повна ліквідація телебачення [109, с. 63].

В 1966 році у німецькій економіці була серйозна економічна криза, яка дуже глибоко вразила слабкі сфери. Тому через кризу ідеологія політичної партії зазнала радикалізації світогляду. Тим самим слід говорити про еволюцію ідеології партії - від показовою прихильності і лояльності до демократичного ладу до відверто ворожого ставлення до нього [115, с. 32-64]. Не дивлячись на вагомі політичні досягнення політичної партії, всередині, як і «Альтернати для Німеччини» не була єдина. Через те, що «Націонал-демократична партія Німеччини» була створена не з одного єдиного колективу, а з кількох відчувалися розбіжності стосовно поглядів членів партії. До того ж деякі члени політичної партії були вихідцями «Націонал-соціалістичної партії Німеччини» часів Адольфа Гітлера. Як і «Альтернатива для Німеччини» «Націонал-демократична партія Німеччини» поділялась умовно на дві групи. Перша група дотримувалась більш радикальної ідеології, на відміну від другої групи, яка була трохи ліберальнішою [115, с. 40-42].

В результаті 35-го партійного з'їзду, який був у липні 2014 року було обрано нового представника політичної сили Франка Франца. Набравши майже 64% відсотки голосів він став лідером «Націонал-демократичної партії Німеччини». До посади партійного лідера Франц Франк був головою регіонального відділення партії у Саарі з 2005 року по 2012 рік. Прийшовши до лідерства в партії Франц не збирався кардинально змінювати політичну програму. Існує думка, що значних змін не було через недостатній досвід праворадикального політика [23].

Важливо сказати, що за всю історію існування «Націонал-демократичної партії Німеччини» вона пережила важкі часи своєї діяльності. Так у 2001 році федеральний уряд Федеративної Республіки Німеччина намагався заборонити партію. Єдиним органом, що має повноваження заборонити політичну партію є Найвищий суд Німеччини. Заборона партії відбувається при умові, якщо вони визнані антиконституційними [82]. В 2011 році була прийнята спроба знову заборонити цю партію. Уряд в той рік звинуватив лідера партії у зв'язках з однією з терористичних угруповань. Наступний запит щодо заборони партії надійшов до суду у 2016 році. Всі спроби заборонити політичну партію були не успішними. Федеральний суд Німеччини заявив, що політичне значення партії мінімальна, як на рівні штатів так і на федеральному рівні. Заборона політичної сили не призведе до зміни мислення членів, натомість замість «Націонал-демократичної партії Німеччини» може бути сформовані інші партії з такими ж лозунгами [77]. Прибічники заборони цієї політичної сили вважають, що Німеччина не може і не повинна спокійно дивитись на розпалювання агресії і ненависті в суспільстві. Крім того, прихильники наголошують на важливості зупинки державного фінансування партії. Втім, з праворадикальними політичними силами необхідно боротись мирним шляхом за допомогою реальних аргументів та дипломатії [116].

У 2014 році на тлі посилення міграційних рухів, пов'язаних з військово-політичними і релігійними конфліктами в ряді мусульманських країн, партія зосередилась на вдосконаленні міграційної політики [120]. На тлі міграційної кризи, яка нанесла найбільшу шкоду саме Німеччині, члени «Націонал-демократичної партії Німеччини» значно активізувались. Втім перетягнути на себе весь електорат не вийшло, бо на партійному ландшафті Німеччини ще є одна євроскептична партія «Альтернатива для Німеччини». Ця молода політична партія користується більшою популярністю, ніж давня «Націонал-демократична партія Німеччини» [23].

На початку XXI століття основним напрямом дії Уряду Федеративної Республіки Німеччина повинно було стати встановлення стійкого та стабільного внутрішнього соціально-економічного та політичного порядку всередині країни [92]. Тому за основу оновленої політичної програми партії стали саме ці аспекти. За для досягнення поставленої мети необхідно відновлювати німецьку національну спроможність та суверенітет. В умовах глобалізаційних процесів, які зачіпають і політичні партії країн «Націонал – демократична партія Німеччини» розглядає однополярний світовий порядок на чолі з Заходом, як не раціональний і роздивляється багатополярний світ, який більше підходить для сучасного глобалізованого суспільства [92, с. 19]. Політична партія у своїй програмі визначає, що необхідно попрощатись в якійсь мірі з трансатлантичним вектором політики та виступати за співпрацю з Францією, Китаєм та Росією. З метою самозбереження Німеччина повинна дистанціюватися від світової політики втручання та дестабілізації США, яка створює страждання і чвари по всьому світу. Згідно з пунктом програми, зовнішня політика Федеративної Республіки Німеччина повинна бути направлена на забезпечення власне німецьких цінностей і інтересів [92, с. 32].

Політика партії стосовно міграційної кризи доволі консервативна. Ми вже знаємо, що саме Німеччина є країною, яка на свою територію впустила найбільшу кількість мігрантів з країн Близького Сходу і Північної Африки. Офіційно у Федеративній Республіці Німеччина до 2014 року проживало аж 16 мільйонів осіб з іноземним походженням. На тлі активізації міграційних потоків їхня чисельність значно зросла. Нелегальна міграція також торкнулась Німеччини. особи, що нелегально проживають на території держави поставили додаткове навантаження на країну [136]. У світлі останніх подій у мегаполісах частка німецьких жителів падає, їх витісняють біженці та інші мігранти. В цьому випадку міста можуть втратити свою національну ідентичність. Це вже стало помітно в деяких містах. Мусульманські жителі домінують над цілими

мікрорайонами. В цих мікрорайонах німецькі школярі та студенти вже неофіційно вважаються національною меншиною. Члени партії дотримуються думки, що Німеччина стала іммігрантською країною [92, с. 29]. Громадяни Німеччини наголошують на нездатності Європейського Союзу впоратись з напливом мігрантів. Саме через це партія отримує електоральну підтримку [97]. На думку лідерів політичного об'єднання масова міграція несе величезну загрозу для внутрішньої безпеки, так як новоприбулі часто становляться злочинцями, що в свою чергу збільшує вірогідність загрози тероризму. Лідери партії вважають, що витрати, необхідні для інтеграції мігрантів лягають на плечі німецьких платників податків, при тому, що кваліфіковані німецькі трудящі повинні задовольнятися низькою оплатою праці [92, с. 28].

Факти свідчать, що більшість мігрантського населення є мусульманами. «Націонал – демократична партія Німеччини» проявляє особливо негативне ставлення до цього віросповідання. Ісламізація розглядається, як загроза для існування традиційної німецької нації. Ісламізація німецьких громадян є великою проблемою. Адже, існують випадки роздачі Корану німцям, з закликком до насильства проти невіруючих, що проживають у Німеччині.

В цих умовах оборонна політика партії є досить різноплановою та базується на наступних основоположних принципах [92, с. 29]:

- Федеративна Республіка Німеччина, як суверенна держава, повинна мати можливість і право захищати свій суверенітет, територіальну цілісність, цінності і культурну спадщину німецького народу під час кризових ситуацій, шляхом використання власних військових засобів [92, с. 30].
- згідно попереднього пункту збройні сили Німеччини повинні бути в змозі діяти в інтересах держави, незалежно від значимості загроз, з якими зіштовхуються [92, с. 47].

- збройні сили Федеративної Республіки Німеччина не повинні приймати участь в транснаціональних та міжнародних кризових ситуаціях. Натомість Німецька оборонна політика має бути зосереджена на захисті власних територій, а також на відновленні національної оборонної здатності.

- політика національної безпеки та безпеки федерального уряду, яка підтримується всіма політичними партіями Німеччини, не тільки порушує оборонний мандат німецьких Збройних сил, що передбачено Основним законом, а й також вражає принципи національної оборонної політики [92, с. 49].

- останнім часом Бундесвер, тобто німецькі Збройні сили, були перетворені з оборонної армії до інтервенційних сил, які можуть бути розгорнуті по всьому світу. Існує одна сторона цього питання, яка наголошує на позитивному моменті, що полягає в доброму оснащенні сил швидкої реакції. З іншого боку решта збройних сил не мають такого рівня розвитку [92, с. 47-48]. .

Важливим пунктом в політичній програмі «Націонал – демократичної партії Німеччини» є пункт присвячений Європейському Союзу [92, с. 30-32]. У своїй програмі партія має яскраво виражену риторику проти ЄС, як інтеграційного утворення. Приблизно 60-70% відсотків економічно важливих законів для Німеччини засновані на законодавстві Європейського Союзу. Відмова Німеччини від національної валюти і перехід до спільної грошової одиниці зробило практично неможливим визначення грошово-кредитної політики, яка орієнтована на інтереси і потреби слабе німецької економіки. На думку членів партії передача законодавчої компетенції від федерального уряду та уряду штатів Німеччини призвела до відмови від національного суверенітету [92, с. 19].

Члени політичної партії вважають, що саме Європейський Союз примушує Федеративну Республіку Німеччина до ведення політики «відкритих дверей». На їхню думку це тягне за собою значне збільшення потоку мігрантів,

в тому числі і нелегальних [92, с. 28]. «Націонал – демократична партія Німеччини» одна з небагатьох, хто підтримав вихід Об'єднаного Королівства з інтеграційного утворення. Відомо, що референдум про вихід Великобританії з ЄС відбувся у червні 2016 року, а майже через чотири роки після нього Британія вийшла з інтеграційного утворення. На думку лідерів партії за Brexit повинен послідувати Dexit [83]. Тобто ми можемо спостерігати явну негативну налаштованість проти Європейського Союзу та членства Німеччини в ньому. Також важливою необхідністю має стати скасування Шенгенської Зони, для можливості відновлення прикордонного контролю. Ця міра повинна скоротити потоки масової міграції, а також захистити німецький народ від цього.

Зовнішня політика Федеративної Республіки Німеччина повинна слугувати виключно власним інтересам, а також вона не повинна розглядатись, як передача інтересів [92, с. 32]. З огляду на це, політична партія прагне до міжнародно-правового порядку, який поважає внутрішні справи кожної держави. Зовнішньополітичні принципи повинні бути направлені на невторчання у внутрішні справи інших країн. Федеративна Республіка Німеччина не повинна брати участь у військово-політичних конфліктах за її межами. Німеччина негайно повинна вивести свої війська з інших країн [92, с. 33].

Необхідно зауважити ставлення «Націонал – демократичної партії Німеччини» щодо українсько-російської кризи. Партія вважає одним зі своїх пріоритетів у зовнішньополітичній діяльності визнання Німеччиною Російської Федерації, як головного стратегічного партнера. Ще у 2013 році один з членів політичної партії Олаф Розе закликав активізувати кооперацію між політичними партіями обох країн. На його думку це раціонально бо між партіями існує єдність в політичних принципах. Важливо сказати, що партія виступила проти вступу України до Європейського Союзу [92, с. 33]. «Націонал – демократична партія Німеччини» висловила підтримку Росії по відношенню до окупації

Кримського півострову та подій, які відбувались в Східній частині України. Конфлікт на Сході України був не єдиним, який підтримала ця політична партія. У 2008 році Російська Федерація отримала підтримку у військово-політичному конфлікті в Південній Осетії [116].

У минулому члени «Націонал-демократичної партію Німеччини» прагнули продемонструвати свою солідарність з Ісламською Республікою Іран і його колишнім президентом Махмудом Ахмадінежадом. У січні 2018 року Удо Фойгт, як член Європейського Парламенту виступав під час сесії парламенту із закликом скасувати санкції проти Ірану [122]. Незважаючи на те, що Європейський Союз раніше відмінив економічні санкції, пов'язані з ядерною енергією, санкції, які пов'язані з правами людини залишались в силі. Удо Фойгт критикував відсутність санкцій проти США, Саудівської Аравії та Ізраїлю, які на його думку також порушували права людини. У березні 2019 року делегація правих політиків, включаючи Фойгта зустрічались з представниками «Хізболли» [126].

Протягом багатьох років соціальні проблеми у Німеччині були дуже очевидними. Одним з пунктів є податкова система, яку вважають несправедливою [92, с. 21-23]. Помічається тенденція зростання розміру податків з кожним роком. Реформування податкової системи є необхідним, Німеччина потребує справедливої та зрозумілої податкової системи, за якої кожний громадянин повинен оподатковуватись за власними можливостями [92, с. 21].

Важливим пунктом в програмі політичної партії є освіта. Німецька система освіти ще донедавна була прикладом для наслідування, зараз же система освіти, на думку лідерів політичної партії, більше пристосована для іноземців [92, с. 39-41]. На думку членів політичної партії необхідно змінити в сфері освіти наступні пункти:

- впровадження програми для інклюзивних дітей, тобто з деякими особливостями;
- обов'язкове введення уроків з англійської мови у початковій школі;
- платна початкова освіта;
- інвестиції у освітню сферу;
- спільне навчання з іноземними дітьми [92, с. 40].

Необхідно повернути систему освіти до попереднього стану, і тільки тоді буде можливість забезпечення німецьких дітей, студентів і молодь найкращими освітніми можливостями і основами. В програмі наголошується на важливості розділення навчання німецьких студентів та школярів з іноземними. Обґрунтовуючи це тим, що іноземні здобувачі освіти гальмують німецьких. Вони погіршують мовні навички та знижують рівень обізнаності [92, с. 39]. За показниками навіть якщо в групі навчається приблизно 20% відсотків учнів іноземного походження це значно і різко знижує показник рівня успішності всієї групи. Необхідно кооперувати групи за етнічним принципом, що буде забезпечувати рівний рівень освіти.

Інклюзивні діти повинні вчитись окремо від нормальних дітей. Тобто інтеграція дітей с будь-якими особливостями і підтримка таких дітей не є раціональним і не має нічого спільного з навчальними закладами Федеративної Республіки Німеччини. Дивлячись на попередній досвід навчання дітей з особливими потребами необхідно сказати, що вони потребують більше уваги і вимог від вчителів та викладачів, що негативно впливає на результати освіти, як і особливих дітей, так і студентів без особливостей [92, с. 40]. Політична програма «Націонал-демократичної партії Німеччини» наголошує на важливості відновлення системи, яка б дозволяла розділювати рівні учнів. Тобто розподілення учнів, які навчаються на високому рейтингу і з більш низькими показниками. Це дозволить отримувати учням освітні можливості згідно рівня успішності [92, с. 39].

В навчальних закладах необхідно проводити заняття, які наголошують на важливості національних інтересів. Одним з обов'язків школи повинна бути передача дітям відчуття національної приналежності до своєї Батьківщини та німецької нації, а також звичаїв та самобутності. «Націонал – демократична партія Німеччини» хотіла б бачити національну культурну спадщину під особливим захистом держави. Німецька культурна спадщина не повинна вважатись культурною спадщиною світовою [92, с. 41]. Що стосується німецької мови, то в програмі партії прописано, що вона повинна захищатись, як в країні так і за кордонами. Оплата навчання для першого ступеню слід відмінити, бо вона є соціально несправедливою. Це стосується тільки німців. Що стосується іноземців то вони можуть займати місце тільки при умові, якщо жоден німець не займає цього місця. Лідери політичної партії хочуть повернути місце Німеччини в освітньому секторі. Для цього держава обов'язково повинна інвестувати в цей сектор [92, с. 15].

Наступним стратегічно важливим пунктом політичної програми партії є економіка. Важливо виробляти обмежену кількість товарів для світового ринку, а натомість надавати пріоритет різноманітній структурованій економіці з великою кількістю галузей та можливостей для виробництва. На думку лідерів «Націонал – демократичної партії Німеччини» необхідно вкладати і робити ставки на економіку, орієнтовану на космос [92, с. 19].

Отже, проаналізувавши політичну програму «Націонал – демократичної партії Німеччини» можна заявити про схожість з політичною програмою партії «Альтернатива для Німеччини». Обидві партії борються проти «традиційних» політичних партій. Обидві політичні сили притримуються спільної думки в таких темах, як міграційна політика, соціальна політика, зовнішньополітичний курс, оборонна політика, німецькі традиції та цінності, політика щодо Європейського Союзу. Але необхідно зауважити, що риторика «Націонал – демократичної партії Німеччини» має більш радикальний характер, ніж

риторика «Альтернативи для Німеччини». Наприклад, по відношенню до захисту національних інтересів німецького народу «Націонал – демократична партія Німеччини» висловлюється доволі жорстко, наголошуючи на тому, що основою держави є народ, влада повинна виходити від німецької нації, і головного принципу, що Німеччина належить німцям [92, с. 28-29]. Але є пункти, в яких «Націонал – демократична партія Німеччини» висловлюється більш м'яко ніж «Альтернатива для Німеччини». Наприклад, вона не вимагає розформувати Європейський Союз, як інтеграційне утворення. Стосовно мусульманського населення Німеччини партія висловлюється лояльніше, зауважуючи, що небезпечно не іслам, як віросповідання, а ісламізація [92, с. 40].

Характеризуючи «Націонал-демократичну партію Німеччини» не можна обійти стороною її електоральну підтримку [97]. В 2013 році в ході проведення виборів до Парламенту Німеччини «Націонал – демократична партія Німеччини» отримала всього 1,3% відсотка голосів. Не набравши 5% відсотків на даних виборах вона не пройшла до Бундестагу. Наступними важливими виборами для політичної партії стали вибори 2014 року у Європейський Парламент. На цих виборах, які проходили 25 травня, партія також отримала 1,3% відсотка голосів. В цьому році партія потрапила до Парламенту Європейського Союзу, отримавши 1 місце з 96 можливих. Важливо наголосити, що до цих виборів у Європарламент, партія не отримувала в ньому місць. Тож ці вибори можна назвати визначними для «Націонал – демократичної партії Німеччини» [55].

Наступні вибори до Бундестагу відбулись у вересні 2017 року. За результатами виборів консервативний блок ХДС/ХСС залишились найвпливовішими в Парламенті Німеччини. В свою чергу «Націонал – демократична партія Німеччини» отримала 0,4% відсотка голосів, що значно менше попередніх результатів на виборах 2013 року. Так як політична партія не пододала 5% відсотковий бар'єр, вона знову не пройшла до Бундестагу.

Представники федеральних земель перед виборами 2017 року до Парламенту Німеччини прийняли рішення звернутись до Конституційного суду Федеративної Республіки Німеччина з метою позбавлення державного фінансування «Націонал-демократичної партії Німеччини» [45]. На думку федеральних представників ідеологія політичної партії направлена проти вільного та демократичного устрою суспільства країни. Аргументуючи свої дії представники наголосили, що вони хочуть перешкодити фінансуванню бо партія фінансується державним урядом проти якого вона веде боротьбу [9]. Влітку 2017 року Бундестаг виступив за закон про припинення фінансування політичних об'єднань, ідеологія яких спрямована проти Конституції Німеччини. Однак, Федеральний конституційний суд Німеччини неодноразово заявляв, що не дивлячись на те, що ідеологія партія дійсно суперечить конституційним цінностям Німеччини, партія не має потенціалу для усунення демократії в країні [6]. Голова вищої судової інстанції Андреас Фоскуле заявив, що партія немає переконливих доказів того, що діяльність політичної партії може привести її до електорального успіху. Професор політичних наук Кай Арцхаймер дав інтерв'ю щодо спроби заборони політичної партії в 2017 році [117]. Він наголосив, що судді доволі скептично відносяться щодо заборони політичної партії, набагато більш неочікуваним рішенням була б її заборона з боку Федерального конституційного суду. Процедура заборони, на його думку, була зумовлена бажанням подати приклад проти праворадикальних політичних сил. Крім того, політична доктрина «Націонал-демократичної партії Німеччини» пов'язана з правим екстремізмом, а її фінансування йде в основному від податків, які платять німці [82].

З самого початку існування політичної партії було зрозуміло, що вірогідність її заборони занадто низька. Професор політичних наук Кай Арцхаймер у своєму інтерв'ю наголосив, що маловірогідна ситуація зростання популярності політичної сили серед електорату. Ідеологія «Націонал-

демократичної партії Німеччини» є вкрай недемократичною і населення країни розуміє це [117]. Одною з головних причин, чому партію не забороняють полягає в тому, що суд розуміє, що партія не зможе досягти значних електоральних успіхів. На його думку, існуючі політичні партії на партійному полі Німеччини не зможуть заборонити її, бо це має мало спільного з демократією. Кай Арцхаймер наголосив, що більшість електорату перебазувалось до «Альтернативи для Німеччини», бо вона була створена пізніше та її політичні погляди більш схожі з демократичними [77].

Практично у всіх західноєвропейських країнах за останні роки утвердились партії правого толку, які концентруються на питаннях міграції, ісламу та Європи. Розглядаючи розвиток євроскептичних партій в найближчі кілька років він вірить, що зараз існують проблемні питання, якими апелюють праві партії. Однак, такі політичні партії, на його думку, зможуть протриматись недовго, а згодом будуть виникати конфліктні ситуації серед членів партій, що призведе до їхнього розколу [8].

Перед виборами до Європейського Парламенту 2019 року стався невеликий скандал. Німецький телеканал ZDF відмовився показувати рекламний ролик політичної партії. В ньому було наголошено, що міграція вбиває німецьку культуру та ідентичність. Телеканал вирішив, що реклама може розпалити расову ненависть до мусульманського населення країни [62]. Натомість члени «Націонал-демократичної партії Німеччини» подали до суду, адже вони мають праву на свободу слова. Асоціація німецьких регіональних суспільних телекомпаній також відмовились показувати рекламний ролик, через такі ж побоювання [117]. Представники політичної партії звернулись до Верховного суду Німеччини заявляючи, що телеканали незаконно відмовили показувати їхню політичну програму перед виборами до Парламенту Європейського Союзу. Роздивившись даний позов Верховний суд відхилив його, наголосивши, що свобода слова в даному випадку не була порушена.

Дев'ять прямі вибори до Європейського парламенту відбувались у травні 2019 року. «Націонал – демократична партія Німеччини» на цих виборах набрала 0,3% відсотка голосів, не потрапивши до Парламенту Європейського Союзу [97].

Таким чином, ми можемо зрівняти електоральні перемоги двох політичних партій, а саме «Альтернативи для Німеччини» та «Націонал – демократичної партії Німеччини». не дивлячись на досить молодий вік «Альтернатива для Німеччини» є більш популярною політичною партією серед електорату. Причинами її більшої популярності можуть слугувати різні фактори. Серед них, на нашу думку, є те, що саме «Альтернатива для Німеччини» пропонує більш вигідні для німецького народу програмні установи, які не суперечать їхнім цінностям. Вона користується більшою довірою населення, ніж «Націонал – демократична партія Німеччини». Друга політична партія не є такою електорально популярною через її можливі зв'язки з більш радикальними партіями Німеччини та спробами її заборонити [77].

«Націонал-демократична партія Німеччини» провела мітинг у листопаді 2019 року проти журналістів у місті Ганновер. Однак, партія зіштовхнулася з протестами проти неї. Тисячі демонстрантів вийшли на вулиці Ганноверу аби протестувати проти «Націонал-демократичної партії Німеччини». Головним гаслом стало те, що праворадикальна партія агітує проти журналістів і свободи преси, а це атака на демократію. Як наголосило інформаційне агентство поліція заборонила акцію протесту партії, тому що вона несе загрозу суспільній безпеці, але суд Ганноверу вирішив, що погроза є непрямомою, що є недостатньо для заборони акції протесту проти журналістів [19]. В результаті захід було дозволено при умові, що поліції було представлено більш широкі повноваження накладати на демонстрантів певні обмеження в разі будь-яких порушень. Отже, це доказує, що підтримка політичної партії від електорального кола є невисокою, тому що ідеологія партії суперечить демократичним цінностям.

Зазначимо, що «Націонал-демократична партія Німеччини» виступає за розширення співробітництва з Російською Федерацією, а також підтримує її в українсько-російському конфлікті [92, с. 32]. Праворадикальна партія брала участь у військових тренуваннях влітку 2020 року, які проходили на території Росії. Разом з «Націонал-демократичною партією Німеччини» участь прийняла партія «Третій шлях», яка також займає праворадикальний спектр. Як було наголошено після військових тренувань, всі учасники можуть приєднатись до російських ополченців для ведення бойових дій на території Сходу України. За словами членів політичної партії національне відродження Європи може відбуватись лише на основі німецько-російського співробітництва [63]. У 2015 році російська політична партія «Батьківщина» обговорила традиційні цінності та їхню важливість в здоровому функціонуванні держави. У березні 2018 року депутат в Європейському Парламенті від «Націонал-демократичної партії Німеччини» Удо Фойгт привітав В. Путіна з його переобранням в президенти країни [126].

Наостанок важливо сказати, що зростання ідеології євроскептицизму в партійній системі Федеративної Республіки Німеччина набрало значних обертів з початку міграційної кризи, яка охопила більшість країн-членів Європейського Союзу. Саме міграційна проблема стала важелем впливу на населення країни. Невдоволення міграційною політикою населення впало на руку політичним партіям. Вони використали це в своїх програмних установах. Політичні партії, які притримується ідеології євроскептицизму впевнено нарощують свій потенціал не тільки на теренах партійної системи Німеччини, а й в Європейському Парламенті.

Висновки до розділу 2

Таким чином, проаналізувавши політичні програми «Альтернативи для Німеччини» та «Націонал-демократичної партії Німеччини» можна зробити висновок, що є спільні та відмінні риси. Відмінним в програмах партій є політика, щодо міграційної кризи. «Альтернатива для Німеччини» виступає за помірні масштаби імміграції та за її скорочення. Натомість, «Націонал – демократична партія Німеччина» закликає до повної зупинки імміграції, вбачаючи тільки негативні наслідки від цього. Відрізняється в програмах і пункт про Європейський Союз. Проаналізувавши програму «Альтернативи для Німеччини» слід наголосити, що вихід з ЄС не є основним завданням. Члени партії раціональним вважають реформування цього інтеграційного утворення. Однак, «Націонал-демократична партія Німеччини» виступає за вихід з Європейського Союзу, вважаючи необхідним самостійне функціонування Німеччини. Що стосується таких організацій, як НАТО та ОБСЄ то слід наголосити, що «Альтернатива для Німеччини» на відміну від «Націонал – демократичної партії Німеччини» наголошує на важливості членства Німеччини в цих структурах. Натомість, спільними рисами в політичних програмах є пункт про національні цінності. Обидві партії ставлять на перший план саме національні інтереси Німеччини, відповідно зовнішня політика ФРН повинна слугувати виключно національним інтересам. В рамках пункту про освіту обидві партії вважають, що німці та мусульмани повинні навчатись в окремих школах, адже в змішаних групах пріоритет віддають жителям Німеччини, які сповідують іслам. З приводу цього ісламізація несе загрозу для країни. Спільним є також відношенню членів партії до українсько-російської кризи, де вони підтримують Росію, вважаючи конфронтацію відношень не вигідною для Німеччини.

Розглянувши програми політичних партій, ми можемо віднести «Альтернативу для Німеччини» до помірних євроскептиків, адже їй притаманна обмежена критика Європейського Союзу, але ж її члени наголошують на реформуванні цього інтеграційного об'єднання. Натомість, «Націонал – демократичну партію Німеччини» було віднесено до радикальних євроскептиків, адже вони повністю заперечують ідею об'єднання Європи в одне інтеграційного утворення, наголошуючи на самостійному функціонуванні держави.

Порівнюючи електоральні успіхи партій слід зауважити, що «Альтернатива для Німеччини» є більш популярною. На відміну від «Націонал – демократичної партії Німеччини» вона має місця в Бундестазі та Європарламенті. Відповідно «Альтернатива для Німеччини» має більший вплив на прийняття політичних рішень та є більш активною на партійному рівні країни. Натомість, «Націонал-демократична партія Німеччини» не користується великим рівнем популярності, адже її вважають наступницею «Націонал-соціалістичної німецької робочої партії».

РОЗДІЛ 3.

ПРОЯВИ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ У ПАРТІЙНИХ ДОКТРИНАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ФРАНЦІЇ

Сучасна Франція, яку ми можемо бачити наразі була створена в 1958 році. Саме тоді була прийнята Конституція Французької Республіки, яка є актуальною і на сьогодні [101]. Французька Республіка, як і Німеччина стояли у витоків створення такого інтеграційного утворення, як Європейський Союз. Так наприклад, ідея Шенгенської угоди бере свій початок від двосторонньої німецько-французької ініціативи. Необхідно зауважити, що для Франції було стратегічно важливою участь в інтеграційних процесах. Франція завжди, як і Німеччина виступали гарантами демократичного розвитку та демократичних цінностей, свободи і рівності.

Французька Республіка є змішаною демократичною державою. Це означає, що окрім президента існує пост прем'єр-міністра, а також уряд. Політична система Французької Республіки має свою специфіку. Характерною особливістю є багатопартійність. Головною причиною багатопартійності в країні є неоднорідна соціальна структура, яка полягає у відсутності соціальних меж між прошарками французького суспільства. Формування політичної системи Франції безпосередньо пов'язана з традиційними, культурними та історичними особливостями [56].

Саме ці особливості стали причиною ефективно функціонуючої партійної системи Французької Республіки. Проте останнім часом ми можемо помітити, що традиційні французькі політичні партії втратили свою популярність серед населення. Показник довіри до системних політичних сил невпинно падає.

На політичне життя Франції сильний вплив мають політичні партії. Основи конституційно-правового статусу партій визначені у 4 статті

Конституції Франції від 1958 року [101, с. 5]. Політичні партії та угруповання сприяють вираженню думок в ході виборів. Вони вільно створюються і здійснюють свою діяльність. Всі політичні партії повинні дотримуватись принципів національного суверенітету та демократії, тобто внутрішня структура партії і її діяльність повинна відповідати демократичним принципам. Політичні партії повинні сприяти вираженню думки народу шляхом голосування. Закон Франції гарантує плюралістичне висловлювання думок і рівну участь політичних партій і угруповань в демократичному житті нації [101, с. 6].

Важливо підкреслити, що у Франції не існує спеціального закону про політичні партії, тому їх створення і діяльність регулюється законами про асоціації 1901 та 1971 років. Закон від 1901 року визначає асоціацію, як договір, відповідно до якого два або більше осіб об'єднуються на постійній основі не з метою розподілу прибутку [110]. Закон 1971 року передбачає, що неприбуткові організації з суспільно корисними цілями, яка має статус юридичної особи представляє адвокатуру у всіх відносинах, в тому числі з органами державної влади [145].

На партійному полі Французької Республіки можна помітити швидке зростання євроскептичних ідей. Слід зауважити, що такі настрої становляться більш помітними не тільки у Франції та Німеччини, а й загалом на теренах Європейського Союзу. Серед причин швидкоплинного розвитку євроскептицизму на партійному рівні у Франції слід назвати наступні [61]:

- Міграційна криза. Це велика гуманітарна катастрофа, що викликана неконтрольованим напливом мігрантів з країн Близького Сходу та Північної Африки, які охоплені війнами чи іншими проблемами. За 2015 рік в Європу прибуло більше 300 тисяч мігрантів. Відсутність прозорих правил прийому та неконтрольоване переміщення біженців призводять до численних людських жертв на шляху до Європи та у самій Європі. Колишній президент Європарламенту Мартін Шульц заявив, що основною проблемою, викликаною

мігрантами, є не хвиля мігрантів, а відсутність солідарності задля прийняття спільних правил вирішення проблем з їх розселенням, що призводить до суттєво нерівномірного навантаження на міграційні служби окремих країн Європи. Як наслідок, масовий наплив мігрантів загрожує існуванню Шенгенської угоди, а протиріччя між країнами ЄС щодо розселення мігрантів поглиблюють розкол в ЄС. Значний приток мігрантів також створює серйозне фінансове навантаження на країни ЄС: в 2015 році на вирішення проблем міграції Єврокомісія виділила 2,4 млрд. євро [61, с. 54].

- Тероризм. Міграційна криза в свою чергу викликала зростання тероризму на території Європейського Союзу. Терористичні акти в країнах і ріст злочинності не були сприйняті позитивно населенням, що змінило суспільні настрої. Таким чином, толерантність французів щодо представників іншої культури значно впала [61, с. 56].

- Економічний дисбаланс. У 2008 році була світова економічна криза. Країни виходили з цієї проблеми поступово, але її відголоски залишились до сьогодні. В якості таких відголосків виступають зниження темпів зростання ВВП в Європейському Союзі і тривала рецесія в країнах-членах. Також сюди необхідно віднести високий рівень безробіття в Європейському Союзі, який є доволі великим і доходить до 20% відсотків. В цілому можна зробити висновок, що Європейський Союз зараз переживає етап стагнації, тобто економічного застою. Найбільш значущим фактором, що визначає кризовий стан економік ряду держав, названо нерівномірний розподіл грошової маси між країнами і територіями. Це тягне за собою брак грошової маси в державах, зачеплених кризою. Рівень економічного розвитку країн – членів Європейського Союзу різний. Тому за для забезпечення економічного процвітання економічно розвинуті країни повинні були інвестувати та «тягнути» країни, що розвиваються до певного рівня [61, с. 57-60].

- Глобалізаційні процеси. Глобалізація впливає на культурний процес, який пов'язаний з формуванням глобальної культури, що призводить до розгладжування національних особливостей [61, с. 62].

Про невдоволення політикою, яка проводиться сучасним урядом Французької Республіки свідчать протестні рухи, які розпочались наприкінці 2018 року і отримали назву «Рух жовтих жилетів». Основною причиною початку руху стали спроби Емманюеля Макрона збільшити податок на вуглеводне паливо, а згодом до вимог учасників протестного руху додалась вимога відставки чинного президента Французької Республіки. Рух швидко набрав обертів, набравши політичного забарвлення [35]. Цей рух підтримали, як ліві так і праві політичні партії. Марін Ле Пен стала одною з тих, хто підтримала повстання народу. Протести продовжувались і поширювались у 2019 році. Вже в цьому році рух набув вигляду регулярних масових демонстрацій, які проводились щосуботи з блокування руху транспорту на вулицях. Протести проходили й в 2020 році у січні, коли на вулиці вийшло більше 150 тисяч людей, а також у березні пройшла чергова акція «жовтих жилетів» [51].

В цьому розділі основна увага приділяється двом політичним партіям Французької Республіки, а саме «Національному Об'єднанню» [52] та «Народному Республіканському Союзу» [118]. Ці політичні партії дотримуються ідеології євроскептицизму. Слід зауважити, що окрім цих партій, які пропагують ідеологію євроскептицизму, в партійній системі Французької Республіки існують інші сили праворадикального спектру.

Так наприклад, на теренах Франції існує політична партія «Патріоти» лідером якої є Флоріан Філіппо. Лідер створив її під егідою «Національного об'єднання» після поразки Марін Ле Пен на президентських виборах 2017 року, з метою захисту ідей політичної партії і її перетворення в нову більш популярну політичну силу. «Партія Франції», яка була створена у 2009 році вихідцями з

«Національного Фронту» Карлом Лангом і іншими. Політична партія «Комітет Жанни» була створена засновником «Національно Фронту» Жаном-Марі Ле Пеном після виходу з нього. Вищезазначені політичні партії Французької Республіки вважаються крайньоправими і пов'язані з «Національним Об'єднанням» [4, с. 38-40].

В партійній системі Франції існують ще партії правої ідеології. Наприклад «Об'єднання за Францію і європейську незалежність» була заснована в 1999 році. Вона вважається правою голлістською політичною партією. «Республіканці» також вважаються партією з частково євроскептичною ідеологією, тому що дотримується ідеології голлізму, тобто принципу незалежності Французької Республіки від будь-якої іншої країни і самостійності у зовнішньополітичній діяльності. Політична партія «Солідарна Республіка» також притримується ідеї голлізму. Водночас необхідно зауважити, що саме «Національне Об'єднання» і «Народний Республіканський Союз» це найвпливовіші політичні партії з євроскептичною ідеологією, які мають найбільшу підтримку серед електорату [25].

Втім, весь означений партійний спектр Франції має спільні і відмінні інтереси про подальший розвиток країни. Абсолютно всі політичні сили наголошують на важливості збереження французької культури та ідентичності. Деякі з них наголошують на повній зупинці міграції, а деякі за її скорочення. Партії євроскептичного спрямування існують в партійній системі Французької Республіки для боротьби з системними політичними партіями та щоб показати альтернативні шляхи розвитку країни.

3.1. Євроскептицизм як ключова ідеологія партії «Національне Об'єднання»

Політична партія «Національний Фронт» була утворена у далекому 1972 році політиком Жаном -Марі Ле Пеном. З самого початку існування політичної сили її ідеологія була направлена проти комунізму, а саме проти комуністичної партії. У відповідь на це незадовго після її створення її оголосили партією з расистським та фашистським спрямуванням. Таке обвинувачення підірвало авторитет політичної партії, тому як в її політичній програмі наголошувалось на принципі рівного співіснування усіх націй [37]. Жан- Марі Ле Пен неодноразово наголошував на тому, що вони з націоналістами є однодумцями і це ніяк не залежить від раси, місця проживання і походження. З моменту створення політичної партії і аж до 1990-х років помічалась підтримка ідеї європейської інтеграції. Яскравим свідченням підтримки інтеграції став Маніфест 1986 року, який закликав спільноту взяти на себе більше відповідальності за його інститути [27].

Трансформаційні процеси всередині партії відбувались у 1990-ті роки ХХІ століття. Перш за все, зміни були пов'язані з закінченням Холодної війни, з розпадом Радянського Союзу, а також з підписання 7-го лютого 1993 року Маастрихтського договору, який завершив процес врегулювання валютної і політичної системи в європейських країнах [33, с. 254-301]. Після цього вплив «Французької комуністичної партії» значно знизився. «Національний Фронт» отримав високу підтримку від електорального кола на Парламентських виборах, які відбувались у 2002 році. Також важливими у цій рік стали президентські вибори, в яких Жан-Марі Ле Пен вийшов до другого туру. У другому турі президентських виборів він змагався з Жаком Шираком, який переміг набравши аж 82% відсотки голосів [96]. Це означало, що не дивлячись на те, що політична партія була оголошена расистською та фашистською, вона в перспективі могла

досягти більш значних успіхів і прийти до влади у Франції. Жан-Марі Ле Пен завжди наголошував на тому, що політична партія поважає і притримується демократичних цінностей. Дочка ще тоді діючого лідера політичної партії стала членом «Національного Фронту» у 1986 році, а у 2003 році вона стала віцепрезидентом партії [17].

У січні 2011 року Марін Ле Пен стала лідером політичної партії «Національний Фронт», не тільки прибравши свого батька з поста лідера, а й виключивши його з числа членів партії. Після її приходу, як лідера євроскептична ідеологія міцно вкоренилась в політичну доктрину партії. Марін Ле Пен почала процес реформації і модернізації політичної партії. Вона працювала над формуванням зовсім нового іміджу і над розширенням електорального кола за рахунок створення партійних структур, які охоплювали всю територію Французької Республіки. Насправді, їй вдалось трансформувати ідеологію не змінюючи основних принципів політичної доктрини [27]. На цьому етапі розвитку політичної партії Марін Ле Пен зробила акцент на соціально-економічному аспекті, який увійшов до контексту критики регіонального інтеграційного утворення. Особливо гостро стала проблема збереження французької національної ідентичності, французької культури і нації. Все це подавалось в контексті жорсткої критики мультикультуралізму [36].

Вже наступного року після приходу до лідерства в партії вона була висунута, як кандидат на пост президента Французької Республіки. «Національний Фронт» до 2014 року входив до складу «Європейського альянсу свобод», який було сформовано в 2011 році. Важливо наголосити, що після виборів до Європейського Парламенту 2014 року було заявлено, що Марін Ле Пен веде переговори про створення коаліції з представниками італійської партії «Ліга Півночі» і нідерландської «Партії свободи» [51]. Пізніше у 2014 році «Національний Фронт» з іншими євроскептичними партіями вийшли з «Європейського альянсу свобод» і у червні 2015 року була створена права

націоналістична фракція Парламенту Європейського Союзу під назвою «Рух за Європу націй і свобод». За ініціативою Марін Ле Пен 1 червня 2018 року «Національний Фронт» було перейменовано в «Національне об'єднання». На думку лідера політичної партії зміна назви буде слугувати приросту електорату на наступних президентських виборах у Франції, які будуть відбуватись у 2022 році. Попередній лідер партії виразив свою не підтримку, щодо цього, наголосивши, що це не дасть нічого нового і це ніяк не забезпечить приріст електорату [48].

Водночас ще одним стратегічно важливим планом задля привернення уваги електорату політична програма. Політична програма «Національного Фронту» відрізняється євроскептичною та праворадикальною риторикою. Зокрема в сучасній політичній доктрині партії наголошується на важливості припинення існування таких структур, як Європейський Союз і НАТО. Натомість ці структури можна замінити партнерством таким держав, як Німеччина, Росія і Франція. Лідер політичної партії вважає, що Європейський Союз, як інтеграційне утворення був створений на засадах не правильної ідеології, яка наслідувала глобалізаційні процеси [52, с. 98].

Можна сказати, що саме Марін Ле Пен наголошувала на ідеї виходу з Європейського Союзу. Франція повинна вийти з Європейського Союзу, але саме громадяни Франції повинні прийняти це правильне рішення. На її думку, Brexit можливий і необхідний, бо Європейський Союз не дозволяє в повній мірі використовувати потенціал країни, як внутрішній, так і зовнішній. Краще припинити існування ЄС і тим самим створити вільну Європу з суверенними державами. Перехід від власної валюти до загальноєвропейської, на її думку, не є обов'язковим для функціонування економічної політики [60].

Марін Ле Пен довго притримувалась таких ідей стосовно Європейського Союзу, але зараз ми можемо спостерігати пом'якшення політики, щодо Європейського Союзу. Перед президентськими виборами 2017 року лідер партії

наголосила на тому, що «Ми європейці, а не антиєвропейці. Якщо ми підтримуємо цю ідею то через семантичну незграбність» [111].

Що стосується економічної складової програми партії то слід зауважити, що «Національне Об'єднання» закликає Європейський Центральний Банк до реформування. Необхідно скорочувати рівень безробіття за американським зразком. Програма політичної партії наголошує і на реформуванні фіскальної служби, з метою обмеження конкретності між державами – партнерами Французької Республіки [114].

Необхідно наголосити на політиці партії стосовно міграційної кризи, яка розвернулася на теренах Європейського Союзу. Відмінною рисою партії є те, що вона обрала основним елементом партійної ідеології саме міграційне питання, чим забезпечила собі доволі стабільну електоральну базу. Члени політичного об'єднання негативно ставляться до мігрантів, а особливо до мусульман [52, с. 105-106]. Не раз партію і лідерів звинувачували в расизмі та антисемітизмі. Наприклад, у 2010 році Марін Ле Пен заявила, що порівнює ситуацію з мігрантами-мусульманами з окупацією. Її обвинуватили в расовій ненависті і зняли депутатську недоторканість, на що Ле Пен відповіла вкрай негативно, заявив, що це переслідування за політичні погляди в країні, де добре розвинена свобода слова і думки [44]. «Національне об'єднання», як «Альтернатива для Німеччини» і «Націонал – демократична партія Німеччини» висловлюється проти спільного навчання мусульман та французів в одних класах чи групах. На її думку припинити неконтрольовану міграцію можна тільки шляхом встановлення квот, які дорівнюють 10 тисяч мігрантів на рік [41]. Також навести порядок у Французькій Республіці можливо тільки шляхом введення політики нульової толерантності. Говорячи коротко про суть політики нульової толерантності то треба сказати, що особи, які наділені владою мають право накладати суворе покарання з метою усунення небажаної поведінки. Для запобігання міграційних потоків на територію Франції члени

«Національного Об'єднання» пропонують встановити порядок так званого «національного пріоритету», згідно якого французи будуть мати набагато більше прав, ніж іноземці в соціальній сфері. Ця теза про перевагу національного надає партії націоналістичний характер. Для реалізації даної програми політичної партії перш за все необхідно розділити жителів на території країни на французів та «інших» [52, с. 107]. У суспільстві Франції існує двостороння позиція щодо мігрантів. З одного боку, вони поважають історичну пам'ять про різноманітність народів своєї країни, а з другого боку, вони прив'язані до асиміляційної моделі, згідно якої французом може бути тільки носій французької культури і мови. Ідеологія політичної партії заснована на цій двосторонній позиції, яка в свою чергу заснована на Конституції країни. Мігрантів вони відносять до «чужих», які не повинні ставати на перед в соціальній політиці Франції [51].

Важливо помітити, що позиція «Національного Об'єднання» по відношенню до іммігрантів відрізняється від позицій інших політичних сил країни. В програмі партії наголошується, що імміграція не потрібна країні, тому що суперечить національним інтересам [24, с. 18-20]. В політичній програмі виділено основні причини для закінчення неконтрольованим міграційним потокам, а саме:

- Неконтрольовані міграційні потоки на території країни негативно впливають на рівень напруги.
- Імміграція потребує великий рівень розходів з боку національного співтовариства.
- Імміграція використовується впливовими фінансовими силами з метою знизити заробітку плати і знизити соціальні права [41].

Члени «Національного Об'єднання» пропонують конкретні дії, які на їхню думку, допоможуть вирішити імміграційне питання:

- Протягом найближчих п'яти років скоротити чисельність мігрантів, які щорічно в'їжджають в країну до 10 тисяч.
- Скоротити число біженців.
- Заборонити возз'єднання сімей [52, с. 110-111].

Члени політичної партії пропонують декілька шляхів вирішення проблеми. По-перше, необхідно зробити так, щоб іммігранти не захотіли їхати зі своєї країни. По-друге, зробити так, щоб вони не хотіли приїжджати до Франції. Першого можна досягти шляхом міжнародної допомоги розвитку країнам Африки та Близького Сходу. Другого можливо досягти шляхом введення непривабливих законів для іммігрантів, які будуть створювати складні умови для життя у Франції [52, с. 113].

У 2018 році політична партія змінила назву з «Національного Фронту» на «Національне Об'єднання». Зміна назви політичної партії, як заявила Ле Пен важливий історичний момент в житті партії. Логотипом партії стало вже традиційне для них полум'я всередині частково замкненого кола, що означає відкритість. Під новою назвою Марін Ле Пен прагне об'єднати людей всіх політичних мастей. Вона довго працювала, що зняти з партії расистське та антисемітське клеймо [48]. На черговому партійному з'їзді Ле Пен заявила, що хоче, щоб її розглядали, як потенціальну керівну силу, а не просто протестний рух. Щоб досягти поставленої мети вона розірвала політичні зв'язки між Жаном-Марі Ле Пенем, позбавивши його звання почесного довічного члена партії. важливо наголосити, що минулий лідер «Національного Фронту» не підтримав перейменування партії. Як наголосив Жан-Марі Ле Пен зміна назви партії це скасування її ідентичності, що буде найсильнішим ударом з моменту заснування політичної сили [51].

Політична програма партії також зазнала деяких коректив. Вона засудила тиранію Європейського Союзу та європейську олігархію. Після 2018 року партія зробила особливий акцент на наступних питаннях:

- Французькі цінності. Члени політичної партії наголошують на важливості збереження національних культурних цінностей, адже міграційна криза, яка привела до мультикультурного населення у Франції може сприяти розмиванню меж між ними.

- Міграція. Міграційна криза є проблемою не тільки Французької Республіки, а й всього Європейського Союзу. Необхідно значно скорочувати її масштаби.

- Протекціонізм. Політика протекціонізму повинна бути направлена на охорону власне економіки Франції, від закордонної конкуренції [17].

Варто сказати, що Марін Ле Пен наголошувала на обов'язковому виходу Франції з Єврозони. Не раз вона заявляла, що євро є в'язницею і тягарем для Франції. Вона підкреслює важливість повернення країни до національної валюти французького франка [60].

Окрему увагу заслуговує відношення «Національного Об'єднання» стосовно українсько-російської кризи. Марін Ле Пен у березні 2014 року визнала законним результати референдуму на території Кримського півострову. Вона наголосила, що результати цього референдуму не можуть викликати ніяких спірних питань. Марін Ле Пен надала інтерв'ю до французької телекомпанії BFMTV і Radio Monte Carlo, де заявила, що не вірить в незаконність анексії Кримського півострову, бо жителі прагнули приєднатись до Росії і тому вона не бачить підстав сумніватись в законності референдуму [39]. Після цього інтерв'ю Служба Безпеки України направила до Міністерства Закордонних Справ лист з приводу можливості заборонити в'їзд лідеру партії та території України, через її висловлення проти територіальної цілісності України [58].

Це було очікувано, адже Кримський півострів вважався територією України тільки 60 років, а раніше належав Росії. Керівництво політичної партії виступає проти економічних і політичних санкцій, які були введені по

відношенню до Російської Федерації. Ну думку лідера політичної партії Марін Ле Пен введені санкції є не ефективними в розв'язанні проблеми, а також вони погіршують відносини між країнами Європейського Союзу та Росією, що штовхає Росію на зближення все можливих відносин зі своїм Східним сусідом – Китаєм. Хоча, на її думку, підтримка двосторонніх відносин між країнами є важливим для економічної стабільності. Таку ситуацію, що відбувається на міжнародній арені лідер партії вважає веденням «Холодної війни» Сполучених Штатів Америки і Російської Федерації [27]. Без сумніву, якщо б вона була президентом то відмінила с антиросійські санкції, які на її думку, заважають нормальному функціонуванню держави. Марін Ле Пен неодноразово наголошувала на тому, що Європейський Союз не хоче бачити Україну її членом. Крім цього ця політична партія стала єдиною в партійній системі Французької Республіки, яка підтримала питання проти втручання в сирійський озброєний конфлікт [39].

Незважаючи на досить не традиційну риторику партії, то не можна обійти стороною її електоральні успіхи. У 2012 році проходили президентські вибори у Франції. Це були десяти вибори президента починаючи з 1958 року. Вибори проходили у два тури. В першому турі найбільшу кількість голосів набрав Франсуа Олланд отримавши 28% відсотків голосів, наступним став Ніколя Саркозі, який набрав 27% відсотків голосів і третьою за рейтингом стала Марін Ле Пен, яка отримала майже 18% відсотків голосів. Не пройшовши до другого туру виборів, Марін Ле Пен все одно отримала велику підтримку від електорату [96]. На нашу думку, ці вибори стали початком високої суспільної популярності ще в той час «Національного Фронту». До другого туру пройшли перші два кандидати, набравши 52% і 48% відсотків відповідно [111].

Наступними важливими для політичної партії стали вибори до Європейського Парламенту, які проходили у травні 2014 року. Ще до початку цих виборів аналітики прогнозували посилення електоральної підтримки

крайньоправих політичних сил не тільки у Французькій Республіці, а й по всій території Європейського Союзу. За результатами виборів «Національний Фронт» з Марін Ле Пен набрав майже 25% відсотків голосів, отримавши аж 24 місця в Європейському Парламенті. Порівнюючи з результатами попередніх виборів до Парламенту Європейського Союзу, де «Національний Фронт» отримав усього 3 місця, на цих виборах політична партія показала значний відсоток підтримки серед електорального кола [96].

Лідер «Національного Фронту» Марін Ле Пен перед президентськими виборами 2017 року дала інтерв'ю в газеті *Financial Times*. Вона заявила, що в разі перемоги на цих виборах то виведе Францію з єдиної євро зони. На її думку, повернення до національної валюти країни принесе країні економічні вигоди та поверне їй велич. Крім того, Марін Ле Пен у своєму інтерв'ю заявила, що при умові обрання її президентом Франції вона покращить багатовекторні відносини з Росією, натомість віддалиться від співробітництва зі Сполученими Штатами [112]. Важливим пунктом в її інтерв'ю була міграційна проблема. Марін Ле Пен наголосила на важливості посилення міграційного контролю на кордонах Європейського Союзу. Вона вважає, що міграція негативно впливає на розвиток країни та її національну ідентичність. Лідер партії зауважила, що Франції необхідно вибиратись з цієї усталеної системи, бо вона прогнила [147].

В іншому своєму інтерв'ю перед президентськими виборами 2017 року вона дала більш розгорнуті відповіді, щодо передвиборної програми. Марін Ле Пен закликала скоротити кількість легальних мігрантів, кажучи, що вони не мають право отримувати французьке громадянство. Ставлення до нелегальних мігрантів в неї більш жорстке. Вона вважає, що їм не місце в країні, бо вони порушили закон, коли ступили на французьку землю [44]. Якщо ж мігранти приїхали до країни, вони не мають права жити безкоштовно та отримувати безкоштовну освіту. Терористичні напади в Парижі Марін Ле Пен пов'язала з міграційною проблемою, адже більшість з них становлять мусульмани. Одразу

після теракту, який відбувся 13 липня 2015 року вона запропонувала депортувати всіх мігрантів, щоб не допустити подібних подій в подальшому. Соціальну допомогу, надання робочого місця, житла та місця для навчання в першу чергу повинно бути надано саме французам, а вже згодом іноземцям, якщо буде можливість [41].

Марін Ле Пен вважається найбільшим союзником В. Путіна у Франції. Напередодні президентських виборів 2017 року вона відвідувала Москву з метою просити 11 млн євро на фінансування її політичної партії і передвиборчої компанії. Після цієї події вибухнув скандал, адже законність цієї фінансової допомоги ставилась під питання [88].

Перед вирішальними для Марін Ле Пен президентськими виборами 2017 року в одному зі своїх інтерв'ю заявила, що тимчасово відійде від керівництва політичної партії. Вона наголосила, що наближається до вирішального моменту і завжди вважала, що президентом Франції повинен бути президентом всіх французів, яких він повинен об'єднати. Для цього вона відійшла від керівництва ще тоді «Національним Фронтом» [43].

Дуже важливим для політичної партії стали президентські вибори, які відбувались у квітні і травні 2017 року. Франсуа Олланд відмовився від участі у президентських виборах, а також Ніколя Саркозі склав свої президентські повноваження та відмовився від участі. Перший тур президентських виборів проходили 23 квітня 2017 року. В виборах приймали участь Емманюель Макрон, Марін Ле Пен, Франсуа Фійон та Жан-Люк Меланшон. За результатами виборів до другого туру президентських виборів пройшли Емманюель Макрон, який отримав 24,01% відсотка і Марін Ле Пен, яка отримала 21,30% відсотків. Отже, у другому турі президентських виборів розвернулася боротьба між Макроном, який представляв політичну партію «Вперед» і Ле Пен, яка представляла «Національний Фронт» [61, с. 56-59]. За результатами підрахунку голосів другого туру президентських виборів перемогу

отримав Емманюель Макрон, який набрав 66, 10% відсотків голосів, а Марін Ле Пен отримала 33,90% відсотки голосів відповідно. Ці вибори стали другими за історію «Національного Фронту» коли її лідер пройшов до другого туру виборів у президенти Франції [96].

Після президентських виборів всередині політичної партії стався розкол. Члени «Національного Фронту» в той час лишали свої пости. Флоріан Філіппо, який був заступником Марін Ле Пен також заявив про свій вихід з партії. Його вихід пов'язують з тим, що Ле Пен позбавила його частини повноважень. Внутрішньопартійна криза триває з моменту програшу Ле Пен на президентських виборах 2017 року, бо основним її гаслом став вихід Франції з євро зони та повернення до національної валюти, що не переконало виборців [104].

Важливо наголосити, що за політичну партію на президентських виборах 2017 року проголосували в основному молодь, але й були виборці похилого віку, які підтримують цю політичну силу вже давно. Ключовою причиною підтримки молоддю «Національного Фронту» є проблеми, з якими вони стикаються, зокрема соціальні та економічні. Ще у 2016 році близька чверть французької молоді були безробітними. Частково це пов'язано з тим, що певна кількість робочих місць віддавались мігрантам [112]. Як ми знаємо одним з головних пунктів програми Марін Ле Пен є в першу чергу забезпечення населення країни потребами, а вже згодом іноземцям. Це не може не приваблювати молодь, адже вона пропонує конкретні дії для забезпечення стабільного розвитку країни. Також важливою причиною великої підтримки партії молоддю є її активність в мережі інтернет [52, с. 117].

Через декілька місяців після Президентських виборів відбулись вибори до Національного Зібрання Французької Республіки. Вони проходили у два тури 11-го і 18-го червня 2017 року. Згідно з результатами виборів «Національний Фронт» набрав 13,20% відсотків голосів. Набрали більший відсоток голосів

тільки дві партії «Вперед, Республіка» і «Республіканці». Набравши стільки голосів «Національний Фронт» пройшов до другого туру виборів, де вона набрала майже 9% відсотків голосів і посівши третє місце. За підсумками «Національний Фронт» отримав вісім місць в Національному Зібранні Франції, свідчить про високий рівень підтримки політичної партії «Національний Фронт» серед виборців [96].

Наступними важливим етапом стали вибори до Парламенту Європейського Союзу, які відбувались у травні 2019 року. На цих виборах французька євроскептична партія «Національне об'єднання» випередила партію діючого президента Французької Республіки Еммануеля Макрона «Республіка на марші». Політична партія «Національне об'єднання» отримала 23,4% відсотка голосів, коли партія Макрона отримала 22,3% відсотка голосів. Тим самим Ле Пен отримала аж 23 місця в Парламенті Європейського Союзу [112]. Після закінчення виборів Марін Ле Пен подякувала за довіру її електорального кола і наголосила, що перемога «Національного об'єднання» це перш за все перемога французького суспільства в боротьбі в сучасними викликами, з якими зіштовхнувся Європейський Союз і Франція. Також вона заявила, що уряд Емманюеля Макрона вважає нелегітимним [96].

Отже, розглянувши політичну доктрину партії «Національне Об'єднання» і її електоральні успіхи з впевненістю можна заявити, що це впливова сила, яка представлена в Парламенті Європейського Союзу і у Національному Зібранні Франції. В програмних засадах якої лежить жорсткий європеїзм, який активно підтримується значною кількістю французького суспільства. На сьогодні «Національне Об'єднання» посідає одну з найрадикальніших позицій на правому боці політичного світу Франції [114].

Активність «Національного Об'єднання» завжди була високою. Сучасний лідер політичної партії Марін Ле Пен практично завжди приймає участь у всіх подіях, які пов'язані з внутрішньою та зовнішньою політикою Французької

Республіки. У зв'язку з цим нам необхідно висвітлити її ставлення до найактуальніших проблем [147].

Нещодавно Марін Ле Пен заявила, що буде балотуватись на пост президента Французької Республіки на виборах, які відбудуться у 2022 році. В своєму інтерв'ю вона наголосила, що вже почала підготовку до виборів і, що нинішній президент країни вже почав президентську кампанію і вона не дозволить йому приймати в ній участь наодинці. Марін Ле Пен х метою здобуття влади пом'якшила свою позицію щодо мігрантів. Вона заявила, що хоче боротись з масовою міграцією, але, на її думку, захист іноземців є важливим. Франція зобов'язана допомагати всім французам та мігрантам. Зазвичай Марін Ле Пен критикує політику нинішнього президента Франції Еммануеля Макрона, але наразі вона наголосила на важливості усунення сепаратизму на території країни [40].

Марін Ле Пен звинуватили в нацизмі, але вона спростувала цю заяву у своєму інтерв'ю для радіостанції France Inter. Вона заявила, що не живить ніяких теплих почуттів до нацистів. Лідер «Національного Об'єднання» готується до президентських виборів, які відбудуться у 2022. Передвиборча кампанія проходить під лозунгом «Французи, отямтесь», що схоже на нацистське «Німеччина, прокинься». Однак, Ле Пен спростувала цю думку, підкресливши, що цей лозунг закликає французів замислитись про ситуацію, про тяжкість економічної кризи і кризи в сфері безпеки [44].

Нинішній Президент Франції Еммануель Макрон у своїй промові про ісламський сепаратизм, яку він представив 2 жовтня 2020 року не було сказано про проблему міграції в рамках цього питання. Саме в цей день він представив новий законопроект про боротьбу з ісламським сепаратизмом, згідно якого кожна асоціація повинна підписати контракт про дотримання національних цінностей для отримання державних субсидій [112]. Про це заявила Марін Ле Пен в інтерв'ю французькому телеканалу RTL. Вона підкреслила, що великий

потік мігрантів – це сприятлива середовище для розвитку сепаратизму. На її думку, слід ввести обмеження в 10 тисяч мігрантів на рік [41].

Отже, ми можемо побачити, що «Національне Об'єднання» проявляє свою активність на міжнародній арені в багатьох сферах. Ця політична сила є найактивнішою серед партій праворадикального сегменту. «Національне Об'єднання» має значний вплив на політичне, економічне та соціальне життя Французької Республіки. Політична партія має всі шанси залишитись «партією протестного голосування» до чергової зміни правлячої верхівки в країні.

3.2. Особливості політичної програми партії «Народний Республіканський Союз»

На політичній арені Французької Республіки євроскептичні погляди є досить популярним явищем. Політична партія «Народний Республіканський Союз» дотримується ідеології євроскептицизму в своїй програмі. Вона була створена в день п'ятдесятої річниці Римського договору 25 березня 2007 року політичним діячем Франсуа Асселіно. Франсуа до створення власної політичної партії був членом «Об'єднання за Францію» з 1999 року, а в 2004 року увійшов до фракції «Союз за народний рух» [56].

З моменту заснування політичної партії її політична ідеологія не зазнала значних змін. Члени політичної партії наголошують на тому, що не підведуть французький народ, адже суспільство і держава є головними чинниками ведення політичної діяльності. «Народний Республіканський Союз» прагне зробити з Франції країну свободи, миру та забезпечити їй стабільний розвиток у всіх сферах без підтримки та втручання інших країн в справи Французької Республіки. Соціальна, вільна Франція, яка може протистояти сучасним викликам пов'язаними з глобалізаційними процесами. Франсуа Асселіно вважає, що політична партія Франції «Національне Об'єднання» у голові якої

стоїть Марін Ле Пен є партією створеною Франсуа Міттераном і є маріонеткою в руках соціалістів [29, с. 137-140].

В програмі політичної партії наголошується на тому, що в даний момент Французька Республіка переживає кризовий момент своєї історії. Зараз порушується суверенітет Франції і його свобода. Європейський Союз нав'язує свою концепцію розвитку, а також двосторонніх і багатосторонніх відносин між країнами-членами. Основна причина нестабільного розвитку Франції полягає у негативному впливі інтеграційних утворень. Саме це, на думку Франсуа Асселіно, причина багатогранної кризи [118, с. 21]. Лідер політичної партії «Народний Республіканський Союз» акцентує увагу, що партія є наступницею ідеології Шарля Де Голля. Саме тому Асселіно вважає необхідністю повернути Французьку Республіку до розвитку часів Де Голля.

Слід наголосити на наступних важливих пунктах політичної доктрини партії «Народний Республіканський Союз»:

- вихід Французької Республіки з НАТО, Європейського Союзу та Єврозони.
- налагодження відносин Франції з Російською Федерацією, Китайською Республікою, а також з латиноамериканськими і арабськими країнами.
- реформування Конституції тільки шляхом голосування.
- заборона електронного голосування.
- заборона лобіювання всередині Парламенту Франції.
- підняття мінімальної заробітної плати.
- встановити мінімальний розмір пенсійного забезпечення.
- зробити засоби масової інформації публічними [118, с. 27-30].

Окремим пунктом в програмі політичної партії, на нашу думку, необхідно назвати напрям щодо міжнародних організацій, в яких Франція є членом. Європейський Союз, на думку Асселіно, не приносить ніякої користі для стабільного всебічного розвитку Французької Республіки, тому він виступає з

позицією залишити цю міжнародну організацію [118, с. 52]. Він визнає, що у випадку Grexit це призведе до масштабної регіональної кризи. Також необхідним є вихід Французької Республіки з Єдиного економічного валютного союзу. Перехід від загальноєвропейської валюти до національної, на думку Асселіно, є важливим для забезпечення стабільного і позитивного розвитку економічної політики держави. В програмі політичної партії наголошується, що вихід з єдиної валютної зони буде сприяти росту французького експорту, а також зробить його більш конкурентоздатним [118, с. 53-55].

Це було ще підтверджено ворожим ставленням до Північно-Атлантичного Альянсу, яка бере свій початок з моменту створення П'ятої Республіки. Шарль де Голль у 1958 році наголошував на необхідності реформування НАТО. Він бачив його під керівництвом трьох країн, а саме Франції, Об'єднаного Королівства та Сполучених Штатів Америки, від чого остання країна відмовилась. Після цієї події Шарль де Голль мав на меті вихід з Північно-Атлантичного Альянсу, аби підтвердити суверенітет Французької Республіки. Однак, соціалістичний блок, який все ще залишався на теренах Європейського Союзу, що унеможлиблювало вихід з НАТО і виправдовувало утримання Французької Республіки в цьому військово-політичному блоці [118, с. 56-58]. Шарль де Голль на цьому етапі розвитку вирішив залишитись у НАТО, аби контролювати можливі військові дії. Однак, утримання Французької Республіки у військово-політичному блоці НАТО, Шарль де Голль вважав лише тимчасовим. Що стосується ставлення членів і лідера політичної партії до Північно-Атлантичного Альянсу на сучасному етапі то вихід з військово-політичної структури НАТО є важливим для забезпечення потенціалу Французької Республіки [56].

Що стосується оборонної політики політичної партії то слід зауважити, що необхідно використовувати всі необхідні засоби для розриву дипломатичних відносин з такими країнами, як Саудівська Аравія та Катар [118, с. 92-94].

Наступним важливим аспектом є довести французький флот до ідеалу, розвиток протиракетної оборони. Важливим пунктом є перегляд 53 Статті Конституції Французької Республіки, заборони вступу у постійні військово-політичні союзи і визначити статус ядерного стримування [101, с. 26].

Члени «Народного Республіканського Союзу» зауважили, що необхідно відмовитись від франко-німецького стратегічного альянсу між Nexter, який задовольняє потреби французьких та іноземних військ розробляючи системи оборони, та німецькою машинобудівною компанією KMW. Кооперація між компаніями Nexter та KMW активно розвивається [106]. Кооперація включає реалізацію спільних проєктів, які пов'язані з танками, артилерією, боєприпасами та бронетехнікою. На сучасному етапі головним проєктом є Європейський бойовий танк, який був представлений ще у 2018 році. Таким чином, Німеччина та Франція спільно запустили стратегічний проєкт європейської сухопутної оборони на найближчі 30 років, який формує майбутнє основних бойових можливостей європейських армій та сприятиме суверенітету Європи. Для ефективної реалізації політики збереження національних інтересів необхідно відповідне фінансування [107].

Франсуа Асселіно вважає, що Європейський Союз прагне до руйнування соціальної політики Франції [118, с. 46-51]. Європейська політика по відношенню до Французької Республіки гальмує ринок праці і перешкоджає прийому на роботу. Члени політичної партії вважають, що це є проблема і з нею необхідно боротись. Надмірна лібералізація ринку праці може призвести до ненадійності. Саме тому французьке бачення трудового права повинно привалювати над загальноєвропейським. В програмі партії наголошується на тому, що трудовий кодекс повинен бути зрозумілим для працівника і роботодавця. Важливо сприяти розвитку співробітників на їхніх робочих місцях [118, с. 47-48].

Питання екології в країні є окремим пунктом політичної програми. Необхідно ознайомитись з екологічними проблемами світу для швидкого реагування на них [118, с. 67-71]. «Народний Республіканський Союз» закликає французів ще більш відповідально ставитись до цього питання. Також у програмі наголошується на важливості розумно розпоряджатись французькими національними ресурсами. Необхідно реорганізувати засоби для контролю за станом екологічного середовища Французької Республіки. Захищати французьке біорізноманіття, красу французьких ландшафтів є стратегічно важливим для країни. Як вважає Франсуа Асселіно необхідно зменшити залежність французької економіки від вуглеводнів. Сприяння збереження навколишнього середовища повинно стати пріоритетом всіх країн не тільки Європейського Союзу, а й світу. Важливо зупинити вивіз на інші території небезпечних відходів для захисту навколишнього середовища. За допомогою ООН пропонується проводити захист здоров'я. Важливо зменшувати викиди парникових газів [118, с. 69-70].

Важливим пунктом в програмі політичної партії «Народний Республіканський Союз» є освіта. В даному розділі наголошується на важливості і середньої, і вищої освіти для громадян. Втім, слід зауважити, що в програмі вказуються певні правила [118, с. 74-79]. На початкових етапах освіти учням необхідно розвивати критичне мислення, адже це є важливим для аналізу проблем з якими вони будуть зіштовхуватись. Оцінки, які будуть вказуватись в дипломах повинні відображати реальні інтелектуальні здібності, а присудження стипендії та якихось призів повинно бути заслужено. В початковій школі особливу увагу необхідно приділяти заняттям французької мови, історії, а також географії і математиці. Натомість значно скоротити час присвячений фізичній діяльності. Усім французам необхідно надавати вільний доступ до знань [118, с. 74]. Важливим є розділення між нормальними та інклюзивними дітьми. Франсуа Асселіно наполягає на тому, що «нормальні» діти не повинні

вчитись разом з «ненормальними». Адже вони можуть заважати сприймати інформацію. Це не означає, що інваліди не мають права навчатись, вони повинні навчатись в окремих закладах, де для них будуть всі умови [118, с. 75]. Також члени партії наголошують на важливості розділення французьких учнів і мусульман. Це необхідно зробити, щоб французи не почували себе обмеженими. Адже з сучасною толерантністю більше уваги будуть приділяти мусульманам, аніж французьким учням та студентам [118, с. 76]. Необхідно зробити професію вчителя більш привабливою за рахунок наступних пунктів:

- значного збільшення заробітної плати.
- розробки початкової освіти, яка зможе дозволити отримати знання для майбутньої професії.
- забезпечувати моральний комфорт вчителям, педагогічну свободу, а також, безпеку поза межами навчального закладу [118, с. 78-79].

Що стосується вищих навчальних закладів Французької Республіки то «Народний Республіканський Союз» наголошує, що положення університетів становиться все більш складним. На їхню думку, Франція поступово наближається до краху системи освіти, яка виживає тільки за рахунок самопожертви небайдужих викладачів [118, с. 80]. Число проблем пов'язаних з освітнім процесом безліч, наприклад, велике навантаження на студентів, невелика заробітна плата, невідреконструйовані приміщення в яких навчаються. Освіта повинна займати важливе місце в становленні будь-якого громадянина. Вищі навчальні заклади потребують фінансування. Важливим на думку членів політичної партії є переоцінка докторського ступеня, зниження вартості на навчання в вищих навчальних закладах, допускати до можливості навчатись всіх, хто прагне здобути вищу освіту. Дуже важливим, на думку Франсуа Асселіно, є відмова від англосаксонської системи оцінювання, а також від домінування англійської мови [118, с. 81].

З огляду на це, питання її розповсюдження французької мови та культури є ключовими. Партія намагається відновити франкомовну солідарність [118, с. 83]. Французькою мовою у світі розмовляють більше ніж 280 мільйонів людей, на якій розмовляють всі континенти. Франкофонія має на меті збільшення кількості франкомовних до 750 мільйонів до 2050 року [118, с. 86]. Також важливо налагоджувати більш тісну співпрацю між країнами Франкофонії, а саме Бельгія, Швейцарія, Канада, минулі колонії Франції на Африканському континенті. Для стабільного функціонування Франкофонії важливо створити Парламент, для поглиблення політичних та економічних відносин між державами [118, с. 87].

Одним з пунктів політичної партії є пункт про закордонні французькі території. Для французьких заморських територій необхідно сприяти міжнародному співробітництву. Підтвердження французького культурного різноманіття через мистецтво, науку, музику і тд. Підтримувати розвиток у всіх сферах є важливим. Особливо важливим, на думку членів політичної партії виступають:

- розвиток і використання відновлюваних джерел енергії.
- розвивати сільське господарство.
- розширювати рибальські угіддя.
- боротись з видобутком золота.
- розвиток освітньої сфери.
- боротьба з наркоманією, алкоголізмом запустивши профілактичні кампанії.
- гарантувати рівність між громадянами [118, с. 89-90].

Важливим пунктом в програмі політичної партії є імміграція. Необхідно наголосити, що Асселіно вважає міграцію деструктивним фактором. На його думку, необхідно повністю зупинити міграційні потоки в країну, адже чим більше іммігрантів, тим більше розвиваються культурні особливості Франції. В

програмі партії наголошується, що імміграція не потрібна країні, тому що суперечить національним інтересам [118, с. 73].

«Народний Республіканський Союз» є партією, яка найбільша за всіх партій у Франції піддається цензурі. Так наприклад у 2012 році Франсуа Асселіно було заборонено доступ до основних засобів масової інформації, а також було заборонено виходити в ефіри, через те, що ідеологія політичної партії, на думку традиційних політичних сил, негативно впливає на думки громадян. Необхідно сказати, що політична партія веде доволі активно соціальні мережі. Асселіно стверджує, що більшість електорату партії прийшло саме з мережі Інтернет [118, с. 100-101]. У 2012 році навіть була заснована посада «менеджер по інтернет активності», в обов'язки якого входить координація і розвиток активності. «Народний Республіканський Союз» у своїй політичній доктрині наголошує, що партія дотримується підходу, який заснований на принципі нейтралітету мережі Інтернет, який є гарантом свободи вираження. Члени політичної партії вважають, що Інтернет це благо людства. Партія має на меті захист громадян, регулюючи використання персональних даних, зібраних без їхньої згоди. Необхідно заборонити засоби спостереження за даними. Також необхідно захистити неповнолітніх в інтернеті проводячи освітню кампанію з метою запобігання використанню соціальних мереж [118, с. 102].

Після економічної кризи 2008 року, на теренах Європейського Союзу зріс рівень безробіття. Французька Республіка є однією з країн з достатньо високим рівнем безробіття. Згідно даними Національного інституту статистики і економічних досліджень у кінці 2019 року рівень безробіття знизився до 8,5% відсотків [129]. Приймаючи до уваги це питання політична програма партії «Народний Республіканський Союз» наголошує на новій національній сільськогосподарській політиці, головною метою якої є збільшення кількості фермерів [118, с. 42-43].

Важливо наголосити на ставленні «Народного Республіканського Союзу» стосовно українсько-російської кризи. Як і всі партії, які ми розглянули раніше, ця також виступає за підтримку Російської Федерації в даному питанні. З самого початку українсько-російської кризи Франсуа Асселіно критикує політику Заходу, щодо цього питання. Наголошуючи на тому, що необхідно зупинитись вводити санкції проти Російської Федерації. Референдум, який проходив на території Кримського півострову він вважає легітимним і підтримує його, адже ця територія споконвіку належала не Україні [28, с. 384]. Члени опозиційної партії у 2015 році відвідали Севастополь. Однак, офіційна позиція Франції категорична-делегація не має права знаходитись на території Кримського півострову. Делегація відкреслила, що вони плідно працюють над міжнародним визнанням Криму у складі Росії. Після свого приїзду до Франції члени партії заявили, що севастопольці раді поверненню на свою історичну Батьківщину і нікого з них не тримають там насильно [42].

Асселіно зауважує, що торговельно-економічні відносини з Російською Федерацією мають пріоритетний характер для економіки Франції. Конфронтація може призвести до шкоди економічних інтересів, або навіть до військово-політичного регіонального конфлікту. Франсуа Асселіно вважає, що розширення НАТО на Схід Європи приведе за собою швидке загострення з Росією, чого треба уникати всіма можливостями. Особливу увагу Асселіно привертає до території Східної України. Вважаючи Східне розширення НАТО специфічним щитом проти Росії. Швидка анексія Кримського півострову Росією, на його думку, була вмотивована розплодженням її Чорноморського флоту. Якщо б Росія не анексувала півострів, то НАТО обов'язково прибрало до рук те, що належить їм [59].

Розглядаючи політичну партію «Народний Республіканський Союз» важливо освітити її електоральні досягнення. Політична партія приймає доволі активну участь у виборах, але, не дивлячись на це, високим рівнем популярності

серед електорального кола вона не користується. На нашу думку, на партійному полі Французької Республіки присутні більш електорально популярні політичні партії, така як «Національне Об'єднання». Ще на президентських виборах 2012 року Франсуа Асселіно намагався стати одним з кандидатів, але ж йому не вдалось набрати необхідної кількості підписів від посадових осіб. Таким чином, він не потрапив в перелік кандидатів на пост президента Французької Республіки [96].

Наступними важливими виборами для «Народного Республіканського Союзу» стали вибори до Європейського Парламенту. Вибори проходили 25 травня 2014 року. Згідно даних підрахунку голосів «Народний Республіканський Союз» отримав всього 0,41% відсотка голосів. Це низький показник, який не дав можливості політичній партії увійти до парламенту Європейського Союзу [104].

Перед президентськими виборами 2017 року Франсуа Асселіно дав інтерв'ю заступнику головного редактору альманаху «Розвиток і економіка» Дмитру Андрєєву [64]. Франсуа Асселіно наголосив, що «Народний Республіканський Союз» - це особлива політична сила, яка розглядає сучасні процеси в світі інакше, ніж інші політичні партії. Членів партії не влаштовує, що Франція залежить від Європейського Союзу, який пригнічує суверенність та незалежність країни. На думку лідера опозиційної партії французам вже більше 60 років нав'язують, що самі європейці прагнули інтеграції, але насправді це було ідеєю Сполучених Штатів [64, с. 47]. Саме тому одною з головних задач, яку ставлять перед собою члени «Народного Республіканського Союзу» показати французам цю істину. Він вважає, що для цього необхідно об'єднати правих, лівих та центристів з метою повернення Франції її національного суверенітету та незалежності від Європейського Союзу. Франсуа Асселіно в своєму інтерв'ю заявив, що питання взаємовідносин з НАТО, Європейським Союзом та його інститутами ставить на перше місце, стверджуючи, що поки

Франція буде членом цих структур буде неможливо відновити суверенітет та незалежність [64, с. 48]. Як зауважив Асселіно, «Народний Республіканський Союз» доволі часто порівнюють з «Національним Фронтом». Лідер «Народного Республіканського Союзу» підкреслив, що в програмі «Національного Фронту» не заявлено про вихід з НАТО, ЄС та його інститутів [64, с. 58]. Натомість «Національний Фронт» майже з самого початку існування апелює щодо проблем міграції. Франсуа Асселіно вважає, що коли Франція вийде з Європейського Союзу то не зазнає ніяких змін, тобто економічна ситуація в країні не зміниться. В своєму інтерв'ю Асселіно зазначив, що буде брати приклад з політики Шарля де Голля, якого він вважає найуспішнішим політичним діячем Франції [64, с. 49].

Важливим пунктом в інтерв'ю лідера політичної партії стала Конституція Франції від 1958 року [101]. На його думку, Конституція позбавлена закладеної в неї сенсу. Головним завданням політичної партії є надання національних інтересів, але цим апелює, на думку Асселіно, лише його партія. Він звинувачує правлячі політичні партія в незаконному переписуванні пунктів Конституції [64, с. 55]. Лідер партії у своєму інтерв'ю заявив, що французькі керівники винуваті в зраді Батьківщині. Під злочином Асселіно розуміє підпорядкування інтересів своєї держави інтересам іншої. Приводячи приклад санкцій проти Росії, які він вважає нераціональними, бо суперечать національним інтересам Французької Республіки. Франсуа Асселіно заявив, що буде намагатись балотуватись на пост Президента Франції, але він не ставить себе на рівень більш старих політичних партій, розуміючи, що вони мають набагато більшу електоральну підтримку [64, с. 56].

Наступними стали президентські вибори Французької Республіки 2017 року. Вже на цих виборах Франсуа Асселіно вдалось отримати необхідну кількість підписів. За даними підрахунку голосів Франсуа Асселіно отримав 0,92% відсотки голосів, зайнявши 9-те місце в рейтингу кандидатів на пост

президента країни [96]. Місця після Асселіно зайняли тільки представник партії «Робоча боротьба» Наталі Арто і представник «Солідарності і прогресу» Жак Шемінад. Як ми знаємо, ці вибори проходили в два тури. Отже Франсуа Асселіно не набрав навіть приблизну кількість голосів для переходу до другого туру президентських виборів. В тому ж році відбулись інші важливі вибори для Французької Республіки, а саме вибори до Національних зборів. Явка склала близько 51% відсотка, що менше ніж на інших виборах, що свідчить про кризу недовіри до політичного життя в країні [88]. «Народний Республіканський Союз» представив на цих виборах 574 кандидати, ставши політичною партією, яка представила найбільшу кількість кандидатів. Середній результат серед всіх був невисоким, всього 0,67% відсотка. Франсуа Асселіно був представником в одному з округів та отримав майже 3% відсотки голосів. На цих виборах політична партія не пройшла до Національного зібрання Французької Республіки [96].

Наступними стали вибори до Європейського Парламенту, які відбувались у травні 2019 року. «Народний Республіканський Союз» набрав 1,15% відсотків голосів, ставши 13-ою партією в списку. Не подолавши заданого рівня голосів політична партія не ввійшла до складу Національного Зібрання Французької Республіки [104].

Отже, політична партія «Народний Республіканський Союз» представлена на теренах партійної системи Французької Республіки. Необхідно зауважити, що ця політична сила не користується великою популярністю серед електорального кола, але ми не могли пропустити розбір політичної доктрини партії, адже вона вважається євроскептичною. На нашу думку, партія не має великого впливу на політику Французької Республіки, але постає питання чи не зросте її електорат і, відповідно, вплив на політичне життя самої Французької Республіки. Порівнюючи політичні програми «Національного Об'єднання» та «Народного Республіканського Союзу» слід підкреслити, що існують спільні та

відміні риси. Друга політична сила дотримується більш жорстких політичних позицій, щодо членства Франції в будь-яких організаціях, наголошуючи на необхідності обов'язкового виходу країни з НАТО, ЄС та його інститутів.

Наостанок важливо сказати, що зростанню євроскептичної ідеології на теренах партійної системи Французької Республіки сприяла міграційна криза, яка в більшій мірі охопила економічно розвинені країни Європейського Союзу. Деякі політичні сили країни апелюють саме міграційною кризою, бо це те, що більш за все впливає суспільну думку Франції. Політичні партії, які пропагують ідеологію євроскептицизму нарощують свій потенціал, як в самому парламенті Франції, так і в Європейському Парламенті.

Висновки до розділу 3

В даному розділі було проаналізовано програмні засади двох французьких політичних партій, а саме «Національного Об'єднання» та «Народного Республіканського Союзу». Програмні положення мають спільні та відмінні риси. Тож однією зі спільних рис є ставлення до міграційної кризи. Обидві партії вважають імміграцію одною з причин розмивання культурних особливостей та деструктивних фактором, який порушує національні цінності. Проте, «Національне Об'єднання» виступає за скорочення міграції шляхом фінансової допомоги країнам Близького Сходу та Африки. Обидві партії в пункті про освіту вважають необхідним розділення мусульман та французів, адже французи повинні отримувати більш якісну освіту. Спільною є політика обох політичних партій, щодо Європейського Союзу та НАТО. Обидві вважають, що Французька Республіка повинна бути самостійною державою, а структури в, які вона зараз входить негативно впливають на усесторонній розвиток. Спільним також є питання підтримки Росії в українсько – російському конфлікті.

Таким чином, проаналізувавши програми обох політичних партій їх можна віднести до радикальних євроскептиків, адже вони повністю заперечують ідею об'єднання Європи в одне інтеграційне утворення, наголошуючи на самостійному функціонуванні держави, а не наголошують на його реформуванні. Втім, в останні три роки можна помітити деяке пом'якшення позиції Марін Ле Пен щодо Європейського Союзу. Це пов'язано з думкою народу, який не прагне залишати Європейський Союз.

Порівнюючи електоральні досягнення обох політичних партій то треба зауважити, що саме «Національне Об'єднання» має більшу підтримку. Ця політична сила представлена, як в парламенті Франції, так і в Європарламенті. Відповідно «Національне Об'єднання» на чолі з Марін Ле Пен має більший вплив на прийняття політичних рішень. Натомість, «Народний Республіканський Союз» на чолі з Франсуа Асселіно має стабільно не високий рівень електоральної підтримки. Це пов'язано з тим, що це на відміну від «Національного Об'єднання» «Народний Республіканський Союз» молода партія, яка ще не заслужила довіру до себе. Сам Франсуа Асселіно в одному зі своїх інтерв'ю сказав, що не має на меті змагатись з «Національним Об'єднанням».

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було досліджено євроскептицизм в програмах сучасних партій країн Західної Європи, а саме у Німеччині та Франції. Таким чином, проведене дослідження дозволило дійти таких висновків.

Євроскептицизм представляє собою доволі складне політичне явище, яке поєднує в собі багато сфер діяльності Європейського Союзу. Ідеологія євроскептицизму сьогодні представлена в багатьох політичних партіях країн-членів ЄС. В контексті роботи було висвітлено проблему євроскептицизму в двох країнах Західної Європи, а саме в Німеччині та Франції. Обидві країни стояли у витоків створення цього інтеграційного утворення, а сьогодні ці країни можна назвати лідерами по кількості та обсягу євроскептицизму в партійній системі.

Важливо сказати, що поняття євроскептицизм не має єдиного трактування і носить дискусійний характер, як і його класифікація. Євроскептицизм, як політичне явище більше досліджено в працях зарубіжних науковців, ніж вітчизняних. Підходи до визначення цього поняття еволюціонували з часом. Для нашого дослідження найактуальнішим, на нашу думку, є класифікації П. Таггарта і А. Щербяка, які виділили два виміри цього поняття. Перший вимір-це помірний євроскептицизм, а другий вимір-радикальний. Сама ідеологія євроскептицизму розглядається в дослідженні, як політична доктрина, яка припускає дистанціювання від Європейського Союзу.

Джерельна база дослідження представлена трьома групами: нормативно-правовими документами, програмами політичних партій та статистичними даними. Предметом дослідження виступили програмні положення політичних партій Німеччини та Франції, а отже, саме вони є головним джерелом аналізу ролі та місця євроскептицизму тих чи інших політичних партій.

В роботі було розглянуто такі політичні партії Німеччини, як «Альтернатива для Німеччини» та «Націонал-демократична партія Німеччини», а також дві партії Франції «Національне Об'єднання» та «Народний Республіканський Союз». Було обрано саме ці політичні партії, адже, в дослідженні євроскептицизм було розглянуто, як доктрина, яка припускає дистанціювання від Європейського Союзу, а саме тому вищеперераховані політичні партії відносяться до євроскептичних. З точки зору класифікації А. Щербяка та П. Таггарта досліджені політичні партії відносяться до помірної та радикального євроскептицизму. Так «Альтернативу для Німеччини» та «Національне Об'єднання» було віднесено до помірних євроскептиків. Адже, на сучасному етапі їм притаманна обмежена критика Європейського Союзу, але ж наголошують на важливості його реформування. Варто наголосити, що до 2017 року «Національне Об'єднання» можна було віднести до радикальних євроскептиків. Що стосується «Націонал-демократичної партії Німеччини» та «Народного Республіканського Союзу» їх було віднесено до жорстких євроскептиків, адже вони повністю заперечують ідею об'єднання Європи в одне інтеграційне утворення, наголошуючи на самостійному функціонуванні держави.

Аналізуючи німецькі політичні партії важливо сказати, що обидві партії вважають необхідним різке скорочення міграційних потоків в країну, обидві партії підтримують російську сторону в українсько-російському конфлікті, вважаючи конфронтацію відносин не вигідними для економіки Німеччини. Члени «Націонал – Демократичної партії Німеччини» виступають за вихід з Європейського Союзу. Натомість члені «Альтернативи для Німеччини» виступають за реформування цього об'єднання на користь країни. Важливо сказати, що електоральні успіхи «Альтернативи для Німеччини» значно вищі за успіхи «Націонал-демократичної партії Німеччини». «Альтернатива для Німеччини» представлена як в Парламенті Німеччини, так і в Європейському

Парламенті, та відповідно має більший вплив на прийняття зовнішньо та внутрішньополітичних рішень. Якщо розглядати її електоральні успіхи то ми можемо помітити, що з кожним роком вона нарощує свою електоральну базу, з кожними виборами «Альтернатива для Німеччини» отримує все більше голосів. Таким чином, на крайніх виборах саме ця політична партія стала третьою в Німеччині за рейтингом. Отже, на наступних виборах не очікується спад її електоральної популярності. «Націонал-демократична партія Німеччини» має більш жорстку позицію, щодо Європейського Союзу та його функціонування, а також цю політичну силу вважають наступницею «Націонал-соціалістичної німецької робочої партії». На нашу думку, довіра до цієї політичної партії достатньо невелика і тому вона не користується високим рівнем популярності серед електорату. Розглядаючи її електоральні успіхи в різні роки можна спостерігати, що вони не відрізнялись високими показниками, а навпаки було виявлено зниження кількості громадян, які за неї голосували. Отже, можна сказати, що «Націонал-Демократична партія Німеччини» на наступних виборах до Європейського Парламенту чи до Бундестагу не набере потрібної кількості голосів. Але ж ми не могли не висвітлити ця політичну партію, адже вона представляє євроскептичну ідею.

Аналізуючи французькі політичні партії треба наголосити, що обидві виступають за повну зупинку міграції на територію країни, в контексті українсько-російської кризи вони з самого початку підтримують Росію. Розглядаючи електоральні успіхи партії то треба зауважити, що «Національне Об'єднання» на чолі з Марін Ле Пен є більш популярною, ніж «Народний Республіканський Союз» на чолі з Франсуа Асселіно. Партія «Національне Об'єднання» представлена в Парламенті Франції та в Європарламенті. Аналізуючи електоральні досягнення «Національного Об'єднання» з 2015 року і по сьогодні, можна зробити висновок, що її популярність серед французів зростає з кожними виборами. Вже відомо, що Марін Ле Пен збирається

балотуватись на наступні президентські вибори 2022 року. Постає питання, на скільки високою буде підтримка Ле Пен на цих виборах. На нашу думку, порівнюючи з попередніми президентськими виборами вона досягне значних результатів, але ж не зможе досягти абсолютної більшості. «Національне Об'єднання» має доволі глибоку історію та довіра до партії вироблялась роками, саме тому вона є більш актуальною. Натомість, аналізуючи електоральні досягнення «Народного Республіканського Союзу» можна сказати, що ця політична партія має стабільний невисокий рівень підтримки. В одному зі своїх інтерв'ю Франсуа Асселіно наголосив, що не має на меті змагатись в таким гігантом, як «Національне Об'єднання». На майбутніх виборах не варто казати про значні електоральні досягнення, адже довіра до цієї партії зараз не висока.

Абсолютно всі політичні партії, які було проаналізовано в рамках роботи ставлять в пріоритет саме національні інтереси країни та її громадян, вважаючи саме національні інтереси основою для зовнішньополітичної діяльності. Як ми можемо бачити «Альтернатива для Німеччини» та «Національне Об'єднання» мають більший вплив та є більш популярними євроскептичними партіями в партійній системі країн. Останнім часом популярність євроскептичних політичних партій зростає не тільки в Німеччині та Франції, а й на теренах всього Європейського Союзу. Успіхи, яких досягають антисистемні політичні партії на виборах в Європейський Парламент та Парламент країн підвищують їх вплив на політичні процеси, що в свою чергу ставить під загрозу існування Європейського Союзу, як інтеграційного об'єднання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арбатова Н.К. Будущее европейской интеграции в контексте внутренних и внешних вызовов // *Мировая экономика и международные отношения*. 2017. т.61. №10. С.57 – 65.
2. Арбатова Н.К. ЕС перед вызовом миграционного кризиса. Позиция европейских стран. М.: ИМЭМО РАН, 2016. 52 с.
3. Арбатова Н.К. Кризис и Европейский Союз : политический аспект // *Мировая экономика и международные отношения*. 2012. № 11. С. 33 – 42.
4. Бадаева А. Ультраправые в Западной Европе: на пределе возможностей // *Мировая экономика и международные отношения*. 2018, № 2, т. 62. С. 37 – 46.
5. Басов Ф. Германия, Европарламент и политика санкций в отношении России // *Мировая экономика и международные отношения*. 2016. № 12. т. 60. С. 62 – 68.
6. Белов В. Власти Германии снова пытаются запретить праворадикальную партию. URL : <http://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/03/02/632159-vlasti-germanii-snovapitayutsya-zapretit-pravoradikalnuyu-partiyu> (дата звернення: 17.09.2020).
7. Большая Европа. Идеи, реальность, перспективы. / Под. ред. Громыко А, Федоров В. М.: Издательство «Весь Мир», 2014. 704 с.
8. Брус Т. М., Аршиннікова А. В. Посилення впливу крайніх правих політичних сил як реакція на корупційні прояви в суспільстві // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. №5. С. 1 – 7.
9. Бундесрат начал процедуру лишения бюджетных средств НДПГ. URL: <https://www.dw.com/ru/%D0%B1%D1%83%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%80%D0%B0%D1%82->

%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B0%D0%BB-
%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%B4%D1%83%D1%80
%D1%83-
%D0%BB%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-
%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D1%8B
%D1%85-%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2-
%D0%BD%D0%B4%D0%BF%D0%B3/a-42422825 (дата звернення:
04.09.2020).

10. Бурда В. Активізація євроскептичних політичних сил Франції (на прикладі «Народного Республіканського Союзу») // Дебют: Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2020 / За заг. ред. д.політ.н., проф. К.В. Балабанова, д.е.н., проф. О.В. Булатової. Маріуполь, 2020. С. 43 – 45. http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2020/dekada-2020/dekada_zbirka_tez_istfak_2020.pdf (дата звернення: 09.10.2020)
11. Бурда В. Євроскептицизм у програмних засадах «Націонал–Демократичної Партії Німеччини» // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Десятої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (29 травня 2020 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 115 – 120. http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2020/Zbirnyk_TRSSMVSP_2020.pdf (дата звернення: 09.10.2020).
12. Бурда В. Євроскептицизм як ідеологія політичних партій Французької Республіки (на прикладі «Національного Фронту») // Майбутній науковець – 2019 : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю 12 груд. 2019 р., м. Сєверодонецьк. Ч. II / укладач В. Ю. Тарасов – Сєверодонецьк : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2019. С. 25 – 26.

http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3007/3/Tezu_Naykovec_2019part2.pdf (дата звернення: 09.10.2020).

13. Бышок С.О. Брекзит и евроскептики. Европейцы против ЕС. М.: Книжный мир, 2016. 288 с.
14. Вайнштейн Г. Европейский популизм в конце 2010-х // Мировая экономика и международные отношения. 2018, № 3, т. 62, С. 29 – 38.
15. Вайнштейн Г. Евроскептицизм: новый фактор европейской политики // Мировая экономика и международные отношения. 2015. № 8. С. 40 – 48.
16. Вайнштейн Г. Трансформация западноевропейского политического ландшафта и институционализация антисистемной политики // Международная экономика и международные отношения. 2018. №5. Т. 62. С.17 – 28.
17. Васильева Н. Ю. Национальный фронт вчера и сегодня. URL : <http://annuaire-fr.narod.ru/statji/VasilievaN-2003.html> (дата звернення: 01.11.2020).
18. Васильченко В. «Чтобы выиграть в расовой войне, мы должны открыть второй фронт из сотрудников спецслужб и бюджетников». Ультраправый терроризм в Германии. URL : <https://zona.media/article/2020/09/10/nazis-raus> (дата звернення: 04.10.2020).
19. Воронкова В. Г. Політика європейської інтеграції. К.: Професіонал, 2007. 512 с.
20. Выдрин Д. И. Технология популизма // Диалог. 1990. № 3. С. 36 – 46.
21. Гамбаров Ю. С. Политические партии в их прошлом и настоящем / Мир политической мысли: Хрестоматия по партологии. Кн. 2: Основатели российской науки о партиях / Под ред. Б.А. Исаева, А.К. Голикова, В.Е. Юстужева. СПб., 2002. С. 40.
22. Головною причиною зростання популізму в ЄС є острах перед глобалізацією. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2131108->

golovnou-pricinou-zrostanta-populizmu-v-es-e-ostrah-pered-globalizacieu.html
(дата звернення: 10.09.2020).

23. Гончаренко Р. 6 фактов о правозэкстремистской НДПГ и ее возможном запрете в Германии. URL: <https://www.dw.com/ru/6-%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%B2-%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%8D%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9-%D0%BD%D0%B4%D0%BF%D0%B3-%D0%B8-%D0%B5%D0%B5-%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D0%BC-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%B5-%D0%B2-%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B8/a-19085065> (дата звернення: 10.10.2020).
24. Горобець І., Мартинов А. Европейський Союз і «Велике переселення народів» // Зовнішні справи. 2015. № 11. С. 16 – 20.
25. Грибовский В. Евроскептицизм в Германии, Австрии и Швейцарии. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/evroskeptitsizm-v-germanii-avstrii-i-shveycarii> (дата звернення: 04.09.2020).
26. Грибовский В.С. Евроскептицизм как политическая тенденция начала XXI века. URL : <https://riss.ru/analytics/25709/> (дата звернення: 04.07.2020).
27. Гримська М.І. Національний фронт у Франції: історія та ідеологія // Актуальні проблеми політики. 2015. Вип. 56. С. 312 – 321.
28. Гримська М.І. Нові політичні партії правого спрямування в Європі: до питання термінології // Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 115. С. 383 – 386.
29. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Пер. з англійської. К.: «К-І.С.», 2006, 696 с.

30. Делягин М. Европа: трагедия интеграции. URL : <http://xn--80alhdjhdscxhy5hl.xn--plai/content/evropa-tragediya-integracii> (дата звернення: 04.11.2020).
31. Дюверже М. Политические партии. М. : Академический Проект, 2000. 538 с.
32. Европа XXI века. Новые вызовы и риски. / под общей редакцией Ал. А. Громыко, В. П. Фёдорова. М., СПб.: Нестор-История, 2017. 584 с.
33. Европейский Союз в XXI веке: время испытаний. / Под. ред. О.Ю. Потёмкиной. Москва: Весь мир, 2012. 656 с.
34. Европейский союз в поиске глобальной роли: политика, экономика, безопасность. / под ред. Громыко А, Носова М., М.: Издательство «Весь Мир», 2015. -592 с.
35. Ермаков А. Управляемая стихия. За что на самом деле могут воевать «Желтые жилеты». URL: <https://www.fontanka.ru/2018/12/10/113/?feed%3Fmobile=false> (дата звернення: 04.09.2020).
36. Костюк Р.В., Новикова И.Н. Произошел ли в Европе "Правый поворот"? // Новая и новейшая история, 2012. № 6. С. 25 – 35.
37. Кулик А.Н. Партии как институт представительной демократии на Западе и в постсоветской России // Политические партии в России и на Западе: Функционирование партийных систем: Проблемно-тематический сб. М., 1995. С. 28.
38. Лаклау Э. О популизме // Вестник Московского Университета. 2009. №3. 15 с.
39. Ле Пен назвала Крым невід'ємною частиною Росії. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-38500005> (дата звернення: 03.09.2020).

40. Ле Пен оголосила, що балотуватиметься на пост президента Франції у 2022 році. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/17/7105261/> (дата звернення: 13.07.2020).
41. Ле Пен предложила обмежити потік мігрантів до Франції. URL : <https://regnum.ru/news/polit/3082604.html> дата звернення: 08.08.2020).
42. Лідер опозиційної французької партії UPR Франсуа Асселіно розкаже французам, що севастопольці раді поверненню до Росії. URL : <https://sevkor.ru/lider-oppozitsionnoj-frantsuzskoj-partii-upr-fransua-asselino-rasskazhet-frantsuzam-chto-sevastopoltsy-rady-vozvrashheniyu-v-rossiyu/> (дата звернення: 08.09.2020).
43. Мазуренко А. М. Ле Пен на час виборів відійшла від керівництва партії. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1660617-m-le-pen-timchasovo-vidiyshla-vid-kerivnitstva-natsionalnogo-frontu> (дата звернення: 04.08.2020).
44. Марин Ле Пен відповіла на звинувачення в нацизмі. URL : <https://regnum.ru/news/polit/3058587.html> (дата звернення: 15.09.2020).
45. Меден Н. Політичні партії Німеччини перед виборами в Бундестаг. URL : <https://www.fondsk.ru/news/2013/04/23/politicheskie-partii-germanii-pered-vyborami-v-bundestag-20186.html> (дата звернення: 26.08.2020).
46. Монусова Г.А. Восприятіє іммігрантів європейським суспільним мнением // Мировая экономика и международные отношения. 2016. № 11. С. 58 – 68.
47. На зустрічі з французькою делегацією депутати обговорили перспективи співпраці. URL : <https://primechaniya.ru/sevastopol/novosti/5137> (дата звернення: 04.09.2020).
48. Національний фронт Франції хоче перейменуватися. URL : <https://glavcom.ua/world/observe/nacionalniy-front-franciji-hoche-pereymenuvatisya-478549.html> (дата звернення: 04.09.2020).

49. Нечосіна О. Державна служба і методи ефективного інформування населення як протидія популізму // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Вип. 10. Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2002. С. 50 – 53.
50. Никифоров О. Угрожает ли Германии радикализм. URL : https://www.ng.ru/ideas/2020-03-09/7_7812_germany.html (дата звернення: 15.08.2020).
51. Новак М. Наскільки Марін Ле Пен ультраправа? URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38606775> (дата звернення: 28.07.2020).
52. Новоженова И. Франция: Национальный Фронт и проблемы иммиграции. // Актуальные проблемы Европы. 2012. № 4. С. 97 – 122 URL : http://legacy.inion.ru/files/File/APE_2012_4_Novozhenova.pdf?fbclid=IwAR1Zyto-FB9EicrpkA7NzCX6eCAnTh0gdYLR17V41_vKbCu8kEObXfWSM8Q (дата звернення: 19.10.2020).
53. Олейник В. «Вертикальная» и «горизонтальная» исламизация Западной Европы в контексте миграционного кризиса // Власть. 2016. № 5. С. 181 – 184.
54. Оськін О. Євроскептицизм: основні типи опозиції до ідеї європейської інтеграції // Дослідження світової політики: Зб. наук. пр. К.: ІСЕМВ НАН України, 2009. Вип. 48. С. 26 – 33.
55. Платошкин Н. «Ямайка» в Бундестаге? URL : <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1924> (дата звернення: 04.09.2020).
56. Политические партии и партийная система во Франции. URL : <https://studfile.net/preview/5239310/page:47/> (дата звернення: 07.09.2020).
57. Попович О. Что такое популизм: теория Эрнесто Лаклау. URL : <https://commons.com.ua/ru/sho-take-populizm-teoriya-ernesto-laklau/> (дата звернення: 09.07.2020).

58. СБУ пропонує МЗС заборонити Марін Ле Пен в'їзд в Україну. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-38507408> (дата звернення: 23.08.2020).
59. Сергеев В. М., Казанцев А. А., Петров К. Е., Медведева С. М. Кризис партийно-политической системы в США и странах ЕС: причины и характеристики// Полис. Политические исследования. 2018. № 2. С. 130 – 149.
60. Смірнов С. Лідер ультраправої партії "Національний фронт" обіцяє вивести Францію з "прогнилого" Євросоюзу. URL : <https://www.unn.com.ua/uk/news/1446358-lider-ultrapravoyi-partiyi-natsionalniy-front-obitsyaye-vivesti-frantsiyu-z-prognilogo-yevrosoyuzu> (дата звернення: 04.07.2020).
61. Тимофеев П.П. Французский евроскептицизм: истоки и современность // Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право. 2017. 10 (1). С. 53 – 68.
62. Треус А. “Миграция убивает”: в Германии запретили рекламу партии NPD. URL : <https://aussiedlerbote.de/2019/04/migraciya-ubivaet-v-germanii-zapretili-reklamu-partii-npd/> (дата звернення: 08.06.2020).
63. Треус А. Правые радикалы из Германии проходят боевую подготовку в России. URL : <https://aussiedlerbote.de/2020/06/https-www-dw-com-en-german-neo-nazis-trained-at-russian-camps-report-a-53692907/> (дата звернення: 25.05.2020).
64. Франсуа Асселино: «Многополярный мир-это американская или даже англосаксонская придумка, основанная на общепланетарном апартеиде». URL : http://www.intelros.ru/pdf/Razvitie_i_ekonomika/2015_12/6.pdf (дата звернення: 12.10.2020).
65. Холодковский К.Г. Партии: кризис или закат? // Политические институты на рубеже тысячелетий. Дубна. 2001. С. 61 – 80.

66. Хубериас К.-Ф. Антиевропеизм и евроскептицизм: анализ ситуации после расширения Европейского Союза на Восток. // Журнал Польского института международных дел «Европа». 2007. №2. С. 45 – 77.
67. Шапаров А. Формирование нового миграционного режима в Европе // Мировая экономика и международные отношения. 2017. т. 61. № 7. С. 83 – 92.
68. Шейнис В. Л. Европейская интеграция вчера и сегодня // Мировая экономика и международные отношения. 2017. № 1. С. 53 – 66.
69. Шейнис В. Политические системы Европейского Союза перед новыми вызовами // Мировая экономика и международные отношения. 2017. №2. Т. 62. С. 23 – 32.
70. Шестак Е. В Германии высказались против вступления Украины в ЕС и НАТО. URL : <https://vz.ru/news/2020/9/28/1062562.html> (дата звернення: 02.11.2020).
71. Шеховцов А.В. Правий радикалізм у сучасній Греції: загальний контекст і перспективи розвитку // Науковий вісник "Гілея": Зб. наук. праць. Вип. 8. К., 2007. С. 182 – 195.
72. Шольц К-А., Гурко А. Партия противников евро начинает борьбу за голоса немцев. URL : <https://www.dw.com/ru/партия-противников-евро-начинает-борьбу-за-голоса-немцев/a-16744954> (дата звернення: 08.10.2020).
73. Якимчук М. Чинники зростання популярності евроскептицизму в ЄС. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/8856> (дата звернення: 04.10.2020).
74. Якунин В. И. Феномен евроскептицизма в контексте электоральных процессов современной Европы // Полис. Политические исследования. 2017. № 5. С. 106 – 121.
75. Якунин В. И. Европейцы в поисках новой Европы // Власть, 2016. Том. 24. № 9. С. 5 – 14.

76. Aliber J. Euroscepticism: the root causes and how to address them. URL : https://eu.boell.org/sites/default/files/euroscepticism_the_root_causes_and_how_to_address_them.pdf (дата звернення: 14.10.2020).
77. Arzheimer K. Banning Germany's NPD – Not a Very Bright Idea. URL : <https://www.kai-arzheimer.com/banning-germanys-npd-bright-idea/> (дата звернення: 04.10.2020).
78. Arzheimer K. How the Alternative for Germany (AfD) and their voters veered to the radical right, 2013-2017. URL : <https://www.kai-arzheimer.com/alternative-for-germany-voters/> (дата звернення: 04.09.2020).
79. Arzheimer K. Pegida borrows from the NPD's vocabulary. URL : <https://www.kai-arzheimer.com/pegida-borrows-from-the-npds-vocabulary/> (дата звернення: 05.08.2020).
80. Arzheimer K. Regional support for the “Alternative for Germany” varies wildly. URL : <https://www.kai-arzheimer.com/?s=alternative+for+germany&searchsubmit> (дата звернення: 24.06.2020).
81. Arzheimer K. The electoral breakthrough of the AfD and the east-west cleavage in German politics. URL: <https://www.kai-arzheimer.com/paper/the-electoral-breakthrough-of-the-afd-and-the-east-west-cleavage-in-german-politics/> (дата звернення: 09.08.2020).
82. Arzheimer K. Will the right-wing extremist NPD be banned? We have no idea, actually. URL : <https://www.kai-arzheimer.com/will-npd-banned-no-idea-actually/> (дата звернення: 21.09.2020).
83. Arzheimer K. All you need to know about radical right parties. URL: <https://populismobserver.com/2018/10/09/interview-30-all-you-need-to-know-about-radical-right-parties/> (дата звернення: 04.07.2020).
84. Benoit B. Social-Nationalism: an anatomy of French Euroscepticism. Surrey: Ashgate Pub Limited, 1997. 175 p.

85. Bernt Hagtvet. Right-Wing Extremism in Europe // Journal of peace research, 1994, Vol.31 (3), p. 241 – 246
86. Bijsmans P. The Eurozone crisis and Euroscepticism in the European Press. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07036337.2020.1740698> (дата звернення: 18.07.2020).
87. Boffey D. Majority of Europeans 'expect end of EU within 20 years'. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/may/15/majority-of-europeans-expect-end-of-eu-within-20-years> (дата звернення: 06.08.2020).
88. Bonnamy J.-L. Une sortie de l'euro ne serait pas un gouffre financier. URL: http://archives.lesechos.fr/archives/cercle/2015/03/05/cercle_126355.htm (дата звернення: 14.09.2020).
89. Canovan M. Trust the People! Populism and The Two Faces of Democracy // Political Studies. Vol.47, № 1. 1999. P. 3 – 12.
90. Cécile Leconte. Understanding Euroscepticism. Macmillan International Higher Education, 2010. 272 p.
91. Chase J., Goldenberg R. AfD: What you need to know about Germany's far-right party. URL: <https://www.dw.com/en/afd-what-you-need-to-know-about-germanys-far-right-party/a-37208199> (дата звернення: 04.09.2020).
92. Das Parteiprogramm der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands. Aufl age, März 2013. 52 p. URL: https://npd.de/Parteiprogramm_NPD.pdf (дата звернення: 20.08.2020).
93. Dublin Regulation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604&from=EN> (дата звернення: 15.08.2020).
94. Eatwell R. Introduction: the new extreme right challenge // Western Democracies and the New Extreme Right Challenge. London: Routledge, 2003. P. 1 – 17.

95. Eatwell R. Ten theories of the extreme right // Right-wing extremism in the twenty-first century. London: Frank Cass Publishers, 2003. P. 47 – 73.
96. Electograph. France. URL: <http://www.electograph.com/search/label/France> (дата звернення: 04.08.2020).
97. Electograph. Germany. URL: <http://www.electograph.com/p/electomonitor.html?m=1#Germany> (дата звернення: 15.09.2020).
98. Europe 2020. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_en (дата звернення: 17.09.2020).
99. Euroskepticism. URL: <https://www.britannica.com/topic/Euroskepticism> (дата звернення: 10.05.2020).
100. Flood C. Euroscepticism in the ideology of the British Right // Margins in European integration. UK.: Palgrave Publishers, 2000. P. 178 – 203.
101. French Constitution of October 4, 1958. 46 p. URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_juillet2008.pdf (дата звернення: 04.09.2020).
102. Giovanni Sartori. Parties and Party Systems: A Framework for Analysis. UK.: ECPR Press, 2005. 368 p.
103. Harmsen R., Spiering M. Introduction: Euroscepticism and the Evolution of European Political Debate // Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration. Amsterdam, 2004. P. 13 – 37.
104. Joeres A. Sie muss nur stillhalten. URL: https://www.zeit.de/2019/53/marine-le-pen-rechtspopulismus-frankreich?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F (дата звернення: 04.09.2020).

105. Klikauer Th. Germany's AfD – members, leaders and ideologies. URL: <https://link.springer.com/article/10.1186/s40856-019-0041-5> (дата звернення: 19.06.2020).
106. KMW and NEXTER join forces on main ground combat system. URL: <https://www.nexter-group.fr/en/actualites/nos-dernieres-actualites/kmw-and-nexter-join-forces-main-ground-combat-system.html> (дата звернення: 13.07.2020).
107. KMW+NEXTER defense systems (KNDS) looks back on a successful year 2019. URL: <https://www.nexter-group.fr/en/actualites/nos-dernieres-actualites/kmwnexter-defense-systems-knds-looks-back-successful-year-2019> (дата звернення: 04.09.2020).
108. Корецьку Р., Мудде С. The Two Sides of Euroscepticism // European Union Politics. London: Palgrave Macmillan, 2002. Р. 297 – 326. https://www.researchgate.net/publication/249733511_The_Two_Sides_of_EuroscepticismParty_Positions_on_European_Integration_in_East_Central_Europe (дата звернення: 04.11.2020)
109. Laclau E., Mouffe Ch. Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics. London: Verso, 2001. 198 p.
110. Loi du 1er juillet 1901 relative au contrat d'association. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006069570/2020-11-04/> (дата звернення: 09.10.2020).
111. Marine Le Pen mesure son discours pour ratisser large. URL: https://www.challenges.fr/politique/marine-le-pen-mesure-son-discours-pour-ratisser-large_731429 (дата звернення: 04.07.2020).
112. Marine Le Pen rebrands Front National in push for support. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/01/marine-le-pen-rebrands-front-national-in-push-for-support> (дата звернення: 10.06.2020).

113. Marion MG. A plan to stop immigration: Germany's AfD party. URL: <https://www.infomigrants.net/en/post/17960/a-plan-to-stop-immigration-germany-s-afd-party> (дата звернення: 06.07.2020).
114. Martin V. France's Front National and millennials: when insecurity and fear meet social media. URL: <https://theconversation.com/frances-front-national-and-millennials-when-insecurity-and-fear-meet-social-media-76377> (дата звернення: 09.08.2020).
115. Mudde C. Populist Radical Right Parties in Europe Today. Cambridge, Cambridge University Press, 2015. 404 p.
116. National Democratic Party of Germany. URL: <https://www.counterextremism.com/threat/national-democratic-party-germany> (дата звернення: 04.10.2020).
117. Politologe zum Verfassungsgerichtsurteil: "Es wäre klug gewesen, auf das Verfahren zu verzichten". URL: https://www.volksfreund.de/nachrichten/themen-des-tages/politologe-zum-verfassungsgerichtsurteil-es-waere-klug-gewesen-auf-das-verfahren-zu-verzichten_aid-5580295 (дата звернення: 11.09.2020).
118. Programme législatif de l'Union populaire républicaine. / François Asselineau, 2017. 194 p. URL: <https://www.upr.fr/le-programme-des-elections-presidentielles-et-legislatives-de-2017/#gallery> (дата звернення: 04.06.2020).
119. Ranney A., Kendall W. Democracy and the American Party System. N.Y., 1956. 550 p.
120. Right-wing populism in Germany: Muslims and minorities after the 2015 refugee crisis. URL: <https://www.brookings.edu/research/right-wing-populism-in-germany-muslims-and-minorities-after-the-2015-refugee-crisis/> (дата звернення: 10.09.2020).
121. Riishoj Soren. Europeanisation and Euro-scepticism. Experiences from Poland and the Czech Republic // Středoevropské politické studie. 2004, P. 1 – 44.

122. Romaniec R. Germany: Political party 'newsrooms' — or pure PR? URL: <https://www.dw.com/en/germany-political-party-newsrooms-or-pure-pr/a-50940727> (дата звернення: 17.05.2020).
123. Rovny J. Conceptualising Party-based Euroscepticism: Magnitude and Motivations. *Collegium*, 2004. № 29, P. 31 – 47.
124. Sartori G. *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge; N.Y., 1976. 368 p.
125. Schmitter P. A Balance Sheet of the Vices and Virtues of ‘Populisms’ // Paper delivered at the conference ‘The Challenge of New Populism’, the Centre for Liberal Strategies, Sofia, 2006. 8 p.
126. Schumacher E. “Far-right demonstrators face off with counterprotesters in wake of girl's murder” *Dw.com*, 2018. URL: <https://www.dw.com/en/far-right-demonstrators-face-off-with-counterprotesters-in-wake-of-girls-murder/a-42814749> (дата звернення: 04.09.2020).
127. Sørensen Catharina. *Euroscepticism: A Conceptual Analysis and a Longitudinal, Cross-country Examination of Public Scepticism Towards the European Union*. Department of Political Sciences, University of Copenhagen, 2007. 277 p.
128. Stability and Growth Pact. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/stability-and-growth-pact_en (дата звернення: 04.09.2020).
129. Standard Eurobarometer 87. *Public Opinion in the European Union. First results*. S.l., European Commission, Spring 2017. 43 p.
130. State of the Left. URL: <https://www.stateoftheleft.org/> (дата звернення: 04.10.2020).
131. Taggart P. A Touchstone of Dissent: Euroskepticism in Contemporary Western European Party Systems // *European Journal of Political Research*, 1998, 33(3), PP. 363-388.

132. Taggart P. New populist parties in Western Europe // West European Politics. Volume 18, 1995. PP. 34 – 36.
133. Taggart P., Szczerbiak A. Introduction: Upposing Europe? The politics of Euroscepticism in Europe // Oxford University Press. 2008. PP.1-15. (дата звернення: 24.10.2020).
134. Taggart P., Szczerbiak A. Theorising Party–Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality // Sussex European Institute. 2003. URL: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-12.pdf&site=266> (дата звернення: 01.11.2020).
135. The European economic forecast. Spring - 2008. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication12530_en.pdf (дата звернення: 20.09.2020).
136. The Immigration of Muslims Will Change Our Culture. URL:<https://www.spiegel.de/international/germany/interview-with-frauke-petry-of-the-alternative-for-germany-a-1084493.html> (дата звернення: 15.06.2020).
137. The Political Programme of the Alternative for Germany. / Fr. Petry and J. Meuthen. Berlin, 2016. 96 p. URL: https://cdn.afd.tools/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf (дата звернення: 04.10.2020).
138. The Rome Declaration. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25/rome-declaration/#> (дата звернення: 20.09.2020)
139. Tiersky R. Introduction: Euro-skepticism and “Europe. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2001. PP. 1 - 7.
140. Towards a more effective economic and monetary union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/23818/134069.pdf> (дата звернення: 04.08.2020)

141. Treaty of Lisbon. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN> (дата звернення: 19.09.2020).
142. Treaty on European Union - Maastricht Treaty. URL: https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf (дата звернення: 04.05.2020).
143. Urbinati N. Democracy and Populism // Constellations. 1998. Vol. 5. No. 1. P. 110 – 124.
144. Vasilopoulou S. European Integration and the Radical Right: Three Patterns of Opposition // Government and Opposition, 2011, vol. 46, no. 2, pp. 223-244.
145. Vertrag Zur Gründung Der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft Treaties of Rome URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957E/TXT&from=EN> (дата звернення: 22.08.2020).
146. Weber M. Parteitypen und Parteistrukturen // Theorie und Soziologie der politischen Parteien. Darmstadt; Neuwied, 1974. P. 88.
147. Willsher K. Marine Le Pen sparks row over new name for Front National. URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/12/marine-le-pen-row-new-name-front-national-rassemblement-national> (дата звернення: 04.08.2020).
148. Zheng Jianghua, Ren Ke Interview: Most labels stuck on AfD false: AfD bigwig. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2018-07/27/c_137352455.htm (дата звернення: 24.05.2020).
149. Zuba K. Polski eurosceptycyzm i eurorealizm. Opole: Uniwersytet Opolski, 2006. 445 p.